

ELÄKELÄISJÄRJESTÖJEN TOIMINTA SOSIAALISEN PÄÄOMAN NÄKÖKULMASTA

Merja Kähkönen

Pro gradu – tutkielma

Sosiologia/ Kansalaisyhteiskunnan
asiantuntijuuden maisteriohjelma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian
laitos

Jyväskylän yliopisto

kevät 2015

TIIVISTELMÄ

ELÄKELÄISJÄRJESTÖJEN TOIMINTA SOSIAALISEN PÄÄOMAN NÄKÖKULMASTA

Merja Kähkönen

Sosiologia/Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelma

Pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Petri Ruuskanen

kevät 2015

87 sivua + 1 liite

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, millaista toimintaa eläkeläisjärjestöillä on paikallistasolla, maakunnan tasolla sekä valtakunnan tasolla ja kuinka sitova, silloittava ja linkittävä sosiaalinen pääoma näkyvät näillä eläkeläisjärjestöjen toiminnan eri tasoilla.

Tutkimuksen aineisto on kerätty haastattelemalla kymmentä Keski-suomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan jäsentä. Haastateltavat ovat kokeneita järjestötoimijoita niin paikallisyhdistyksien kuin maakunnankin tasolla, minkä vuoksi he päätyivät tutkimusjoukoksi.

Tutkimuksen analyysimenetelmänä on käytetty teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto ohjaa tai auttaa analyysia. Aineistoa on analysoitu teemoittelun ja tyypittelyn kautta.

Aineistoni perusteella näyttää siltä, että sosiaalisen pääoman eri muotoja on nähtävissä kaikilla toiminnan tasoilla. Eri tasoilla painottuvat kuitenkin eri muodot. Sitova sosiaalinen pääoma, jota muodostuu tiiviissä kanssakäymisessä homogeenisen ryhmän kesken, painottuu paikallisyhdistysten toiminnassa. Silloittava sosiaalinen pääoma, jota muodostuu keskenään erilaisten ihmisten ja ryhmien välisessä kanssakäymisessä, painottuu järjestöjen yhteistyötä harjoittavissa elimissä, kuten Keski-suomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnassa sekä Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry:ssä. Linkittävä sosiaalinen pääoma painottuu edunvalvontaa harjoittavissa elimissä, joissa ollaan yhteyksissä valta-asemaltaan itseä erilaisten toimijoiden kanssa, eli ennen kaikkea EETU ry:ssä sekä myös Keski-suomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnassa. Aineistossani painottuu Keski-suomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan pyrkimys vakiintuneeseen ja institutionalisoituneeseen toimintaan Keski-Suomen liiton ja kunnallisten vanhusneuvostojen kanssa tehdyn yhteistyön kautta.

Avainsanat: eläkeläiset, järjestötoiminta, sosiaalinen pääoma, eläkeläisjärjestöt, järjestöaktiivit

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
2. ELÄKELÄISJÄRJESTÖT JA SUOMALAINEN YHDISTYSLAITOS	6
2.1 Suomalaisen yhdistyslaitoksen kehitys.....	6
2.2 Valtakunnalliset eläkeläisjärjestöt	8
2.2.1 Eläkeläisjärjestöt osana suomalaista yhdistyslaitosta	10
2.2.2 Eläkeläisjärjestöjen talous ja tulevaisuus	12
2.2.3 Eläkeläisjärjestöjen poliittisuus	13
2.2.4 Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta.....	15
2.2.5 VENK ja EETU ry.....	16
3. SOSIAALINEN PÄÄOMA	18
3.1 Sosiaalinen pääoma yhdistyksissä	19
3.2 Sitova sosiaalinen pääoma ja ekspressiivinen toiminta	25
3.3 Silloittava sosiaalinen pääoma ja instrumentaalinen toiminta	26
3.4 Linkittävä sosiaalinen pääoma	28
4. TUTKIMUSONGELMA, AINEISTO JA MENETELMÄT	33
4.1 Tutkimusongelma	33
4.2 Tutkimusaineisto.....	33
4.3 Aineistonkeruumenetelmä	35
4.4 Laadullisen tutkimuksen tutkimusprosessi ja aineiston analyysimenetelmä.....	36
5. ELÄKELÄISJÄRJESTÖJEN KUNTATASON TOIMINTA	40
5.1 Paikallisyhdistystoiminta	40
5.2 Paikallisyhdistykset homogeenisena ryhmänä.....	44
5.3 Eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistysten yhteistyö.....	46
5.4 Paikallisyhdistysten yhteistyö kunnan kanssa.....	48
6. ELÄKELÄISJÄRJESTÖJEN MAAKUNTATASON TOIMINTA	50
6.1. Eläkeläisjärjestöjen piirijärjestöjen toiminta.....	50
6.2 Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan toiminta.....	52
6.2.1 Neuvottelukunnan yhteistyön hyödyt.....	52
6.2.2 Neuvottelukunnan tehtävä ja roolit	56

6.2.3 Neuvottelukunnan yhteistyö Keski-Suomen liiton kanssa	60
6.2.4 Vanhusneuvostojen tukeminen neuvottelukunnan työnä	62
6.3 Maakunnallinen vanhusneuvosto	64
7. ELÄKELÄISJÄRJESTÖJEN VALTAKUNNAN TASON TOIMINTA.....	69
7.1 Keskusjärjestöjen toiminta.....	69
7.2 EETU ry:n toiminta.....	71
8. LOPUKSI	76
LÄHTEET	80
LIITE. HAASTATTELUTEEMAT	88

1. JOHDANTO

Suomalaisen yhteiskunnan ikärakenne on viimeisen 60 vuoden aikana muuttunut selkeästi. Suurten ikäluokkien syntyminen vuosina 1945–1950, pienenevät nuoremmat ikäluokat ja eliniän piteneminen ovat aiheuttaneet sen, että yli 65-vuotiaiden osuus on noussut vuoden 1950 6,7 prosentista 15 prosenttiin vuonna 2000 ja edelleen 19,4 prosenttiin vuonna 2013. Ikäihmisten osuuden maassamme arvioidaan olevan vuoteen 2020 mennessä maanosan korkein, noin 23 prosenttia. Väestöennusteen mukaan ikääntyneiden määrä kasvaa tämänkin jälkeen ollen vuonna 2030 25,6 % ja vuonna 2060 28,2 % väestöstä. (Tilastokeskus 2012; Tilastokeskus 2015; Helander 2006a, 23).

Muutos on ollut nopea ja se koskettaa Suomen lisäksi kaikkia länsimaisia yhteiskuntia. Yli 80-vuotiaiden määrä kasvaa tulevaisuudessa selvästi, johtuen suurten ikäluokkien vanhenemisesta ja odotetun eliniän pitenemisestä. Vanhuuseläkeiän saavuttaneiden miesten jäljellä oleva elinikä on 1970-luvulta lähtien kohonnut neljällä ja naisten vastaavasti viidellä vuodella. Vuoteen 2040 mennessä keskimääräisen eliniän odotetaan edelleen nousevan selvästi. Lukuina ilmaisten miesten nykyinen elinajanodote, 75 vuotta, nousee 82 ikävuoteen vuonna 2040 ja naisten vastaava nykyisestä 82 vuodesta 86 vuoteen. (Helander 2006a, 38.)

Ikärakenteen muutos näyttäytyy julkisessa keskustelussa usein negatiivisena. Ikääntyneet aiheuttavat suuria rasituksia julkiselle taloudelle esimerkiksi terveys- ja hoivapalvelujen käytön kasvun takia. Väestöllinen huoltosuhde, eläkepomme ja vanhustenhoidon ongelmat puhututtavat mediassa (ks. esim. Estes 2011; Helander 2006a; 21–22, 24; Kautto 2004, 11).

Kuitenkin kannattaa huomioida, että vaikka ikäihmisten määrä on kasvanut, myös heidän toimintakykynsä ja terveytensä ovat parantuneet länsimaissa (ks. esim. Vaarama, Hakkarainen & Laaksonen 1999). Viime vuosikymmeninä on alettu entistä enemmän kiinnittää huomiota ikäihmisten ja eläkeläisten tuottavaan toimintaan sekä edellytyksiin toimia aktiivisina kansalaisina. Vastikään eläkkeelle jääneet ovat nykyisin aktiivisia, hyväkuntoisia ja terveitä. Monet aloittavat työn uudelleen eläkkeelle jo jäätyään tai ovat

osa-aikaeläkkeellä, toiset hoitavat lapsenlapsiaan ja toiset taas toimivat vapaaehtoistyössä tai järjestöissä aktiivisesti. (Ks. esim. Helander 2006a, 22; Koskinen 2004.)

Keskustelu kolmannesta iästä ja tuottavasta ikääntymisestä on tuonut ikätutkimukseen hedelmällisen lähtökohdan ja ikäihmisten elämään lisää odotuksia aktiivisuudesta (ks. esim. Tikka 1991; Koskinen 2004). Kolmas ikä on Peter Laslettin mukaan henkilökohtaisen täyttymyksen aika työn ja perheen velvollisuuksien täyttämän toisen iän ja vanhuuden, toisista ihmisistä riippuvaisena olemisen ja raihnaisten neljännen iän välissä (Laslett 1989, 4). Se viittaa yleensä ajanjaksoon, jolloin ihminen on jäänyt eläkkeelle, mutta on vielä tarpeeksi hyväkuntoinen ollakseen aktiivinen ja harrastaakseen (ks. esim. Haarni 2010; Tikka 1991).

Eläkeläisten toimintakyvyn paraneminen on nostanut esiin myös kysymyksen ikääntyneiden kansalaistoiminnasta ja aktiivisesta osallistumisesta yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Nykyään kansalaisyhteiskunnan roolia päätöksenteossa pidetään yhä tärkeämpänä ja kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksia järjestöjen kautta halutaan kasvattaa (Leinonen 2006, 10). Yksi keino aktiivisen seniorikansalaisuuden edistämiseen ovat olleet vanhusneuvostot, jotka tulivat vanhuspalvelulain myötä lakisääteiksi 1.1.2014 alkaen. Vanhusneuvosto on kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamisväylä erityisesti ikääntynyttä väestöä koskevissa asioissa. Vanhusneuvostojen jäsenet ovat järjestötoimijoita, kunnan viranhaltijoita ja luottamushenkilöitä, seurakunnan edustajia sekä jonkin hankkeen tai oppilaitoksen edustajia. (Virnes 2014, 1-3.)

Suurin osa vanhusneuvostojen jäsenistä on järjestöjen edustajia. Yksi ikäihmisten aktiivisuuden areena ovatkin järjestöt, joissa toimiminen on yleistynyt. Voitto Helanderin mukaan järjestökanava kuului niihin vaikuttamistapoihin, joiden merkitys paitsi ikäihmisten keskuudessa, on ylipäättäänkin 2000-luvulla kasvanut. Noin kolmannes ikäihmisistä pyrkii vaikuttamaan yhdistysten kautta. Mitä useammassa yhdistyksessä henkilö toimii, sitä korkeammalle hän arvostaa yhdistyksen merkityksen vaikuttamisen väylänä. (emt. 2006a, 73.)

Tarkasteltaessa ikäihmisten yhdistysjäsenyyksien määrää vuosina 1996–2004 on yhdistyskiinnittyminen kasvanut hieman. 60–69-vuotiailla jäsenyyksien lukumäärä oli tarkasteluajankohtana kasvanut; vuonna 2004 heistä 30 prosentilla ei ollut yhtään jäsenyyttä (vuonna 1996 52 %), 50 prosentilla niitä oli 1–2 (vuonna 1996 35 %), ja 20 prosentilla kolme tai enemmän (vuonna 1996 12 %). Yli 70-vuotiaiden yhdistysjäsenyyksien lukumäärä on pysynyt samana vuosina 1996 ja 2004, ollen jonkin verran korkeampi vuonna 2000. Yli 70-vuotiaista 51 prosentilla ei ollut jäsenyyksiä vuonna 2004, 43 prosentilla jäsenyyksiä oli 1–2 ja 6 prosentilla kolme tai enemmän. (Helander 2006b, 279.)

Eläkeläisjärjestöt ovat eläkeläisten keskuudessa suosittuja harraste- ja edunvalvontajärjestöjä. Vuonna 2004 30 prosenttia 60–70-vuotiaista ja 51 prosenttia yli 71-vuotiaista kansalaisista oli jäsenenä eläkeläisjärjestössä (Helander 2006b, 290). Eläkeläisjärjestöjen perustamisen myötä eläkeläisille tarjoutui aiemmasta harrastustoiminnasta poikkeava mahdollisuus harrastaa ja viettää aikaa yhdessä sekä valvoa omia etujaan. Eläkeläit mahdollistivat ”eläkeläisyyden” kehittymisen, eläkeläisyyden myötä taas syntyi tarve eläkeläisjärjestötoiminnalle. Viime vuosien eläkeläisten määrän kasvu ja eläkeläisten yleinen aktiivisuus sekä aktiivisuus- ja toimijuusodotukset tarjonnevat eläkeläisjärjestöille hyvät toimintamahdollisuudet myös jatkossa. Poliittiset ryhmittymät perustivat Suomen suurimmat valtakunnalliset eläkeläisjärjestöt 1950–1970-luvuilla. Nykyisin nämä järjestöt ovat toiminnassaan sitoutumattomia. (Helander 2001, 120.)

Ikäihmisten järjestötoiminnalla ja muulla aktiivisuudella on positiivisia vaikutuksia paitsi koko yhteiskunnalle ja eläkeläisten läheisille, myös ennen kaikkea eläkeläisille itselleen (ks. esim. O’Neill, Morrow-Howell & Wilson 2011, 338–339). Tällaisten toimintojen on katsottu pidentävän ikää ja lyhentävän laitoshoidon ja muun tuen ja avun tarvetta, mikä taas pienentää julkisen talouden menoja. Järjestöt nähdään myös tärkeinä sosiaalisen pääoman synnyn kenttinä (ks. esim. Putnam 2000 ja luku 3.1 Sosiaalinen pääoma yhdistyksissä). Monesti puhutaan ikääntyvien ja vanhusten määrän kasvusta ja tätä myötä hoidon ja hoitajien tarpeen kasvusta, mutta unohdetaan panostaa ennalta ehkäisevään toimintaan, mitä juuri järjestöjen toiminta on. Aktiivisen, kolmannen iän pidentämiseen tulisikin monien tutkimusten ja selvitysten mukaan kiinnittää entistä enemmän huomiota (ks. esim. Kautto 2004). Ikärakenteen muutoksessa voi nähdä

uhkien ja haasteiden lisäksi myös mahdollisuuksia. Yksi mahdollisuus on kansalais- ja järjestötoiminnan vilkastuminen sekä vaikuttamisaktiivisuuden kasvu. (Kautto 2004, 13–16.)

Eläkeläisjärjestöillä on joka maakunnassa oma neuvottelukuntansa, joka toimii yhdyssiteenä eri järjestöjen välillä ja hoitaa edunvalvontaa. Tutkimusta näistä neuvottelukunnista ei ole tehty. Järjestöjen sisällä eläkeläisjärjestöistä on tehty paljon historiikkeja niin paikallisyhdistys-, piiri- kuin valtakunnankin tasolla. Myös pro gradu-tutkielmia eläkeläisjärjestöistä on tehty jonkin verran, mutta tutkimukset ovat jo suhteellisen vanhoja (Moilanen 1976; Malinen 1979; Lavikkala 1980; Niemi 1997). Eläkeläisten osallistumiseen liittyen taas on tutkittu esimerkiksi eläkeläisten ajankäyttöä (Tuominen 2008; Ylikännö 2011), harrastamista (Majamaa 1990), heidän tekemäänsä vapaaehtois- ja muuta työtä (Saastamoinen 2006; Makkonen 2008; Haarni 2010; Kallanranta 2012), kolmatta ikää yleisesti ja osa-aikaeläkettä kolmannen iän teorian näkökulmasta (Tikka 1991; Rikama 2004). Eläkeläisiin ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen liittyen on tutkittu yleistä aktiivisuutta ja osallistumista politiikkaan ja järjestötoimintaan, vanhusneuvostoja sekä senioriaktivismia (Helander 2001; Leinonen 2006; Kerttula 2006; Laitinen 2011; Kankaanranta 2014). Tarvetta eläkeläisjärjestöjä koskevalle tutkimukselle siis on.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan eläkeläisjärjestöjen toimintaa ja rakennetta toiminnan eri tasoilla: paikallisyhdistyksissä, piirijärjestöissä ja keskusjärjestöissä. Näiden eläkeläisjärjestöjen tasojen lisäksi tutkin sitä, millainen rooli Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnalla ja Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry:llä on moniulotteisen eläkeläisjärjestöjen kentän yhteisinä foorumeina. Näkökulmana käytän sosiaalisen pääoman eri muotoja: sitovaa, silloittavaa ja linkittävää sosiaalista pääomaa.

Aiheeni on toimeksianto Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnalta, joka on kuuden eri eläkeläisjärjestön piirijärjestön yhteistyöelin (Määttä 2014).

Neuvottelukunnassa oli virinnyt vuoden 2014 alkupuolella kiinnostus ja tarve tehdä selvitystä keskisuomalaisista eläkeläisjärjestöistä ja/tai neuvottelukunnasta.

Tutkimukseni ajoittuu mielenkiintoiseen vaiheeseen neuvottelukunnan historiassa:

Neuvottelukunta on toiminut noin 10 vuoden ajan, mutta muutaman viimeisen vuoden ajan se on saanut rahoitusta Keski-Suomen liitolta. Rahoituksen turvin neuvottelukunta pystyy järjestämään vuosittaisen vanhusneuvostoseminaarin eläkeläisjärjestöjen

edustajille ja kunnan toimi- ja luottamushenkilöille. Keski-Suomessa on myös virinnyt kiinnostus perustaa maakuntaan maakunnallinen vanhusneuvosto, jonka mahdollisuuksia viimeksi järjestetyssä vanhusneuvostoseminaarissa tutkittiin ja kommentoitiin. Tutkimuksesta uskon olevan hyötyä Keski-suomalaisen eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnalle ja eläkeläisjärjestöille heidän toimintansa suunnittelussa.

Tutkimus rakentuu seuraavasti. Luvussa kaksi käsittelen eläkeläisjärjestöjä ja suomalaista yhdistyselämää ja sen kehittymistä niiltä osin, jotka ovat merkittäviä myös eläkeläisjärjestöjen kannalta. Luvussa kolme käsittelen sosiaalista pääomaa ja sen eri muotoja; sitovaa, silloittavaa ja linkittävää sosiaalista pääomaa, jotka näyttäytyvät myös eläkeläisjärjestöjen toiminnassa. Luvussa neljä kerron tutkimusongelmasta, tutkimusaineistosta ja tutkimusmenetelmistä. Luvuissa viisi, kuusi ja seitsemän käsittelen eläkeläisjärjestöjen toimintaa kunnan, maakunnan ja valtakunnan tasoilla. Luku kahdeksan on yhteenvetoa ja pohdintaa tutkimuksen tuloksista.

2. ELÄKELÄISJÄRJESTÖT JA SUOMALAINEN YHDISTYSLAITOS

2.1 Suomalaisen yhdistyslaitoksen kehitys

Moderni suomalainen yhdistyslaitos kehittyi runsaan sadan vuoden aikana. 1800-luvun suomalaiskansallisesta liikkeestä alkanut kehitys sai täyden muotonsa 1960-luvulla, jolloin kaikilla yhteiskuntaluokilla, -kerrostumilla ja vähemmistöillä oli mahdollisuus vapaasti luoda omia yhdistyksiään. (Siisiäinen 2002b, 13–14.)

Suomalainen järjestökenttä näyttäytyy kansainvälisesti vertaillen huomiota kiinnittävän valtiokeskeisenä. Valtio on läheisessä yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa ja tukee sitä taloudellisesti. Suomessa yhdistysten ja liikkeiden vaatimukset tai parannusehdotukset on useimmiten suunnattu valtiolle tai kunnille. (Siisiäinen 2002b, 15; Simpura 2000, 126.) Rekisteröintikäytäntö ja hierarkkinen järjestömalli kuvaavatkin hyvin suomalaisen kansalaisyhteiskunnan valtiokeskeisyyttä niin poliittisen järjestelmän kuin hyvinvointivaltioregiiminkin osalta (Siisiäinen 2007, 313–314). Poliittinen järjestökulttuuri on vaikuttanut siihen, että eri poliittisille ryhmittymille on perustettu omat järjestönsä (ks. esim. Siisiäinen 2007, 313–314).

Suomessa ensimmäisiä joukkojärjestöjä olivat sivistysseurat ja vapaaehtoiset palokunnat, joita alettiin perustaa 1860-luvulla. Säätyläiset olivat kiinnostuneita joukkojärjestöistä, koska niiden avulla oli mahdollista levittää luokkien välisen veljeyden aatetta. (Alapuro & Stenius 1989, 30.) Kansallismieliset fennomaanit¹ vastustivat aluksi yhdistysjärjestäytymistä, mutta joutuivat 1880-luvulla tapahtuneiden muutosten, alempien yhteiskuntaluokkien järjestäytymisen ja hyökkäävien vaatimusten esittämisen myötä muuttamaan suhtautumistaan yhdistystoimintaan (Alapuro & Stenius 1989, 34–35).

¹ Fennomania oli suomalaisten kansallisuusliike, jonka pyrkimyksenä oli vahvistaa valtiota suomen kielen ja suomalaisen kulttuurin edistämisen ja korostamisen avulla. Fennomania vaikutti ratkaisevasti puoluepolitiikan kehittämiseen Suomessa 1800-luvulla; sen vaikutuksesta syntyi Suomalainen puolue. (Alapuro & Stenius 1989, 12–18.)

Merkittävän yhdistystoimijan A.A. Granfeltin mukaan nimetyin granfeltilaisuuden myötä vakiintui yhdistystoimintamalli, johon liittyi erityisesti hajanaisten yhdistysten liittäminen yhden keskusjohtoon alaisuuteen piiriorganisaatiojärjestelmän avulla. Järjestelmän tarkoituksena oli kansakunnan lujittaminen ja yhtenäistäminen, jopa kansakunnan rakentamisen ”pakko”. (Alapuro & Stenius 1989, 35–36; Stenius 2010, 72.)

1800- ja 1900-lukujen vaihteessa kansakunnan yhtenäistämisen ja rakentamisen tarve vain kasvoi Venäjän sortotoimien takia ja Suomen johtavat ryhmät tarvitsivat koko kansakunnan tukea taakseen. Sen mahdollistivatkin parhaiten joukkojärjestöt, jotka kykenivät yhdistämään verkostoihinsa maan kaikki alueet ja jotka kokosivat mahdollisimman laajasti yhteen eri luokkiin ja kerrostumiin kuuluvia ihmisiä. Joukkomobilisaatioon pohjautuvan modernin yhdistyslaitoksen perusrakenne vakiintui vuoden 1905 suurlakon aikoihin. Siitä alkaen suomalaisen yhdistystoiminnan kolmi- tai nelitasoinen (joskus viisitasoinenkin) malli (kyläyhdistys, kunnallisjärjestö, piirijärjestö, valtakunnallinen keskusjärjestö, mahdollisesti myös kansainvälinen kattojärjestö) yhdisti paitsi verkostoina suomalaisen yhteiskunnan, myös syrjäisemmät alueet keskukseen (ks. Kuvio 1 Eläkeläisjärjestöjen rakenne). (Siisiäinen & Kankainen 2009, 94.)

Tämä hierarkkinen malli toimi parhaimmillaan kahteen suuntaan, antamalla yhtäältä keskukselle mahdollisuuden ohjailta maakuntia ja periferiaa; näin vältettiin hajanaisten yhdistysten syntyminen ja paikallisyhdistysten eroaminen kattojärjestöstä. Toisaalta keskusjohtoisuuden kautta muodostui myös väylä periferian vaikutukselle keskukseseen; näin estettiin se, että yksittäinen yhdistys menettäisi vaikutusmahdollisuutensa. (Siisiäinen & Kankainen 2009, 94; Stenius 2010, 72.)

Suomessa hallinnon ja kansanliikkeiden välille ei kansalaisyhteiskunnan keskusjohtoisuudesta ja valtiokeskeisyydestä johtuen muodostunutkaan vahvaa vastakkainasettelua (Stenius 2010, 73). Keskusjärjestömalli osoittautui aikanaan tehokkaaksi ja toimivaksi. Sitä on arvosteltu raskasliikkeisyydestä ja byrokraattisuudesta ja mallin toimivuudesta nopeasti muuttuvassa maailmassa on keskusteltu kriittisesti monissa järjestöissä. Toisaalta keskusjärjestöjen aika ei kaikissa suhteissa ole ohi. Esimerkiksi Euroopan unionin elimiin vaikuttaminen suosii formaaleja organisaatioita ja hylkii vaihtoehtoliikkeitä. (Siisiäinen 2002b, 14–15.)

Keskusjärjestömallin lisäksi suomalaisen kollektiivisen toiminnan erityispiirteenä voidaan pitää rekisteröityjen yhdistysten hallitsevaa asemaa. Ensimmäinen yhdistyslaki Suomessa säädettiin vuonna 1919. Rekisteröiminen on hallinnollinen malli, mutta se vaikuttaa myös yhdistystoiminnan sisältöön; yhdistys on osoittanut olevansa monin tavoin tehokkaampi väline vaikuttaa valtiollisiin tai kunnallisiin rakenteisiin kuin löyhemmät liikkeet tai epämuodollisemmat ryhmät. Yhdistysmuoto myös kesyttää yhdistysten esittämää kritiikkiä ja muutosvaatimuksia ja sitä kautta integroi yhdistyksiä vallitseviin poliittisiin rakenteisiin. (Siisiäinen 2002b, 14.)

Yhdistyslaitos muodosti kansalaissodan osapuolten rekrytoinnin organisatorisen perustan. 1900-luvun alun yhdistyslaitoksen poliittisesti tärkeimmistä osista syntyivät myös kansalaissodan jälkeisen punaisen ja valkoisen Suomen järjestölliset leirit. (Siisiäinen & Kankainen 2009, 94.) Maailmansotien välisenä aikana ja kahtena sen jälkeisenä vuosikymmenenä syntyikin perusta poliittisille järjestökulttuureille: sosialidemokraattiselle, (ääri)vasemmistolaiselle työväenliikkeelle (kansandemokraattiselle liikkeelle), maalaisliittolais-keskustalaiselle ja porvarillis-kokoomuslaiselle järjestökulttuurille (Siisiäinen 2007, 310). Kuitenkin 1970-luvun lopulta alkaen järjestöjen poliittisuus on hiipunut yleisesti (Siisiäinen 2002b, 15).

2.2 Valtakunnalliset eläkeläisjärjestöt

Suomessa toimii ainakin kolmenlaisia eläkeläisjärjestöjä: poliittiselta pohjalta syntyneitä suuria valtakunnallisia järjestöjä, valtakunnallisesti toimivia ammatilliselta pohjalta syntyneitä järjestöjä sekä paikallisesti toimivia jostain yrityksestä tai yhteisöstä eläkkeelle jääneiden järjestöjä (Helander 2001, 117). Tämä tutkimus koskee niitä kuutta poliittiselta pohjalta syntyneitä järjestöä, joiden edustajat toimivat Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnassa. Nämä järjestöt ovat Eläkeliitto ry, Eläkkeensaajien keskusliitto ry, Eläkeläiset ry, Kansallinen senioriliitto ry, Kristillinen Eläkeliitto ry ja Suomen Ruskaliitto ry (ks. Taulukko 1). Neuvottelukunnan edustajat tulevat kunkin piirijärjestön hallituksesta. Ruskaliitolla ei ole piirijärjestöjä, joten Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnassa toimivat paikallisyhdistyksen, Jyväskylän Ruskien edustajat. (Ks. Kuvio 1.) Näiden kuuden järjestön lisäksi on kaksi poliittisen taustan omaavaa eläkeläisjärjestöä (Svenska

Pensionärsförbundet ja Oikeutta Eläkeläisille), joilla ei ole edustusta Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnassa.

Taulukko1. Valtakunnalliset eläkeläisjärjestöt

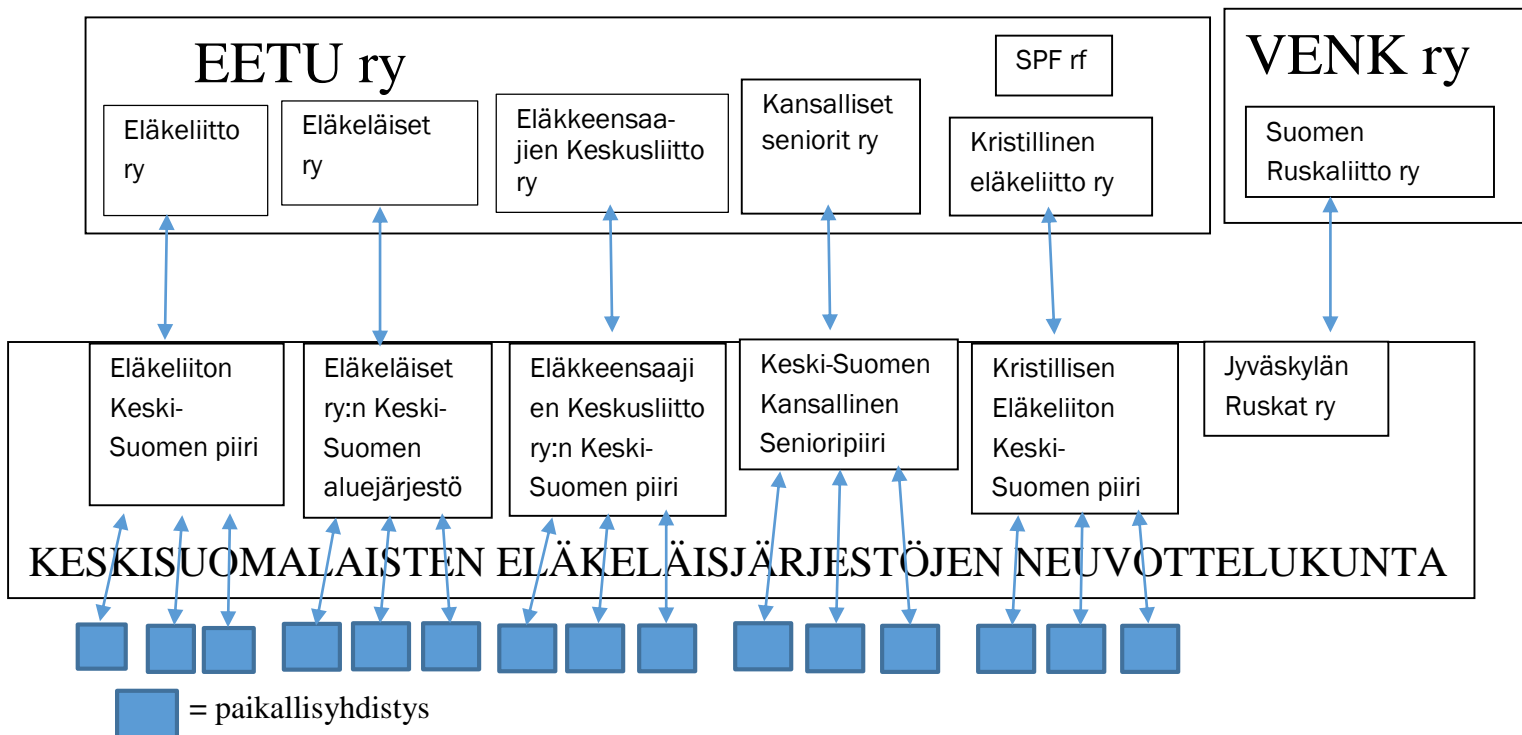
	Perustettu	Jäsenmäärä (2014) koko Suomi (Keski- Suomi)	Paikallis- yhdistyksiä (2014) Suomi (K-S)	”Lähipuolue”
Eläkeliitto	1970	130 000 (7800)	402 (31)	Suomen Keskusta
Eläkeläiset	1959	41 000 (1700)	240 (19)	Vasemmistoliitto
Eläkkeensaajien keskusliitto (EKL)	1962	80 000 (4200)	350 (31)	SDP
Kansallinen senioriliitto	1971	25 000 (1200)	166 (13)	Kansallinen Kokoomus
Kristillinen Eläkeliitto	1976	6000 (250)	78 (5)	Kristillinen Liitto
Svenska Pensionärsförbundet	1972	18 000	80	RKP
Oikeutta Eläkeläisille	1971	-	-	Perussuomalaiset
Suomen Ruskaliitto	1974	2300 (230)	18 (1)	Liberaalinen kansanpuolue

(Lähteet: Helander 2001, 119–122, järjestöjen www-sivustot: Eläkeliitto ry, Eläkeläiset ry, Eläkkeensaajien keskusliitto ry, Kansallinen senioriliitto ry, Kristillinen eläkeliitto ry, Svenska Pensionärsförbundet rf, Suomen Ruskaliitto ry, henkilökohtainen tiedonanto Yrjö Määttä, Ruska-viesti 2014, 3.

2.2.1 Eläkeläisjärjestöt osana suomalaista yhdistyslaitosta

Myös eläkeläisjärjestöjä luonnehtivat eräät merkittävästi suomalaisen yhdistyslaitoksen kehitykseen ja muotoon vaikuttaneet seikat, kuten kolmiportainen keskusjärjestömalli, poliittinen järjestökulttuuri sekä rekisteröitymiskäytäntö.

1900-luvun vaihteen molemmin puolin kehittynyt kolmi- tai neliportainen joukkojärjestömalli vaikutti suomalaisen yhdistyslaitoksen kehitykseen ratkaisevasti (ks. luku 2.1 Suomalaisen yhdistyslaitoksen kehitys). Myös tutkimani eläkeläisjärjestöt ovat järjestyneet hierarkkisesti kolmiportaisesti siten, että valtakunnan tasolla toimii kunkin järjestön keskusjärjestö, maakunnallisesti tai alueellisesti piirijärjestöt sekä kunnittain tai kaupunginosittain paikallisyhdistykset (ks. esim. Helander 2001, 118–119 ja Kuvio 1). Poikkeuksena on Ruskaliitto, jolla on keskusjärjestö ja paikallisyhdistyksiä, muttei piirijärjestöjä. Eläkeläisjärjestöjen rakenteeseen kuuluvat myös eläkeläisjärjestöjen yhteiset edunvalvontaa hoitavat neuvottelukunnat, jotka toimivat maakunnallisesti (kuten Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta) sekä valtakunnallisesti (Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry).

Kuvio 1. Eläkeläisjärjestöjen rakenne

Eläkeläisten järjestäytyminen sai alkunsa selvästä tarpeesta. Hyvinvointivaltion rakentumisen ja julkisten eläkejärjestelmien kehittämisen vuoksi ikääntyneiden hyvinvointi alkoi tulla 1940 - ja 1950-luvulla riippuvaksi valtion toimenpiteistä, minkä vuoksi ilmaantui tarve valvoa eläkeläisten etuja ja muodostaa järjestöjä (Helander 2001, 100–101). Vuonna 1939 voimaan tullut kansaneläkelaki koettiin syrjiväksi, koska sen mukaan eläkettä ei maksettu ennen vuotta 1884 syntyneille. Lain korjaamiseksi syntyi liikehdintää, josta saivat alkunsa niin sanotut vanhusten toimikunnat. Näistä toimikunnista kehittyi myöhemmin kommunistien (Suomen Kansan Demokraattisen Liiton eli SKDL:n) vuonna 1959 perustama Eläkeläiset ry. (Pekkarinen 1992, 13; 15.) Se sai kilpailijan vuonna 1962 sosialidemokraattien perustamasta Kansaneläkkeensaajien keskusliitosta, joka vuodesta 1966 lähtien toimi Eläkkeensaajien keskusliitto -nimellä. Keskustalainen Eläkeliitto ja kokoomuslainen Kansallinen senioriliitto perustettiin peräkkäisinä vuosina 1970 ja 1971. (Helander 2001, 118.)

Kuten edeltä huomataan, on valtakunnallisilla eläkeläisjärjestöillä poliittiset juuret. Kun eläkeläisjärjestöt perustettiin 1950–1970-luvuilla, vaikutti poliittinen järjestökulttuuri järjestöelämässä vielä vahvasti ja yli neljäsosa silloin rekisteröidyistä yhdistyksistä oli sidoksissa puoluepoliittisiin osakulttuureihin (Siisiäinen & Kankainen 2009, 98). Puolueita lähellä olevien eläkeläisjärjestöjen tavoitteena näyttää olleen saada kannattajikseen kyseistä puoluetta lähellä olevia eläkeläisiä. Kuitenkin 1970-luvun lopulta lähtien järjestöjen poliittisuus on hiipunut yleisesti ja myös eläkeläisjärjestöt ovat pyrkineet puolueettomuuteen. (Siisiäinen 2002b, 15; Helander 2001, 118–120.)

Rekisteröintikäytäntö on keskeisin muodollinen elementti suomalaisen yhdistyslaitoksen perinnössä. Rekisteröityjen yhdistysten kautta voidaan tehokkaammin vaikuttaa valtiollisiin ja kunnallisiin rakenteisiin ja toisaalta tällainen yhdistysmuoto integroi yhdistyksiä vallitseviin poliittisiin rakenteisiin muokatessaan ja muotoillessaan yhdistysten muutosvaatimuksia ja kritiikkiä. (Siisiäinen 2002b, 14.) Myös eläkeläisjärjestöjen eri tasot, niin paikallisyhdistykset, piirijärjestöt kuin keskusjärjestötkin ovat itsenäisiä toimijoita ja rekisteröityjä yhdistyksiä.

Rekisteröitymisestä, keskusjärjestömallista sekä poliittisesta taustasta on eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistyksille, piireille ja keskusjärjestöille ilmeistä hyötyä. Rekisteröitymisen ja keskusjärjestömallin kautta toiminnasta tulee järjestäytyntä ja

helpommin ohjattavaa ja toiminnasta jäsenille haukuttelevampaa. Näiden piirteiden ja poliittisten taustojen vuoksi yhteiskunnallinen vaikuttaminen onnistuu helpommin.

2.2.2 Eläkeläisjärjestöjen talous ja tulevaisuus

Eläkeläisjärjestöt ovat hyvin selkeästi vapaaehtoisjärjestöjä. Verrattuna moniin kolmannella sektorilla toimiviin sosiaalialan järjestöihin, suuretkin eläkeläisjärjestöt ovat taloudelliselta kapasiteetiltaan suhteellisen pieniä organisaatioita. Niiden rahavarat kuluvat lähinnä keskusjärjestön palveluksessa olevan henkilöstön palkkaamiseen. Järjestöistä vain Eläkeliitolla on joka piirissä palkattu toiminnanjohtaja.

Toimintarahoituksensa järjestöt hankkivat suurimmalta osaltaan oman tulonhankinnan avulla. Tähän kuuluu ensi sijassa erilaisten palvelujen myynti. Jäsenmaksut muodostavat eläkeläisjärjestöillä verraten pienen osuuden kokonaistuloista. Toiminnan suurin rahoittaja on Raha-automaattiyhdistys. (Helander 2001, 130–132.)

Eläkeläisyhdistyksistä vain prosentilla on palkattua työvoimaa (Peltosalmi, Hakkarainen, Londén, Kiukas & Särkelä 2014, 37). Paikallisyhdistysten talousarvion menojen loppusumma on 10 %:lla eläkeläisyhdistyksistä alle 2000 €, 49 %:lla 2000 – 9 999 € ja 41 %:lla 10 000 – 99 999 €, mediaani on 7000 €. Kunnan avustusta eläkeläisyhdistyksistä sai 63 %, 5 % ei sitä saanut ja 31 % ei sitä edes hakenut. (Peltosalmi ym. 2014, 43–44.)

Eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistysten tulevaisuuden toiminta näyttää vuoden 2014 järjestöbarometrin mukaan melko turvatulta. Eläkeläisyhdistyksistä 28 prosentilla on meneillään kohtalainen tai voimakas laajentuminen, 66 prosentilla yhdistyksistä toiminnan määrä on säilynyt ennallaan ja vain 6 prosentilla yhdistyksistä toiminta on supistunut (Peltosalmi ym. 2014, 23). Järjestöbarometrin yhdistyksistä eläkeläisyhdistykset ovat lastensuojelun yleisyhdistysten ja mielenterveysyhdistysten ohella tyytyväisimpiä vapaaehtoisten määrään; niistä tyytyväisiä oli 36 prosenttia. Eläkeläisyhdistyksistä lähes puolet (47 %) on myös tyytyväisiä jäsentensä määrään ja aktiivisuuteen. (Peltosalmi ym. 2014, 25.) Uhkia ja riskejä toiminnan kannalta näki 31 prosenttia eläkeläisjärjestöjen vastaajista, mikä oli toiseksi pienin prosenttiluku barometrin yhdistyksistä lastensuojelun sijaishuoltoyhdistysten (23 %) jälkeen (Peltosalmi ym. 2014, 27).

Järjestöjen yhdistymistä on välillä ehdotettu, mutta sitä ei liene näköpiirissä. Helander kommentoi, että voimansa yhteen valtakunnalliseen järjestöön keskittämällä ikäihmiset voisivat muodostaa yhden maan suurimmista etujärjestöistä. Voimien kokoaminen ja yhdistäminen yhteistä etujen ja oikeuksien valvontaa varten ei toistaiseksi näytä kovinkaan todennäköiseltä. (emt. 2006a, 39.) Tähän saattaa vaikuttaa järjestöjen poliittinen tausta, jota käsitellään seuraavaksi.

2.2.3 Eläkeläisjärjestöjen poliittisuus

Valtakunnalliset eläkeläisjärjestöt ovat poliittisesti sitoutumattomia, mutta niillä on poliittinen tausta. Järjestöjen syntyvaiheessa 1959–1976 puolueaktiivit perustivat omat eläkeläisjärjestönsä, joiden tavoitteena lienee ollut kerätä puolueita lähellä olevia ikäihmisiä puolueen tavoitteita tukevaan järjestöön (Eläkeläisjärjestöjen www-sivut; Helander 2001, 118–119). Eläkeläisjärjestöillä ei käytännöllisesti katsoen ole juuri lainkaan suoria organisatorisia siteitä läheispuolueisiinsa. Eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistykset ovat myös pystyneet vetämään muidenkin kuin läheispuolueensa kannattajia mukaan toimintaan varsinkin pienillä paikkakunnilla, joissa yhdistysten määrä on pieni. (Helander 2001, 120.)

Puolueita lähellä toimivien eläkeläisjärjestöjen asema on siis erilainen verrattuna puolueorganisaatioon kuuluviin nais-, nuoriso- ja opiskelijajärjestöihin: eläkeläisjärjestöillä ei ole edustusta puoluejohdossa. Toisaalta ne eivät ole pyrkineet saavuttamaan neutraalisuuttakaan esimerkiksi rekrytoimalla johtoportaan henkeä, joilla ei ole näkyviä poliittisia asemia tai taustaa tai jotka edustavat eri puolueita. Esimerkiksi Eläkeläiset ry:n, EKL:n, Eläkeliiton, Kansallisen senioriliiton ja Kristillisen Eläkeliiton keulapaikalla on 2000-luvulla istunut entinen kansanedustaja läheispuolueesta. (Helander 2001, 133;135.) Nämä lyövät järjestöihin niin selvästi poliittisen leiman, että tässä yhteydessä on ollut aiheellista puhua puolueita lähellä olevista eläkeläisjärjestöistä (Helander 2006a, 85).

Helanderin (2006a, 85) mukaan on vaikea arvioida, olisiko kiinteä organisatorinen yhteys puolueeseen nais-, nuoriso- ja opiskelijajärjestöjen tavoin vai poliittisesti sitoutumattomana esiintyminen tehokkaampi tapa valvoa jäsenkunnan etuja poliittisessa päätöksenteossa. Suomen kaltaisessa monipuoluejärjestelmässä, jossa on vaihtuvat hallituskoalitiot,

edunvalvonnan onnistuminen edellyttää yleensä melko pitkälle ulottuvaa poliittista neutraalisuutta. Neutraalisuuden myötä on mahdollisuus vaikuttaa poliittisiin päätöksiin riippumatta siitä, mitkä puolueet ovat mukana hallituskoalitiossa. (Helander 2001, 133.) Yksittäiset eläkeläisjärjestöt eivät ole häivyttäneet poliittista taustaansa, vaan järjestöjen hallitusten johdossa toimii entisiä poliitikkoja lähipuolueesta (Helander 2001, 135). Eläkeläisjärjestöt ovatkin ratkaisseet vaikuttavuuden ongelman sekä neutraalisuuden ja poliittisuuden välillä tasapainoilun perustamalla järjestöjen yhteistyöelimen, Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry:n (ks. luku 2.2.5 VENK ja EETU ry). EETU ry edustaa neutraalia, lähes kaikki eduskuntapuolueet kattavaa yhteistyöelintä, jossa toimii entisiä poliitikkoja eläkeläisjärjestöjen hallituksista (Helander 2006a, 85). Näin sekä poliittisuudesta että tietynlaisesta neutraalisuudesta on eläkeläisjärjestöille hyötyä.

Suurten eläkeläisjärjestöjen suhteet niitä lähellä oleviin puolueisiin vaihtelevat ainakin periaatteessa melko paljon. Lähimpänä puoluetta on Kansallinen Senioriliitto, joka kuuluu Kokoomuksen läheisjärjestöihin. Läheisjärjestöt eivät ole puolueen jäsenyhdistyksiä, mutta toimivat sen kanssa yhteistyössä ja perustavat toimintansa porvarilliselle arvopohjalle. Myös Sosialidemokraattisen puolueen puolueyhteisöesittelyssä mainitaan yhteistyöjärjestöinä Eläkkeensaajien Keskusliitto sekä Vanhus- ja lähimmäispalveluliitto näiden kuulumatta kuitenkaan varsinaiseen puolueorganisaatioon. Eläkeliitto, Eläkeläiset-järjestö ja Svenska Pensionärsförbundet taas eivät pidä puolueyhteyksiään millään tavalla näkyvissä ja Kristillinen Eläkeliitto suorastaan korostaa riippumattomuuttaan puolueista. Kuitenkin useiden puolueiden johtoportaissa toimii enemmän tai vähemmän virallisia neuvottelu- tai työryhmiä, jotka ylläpitävät yhteyksiä puoluekehän ulkopuolella toimiviin eläkeläisjärjestöihin. (Helander 2006a, 85.) Vähiten poliittisuus on esillä Suomen Ruskaliitossa, jonka ”lähipuolue” Liberaalinen Kansanpuolue on lakkautettu. Poliittisuus näytteleekin sitä suurempaa roolia, mitä korkeammalla järjestöhierarkiassa ollaan ja mitä enemmän ollaan tekemisissä edunvalvonnan kanssa, mikä on ymmärrettävää poliittisen vaikutusvallan saavuttamisen kannalta.

Eläkeläisjärjestöt pyrkivät varsinkin paikallistasolla esittäytymään poliittisesti sitoutumattomina yhteisöinä. Tähän vaikuttanee ainakin poliittisten järjestökulttuurien vanhan luokkaperustan pirstoutuminen, mikä on aiheuttanut poliittisuuden hiipumista järjestöissä 1970-luvun lopulta lähtien (ks. esim. Siisiäinen & Kankainen 2009, 98;

Siisiäinen 2002b, 15) sekä eläkeläisjärjestöjen tavoitteet rekrytoida uusia jäseniä taustoista välittämättä. Eläkeläisyyden nähdään ehkäpä yhdistävän enemmän kuin poliittisen taustan. Kuitenkin poliittiset päättäjät, eläkeläisjärjestöjen jäsenet, mutta myös järjestöjen toimintaa muutoin läheltä seuraavat kansalaiset ovat melko hyvin selvillä siitä, mitä puoluetta lähellä olevasta yhdistyksestä kulloinkin on kyse. Poliittisesta taustasta huolimatta suurten eläkeläisjärjestöjen paikallistoimintaa näyttää myös leimaavan pikemminkin yhteistoiminta kuin kilpailu. (Helander 2006a, 85–86.) Myös maakunnallisesti eläkeläisjärjestöt ovat yhdistäneet voimansa neuvottelukuntien toiminnassa.

2.2.4 Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta

Keski-Suomessa toimivilla kuuden eläkeläisjärjestön piirijärjestöillä on yhteinen neuvottelukunta, joka edustaa järjestöjä esimerkiksi Keski-Suomen liittoon. Neuvottelukunta saa rahoituksensa Keski-Suomen liitolta. Järjestöihin kuuluu noin 15 000 eläkkeellä olevaa henkilöä, jotka kuuluvat jäseninä noin sataan paikalliseen yhdistykseen. Neuvottelukunnan toimintasääntö on laadittu vuonna 2004, jonka jälkeen säännöllinen toiminta alkoi. Muistitietojen mukaan yhteistoimintaa on ollut yli 20 vuotta. Neuvottelukuntaan kuuluu 12 jäsentä, kaksi kustakin eläkeläisjärjestöstä. (Määttä 2014; Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta 2014.)

Neuvottelukunnan pääasiallisena tehtävänä on

- a) toimia yhdyssiteenä ja tehdä yhteistyötä piiriyhdistysten, niiden alaisten jäsenyhdistysten ja sitä kautta kaikkien eläkeläisten, kuntien vanhusneuvostojen, Keski-Suomen liiton, valtion viranomaisten, eri yhteisöjen ja erityisesti poliittisten päättäjien kanssa
- b) hoitaa edunvalvontaa, tehdä esityksiä, antaa lausuntoja ja hoitaa tiedotusta eläkeläisiä koskevilla asioissa
- c) järjestää kaksi kertaa vuodessa evästys- ja informaatiotilaisuus maakunnan kansanedustajille sekä organisoida yleisötilaisuuksia

Neuvottelukunnan painopisteenä vuodelle 2014 on maakunnallisen vanhusneuvoston perustamisasian kehittäminen. (Määttä 2014, sähköpostiviesti.)

2.2.5 VENK ja EETU ry

Eläkeläisyys ajaa puolueita lähellä olevien eläkeläisjärjestöjen toiminnassa poliittis-aatteellisten tekijöiden ohi. Järjestöt ovatkin pystyneet jo verraten pitkään yhdistämään voimavaransa tehokkaaseen edunvalvontaan kysymyksissä, joissa niiden tavoitteet ovat osoittautuneet riittävän yhdensuuntaisiksi. Kahdeksan puolueita lähellä olevaa eläkeläisjärjestöä ja neljä ammatillista eläkeläisjärjestöä muodostivat Valtakunnallisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan (VENKIn), jolle valittiin ensimmäinen puheenjohtaja vuonna 1984. Konsensus-periaatteen mukaisesti VENK on vienyt eteenpäin sellaisia kysymyksiä neuvottelukunnan kantana, joista järjestöt ovat olleet yksimielisiä. (Helander 2001, 136–137.)

VENK on käyttänyt kahta vaikuttamisstrategiaa toiminnassaan. Ensinnäkin se on toiminut keskitetysti suuren, laajapohjaisen ja järjestäytymisasteeltaan korkean järjestöryppään edustajana suhteessa valtion toimielimiin ja esiintynyt laajan kansalaisryhmän yksiäänisenä tulkkina. Toisaalta se on hajauttanut toimintaansa: neuvottelukunnassa yhteisesti sovittuja tavoitteita on pyritty syöttämään yksittäisten osallistujajärjestöjen kautta näitä lähellä olevien puolueiden päättäjille. VENK:in yksi merkitys on ollut myös keskinäisen yhteistyön ja luottamuksen vahvistaminen eläkeläisjärjestöjen välillä. VENK saavutti toiminnallaan tunnustetun aseman: poliitikot ja virkamiehet kuulevat sen edustajaa, kun halutaan tietää järjestöjen yhteinen kanta tiettyyn asiaan. (Helander 2001, 138.)

Kesällä 2006 kuusi keskeisintä valtakunnallista eläkeläisjärjestöä (ks. Taulukko 1:n kuusi ensimmäistä järjestöä) erosivat VENKista ja perustivat uuden yhteistyöelimen, Eläkeläisliittojen etujärjestön EETU ry:n (Leinonen 2006, 41). EETU ry:n perustamisen tarkoituksena oli terävöittää ja vahvistaa valtakunnallisten eläkeläisjärjestöjen edunvalvontaa (Eläkeläisliittojen etujärjestö ry 2014a).

EETU ry muodostaa Suomen oloissa varsin suuren etujärjestön. Sen jäsenjärjestöihin kuuluu yhteensä noin 260 000 jäsentä ja sen ilmoitetaan kattavan noin 87 prosenttia järjestäytyneistä eläkeläisistä. Yhteisjärjestön perustamismotiiviksi liitot ilmoittivat sen, että se pystyy osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun entistä nopeammin ja toimimaan mahdollisimman tehokkaasti eläkeläisten taloudellisten ja sosiaalisten

etujen parantamiseksi. (Helander 2006a, 85.) Tähän pyritään politiikassa ansioituneiden valtakunnallisten eläkeläisjärjestöjen hallitusten puheenjohtajien kautta, jotka istuvat EETU ry:n hallituksessa.

EETU ry:n toiminta kohdistuu kutakuinkin yksinomaan valtiollisella ja kansainvälisellä tasolla tapahtuvaan edunvalvontaan ja eläkeläisten asemasta käytävään yhteiskuntakeskusteluun alueellisen ja paikallisen edunvalvonnan jäädessä lähinnä kunkin järjestön omaksi asiaksi (Helander 2006a, 85). Yhdistystä kuullaan asiantuntijana eduskunnan valiokunnissa. Sillä on edustuksia julkisen sektorin toimielimissä sekä suunnittelu- ja arviointiryhmissä. EETU tapaa säännöllisesti muun muassa Kelan, Telan ja työmarkkinajärjestöjen edustajat. (Ekstra 2014, 22.)

VENK jatkoi toimintaansa pienemmällä jäsenpohjalla kuuden järjestön eroamisen jälkeen. Jäljelle jääneet järjestöt ovat pääosin varsin pieniä; VENKiin kuuluvien järjestöjen yhteiseksi jäsenmääräksi ilmoitetaan 36 500. Lähes kaikki pienet eläkeläisjärjestöt ovat rakentuneet suurten tai suurehkojen julkistoimialojen – opettajat, rautatieläiset, kuntahenkilöstö, armeijan päällystöön kuuluvat – ympärille. (Helander 2006a, 86.) Keskisuomalaisen eläkeläisjärjestöjen neuvottelukuntaan kuuluvan Jyväskylän Ruskien keskusjärjestö Suomen Ruskaliitto ry kuuluu VENK ry:hyn.

Jos lähdetään siitä, että edunvalvontajärjestöt käyvät valtavaihtokauppaa puolueiden ja niiden avulla valittujen päätöksentekijöiden kanssa, tärkeää on, että vaikuttamaan pyrkivä järjestö esiintyy joko avoimesti poliittisena tai poliittisesti mahdollisimman neutraalina. Viimeksi mainitun aseman järjestö voi saavuttaa osoittamalla olevansa yksiselkoisella tavalla poliittisesti sitoutumaton tai rekrytoimalla johtoportaisiinsa eri poliittisia suuntia edustavia henkilöitä. (Helander 2006a, 85.) Eläkeläisjärjestöt eivät ole neutraalisuuteen pyrkineet, onhan useiden järjestöjen hallitusten johdossa 2000-luvulla istunut entinen kansanedustaja läheispuolueesta (Helander 2001, 135). EETU ry:n taas voi kuuden poliittistaustaisen järjestön yhteistyöelimenä ymmärtää edustavan Suomessa melko harvinaista, käytännössä kaikki eduskuntapuolueet kattavaa ja tässä suhteessa poliittisesti neutraalia eturyhmää, joka pystyy puhumaan yhdellä äänellä (Helander 2006a, 85).

3. SOSIAALINEN PÄÄOMA

Sosiaalisen pääoman käsite on yleistynyt yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa 1990-luvulta lähtien. Se on moniulotteinen ja ongelmallinenkin käsitteenä eikä sille löydy yhtä tai edes muutamia yleisesti hyväksytyjä ja käytettyjä määritelmiä. Yleensä sillä viitataan sosiaalisen ympäristön tai sosiaalisten suhteiden tiettyihin ulottuvuuksiin, kuten sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen, jotka edistävät yhteisön jäsenten välistä sosiaalista vuorovaikutusta ja toimintojen yhteensovittamista. (Ks. esim. Woolcock 1998; Putnam 2000; Ruuskanen 2001.)

Sosiaalista pääomaa voi lähestyä eri näkökulmista. Määrittelytavasta ja teoreettisesta suuntauksesta riippuen sosiaalinen pääoma voi tuottaa positiivisia lopputuloksia yksilölle, yhteisölle tai yhteiskunnalle. Ilmiön eri ulottuvuuksia painottavia sosiaalisen pääoman suuntauksia on ainakin neljä. Ensimmäinen painottaa yksilön asemaa sosiaalisten verkostojen rakenteessa (Burt), toinen yhteisön sosiaalisten verkostojen tiiviyyttä (Coleman), kolmas yleistynyttä luottamusta ja sosiaalista vuorovaikutusta (Putnam) ja neljäs sosiaalisen pääoman ryhmäkuntaisuutta (Bourdieu, Portes). (Ruuskanen 2002, 9.)

Robert D. Putnam on kenties tunnetuin sosiaalisen pääoman teoreetikko nykypäivänä. Hänen Italia-tutkimuksensa *Making Democracy Work* vuodelta 1993 toi esille yhdistysten vaikutuksen demokratian ja hallinnon toimivuuteen. Myöhemmin Putnam tutki järjestöosallistumisen ja yhteisöllisyyden laskua Yhdysvalloissa ja näki sen huolestuttavana kehityksenä (Putnam 2000).

Putnamin sosiaalinen pääoma viittaa yksilöiden välisiin yhteyksiin: sosiaalisiin verkostoihin, vastavuoroisuuden normeihin ja luottamukseen, joka syntyy edellisistä. Sosiaalinen pääoma viittaa siihen, miten sosiaaliset yhteydet tekevät elämästämme tuottavampaa. Hyvin verkostoitunut yksilö huonosti verkostoituneessa yhteiskunnassa ei ole niin tehokas kuin hyvin verkostoitunut yksilö hyvin verkostoituneessa yhteiskunnassa. Sosiaalisella pääomalla on sekä yksilöllinen että kollektiivinen näkökulma; se tuottaa hyötyjä sekä yksilölle että yhteisölle. (Putnam 2000, 19 – 20.)

Erään määrittelyn mukaan sosiaalinen pääoma koostuu niistä arvoista ja asenteista, joita kansalaisilla on luottamukseen, vastavuoroisuuteen ja yhteistoimintaan. Näin nähtynä sosiaalinen pääoma on sosiaalisen ja poliittisen kulttuurin subjektiivinen ilmiö. Se

viittaa niihin kollektiivisiin asenteisiin, joita ihmisillä on kanssaihmisistä ja tapaan, jolla kansalaiset ovat yhteyksissä toisiinsa. Tärkeitä ovat ne yksilön ominaisuudet ja maailmankuva, joka saa yksilöt tekemään yhteistyötä toistensa kanssa, luottamaan, ymmärtämään ja olemaan empaattinen. (Newton 1999, 4.)

Sosiaalinen pääoma löytyy siis sosiaalisista verkostoista; ystävien, yhteisön, perheen, työn, julkisen ja yksityisen elämän piiristä. Toiset verkostoista ovat epävirallisia, toiset virallisia. Vastavuoroisuuden normit ovat tällaisten verkostojen ja kansalaisosallistumisen parissa tärkeitä. Toisaalta taas ongelmaksi nousee se, kumpi tulee ensin, luottamuksen ja vastavuoroisuuden normit vai verkostot, jotka synnyttävät edellisiä. Sosiaalisella pääomalla on myös varjopuolensa. Se voi varsinkin yhteisöissä, joissa on tiiviit suhteet yhteisön sisällä mutta vähän tai ei ollenkaan suhteita yhteisön ulkopuolelle, edistää konflikteja, yhteiskunnan jakautuneisuutta ja anti-demokraattisia tendenssejä. (Newton 1999, 6–7.)

Sosiaalisen pääoman voi määritellä myös kollektiivisten hyötyjen ja palvelujen kautta, jotka tuotetaan vapaaehtoisella sektorilla perheiden, markkinoiden tai valtion sijaan. Sosiaalinen pääoma on tuottavaa ja se mahdollistaa jotkin toiminnot, joita ei ilman sitä saataisi tehdyksi. Coleman korostaa, että sosiaalinen pääoma on sosiaalisten rakenteiden ja suhteiden ominaisuus. Se edistää sosiaalista toimintaa, ja sen ansiosta asioita saadaan tehdyksi. Sosiaalinen pääoma määritellään ikään kuin tuloksena. Nämä tulokset voivat olla kapasiteettia toimia yhdessä tehokkaasti ja ne voivat ottaa fyysisten tuotteiden muodon. (Newton 1999, 7–8.)

3.1 Sosiaalinen pääoma yhdistyksissä

Yhdistys voidaan määritellä vähintään kolmen henkilön vapaaehtoiseksi yhteenliittymäksi, jonka perustana on yhteinen intressi. Yhdistys on valtiosta riippumaton, ei tähtää pääasialliseen taloudelliseen voittoon ja sen jäsenten enemmistö on kiinnittynyt siihen vapaaehtoisuuden eikä palkkatyösuhteen sitein. (Siisiäinen 1996, 13–14.)

Yhdistyksillä on tärkeä merkitys kollektiivisten identiteettien tuottajina ja yhteiskunnallisten erojen ja eriarvoisuuksien tulkkeina. Yhdistykset ja liikkeet ovat erilaisilla sosiaalisilla kentillä muokanneet suomalaisen yhteiskunnan luokkarakenteita.

(Siisiäinen 2002, 108.) Suomalaisen hyvinvointivaltion sekä demokratian kehitys ja saavutukset ovat riippuneet ratkaisevalla tavalla yhdistysten elinvoimaisuudesta, aktiivisuudesta ja kriittisyydestä (Siisiäinen 2002, 94). Organisaatiot ovat niitä sosiaalisia muodostelmia, jotka antavat modernille yhteiskunnalle sen muodon; yhdistykset taas ovat se välittävä rengas, joka yhdistää kansalaisyhteiskunnassa toimivien yksilöiden tarpeet yhteiskunnan kehittämisen suuriin päätöksentekojärjestelmiin. Tämä tekee yhdistyksistä tärkeän osan koko poliittisen järjestelmän ja demokratian kehitystä. (Siisiäinen 1996, 17.)

Myös sosiaalisen pääoman luomisen ja uusintamisen modernissa yhteiskunnassa on sanottu olevan yhteydessä vapaaehtoissectoriin (Newton 1999, 9).

Kansalaisyhteiskunnan aktiivisuus on nähty vastaukseksi myös demokratian ongelmiin (ks. esim. Putnam 1993; Woolcock 1998). Luottamusta luovat kansalaisosallistumisen verkostot ovatkin mahdollisia sosiaalisen pääoman luomisen lähteitä. Verkostot luovat kanavia, joiden kautta tieto kulkee ja tukevat normien ja sanktioiden kehitystä ja soveltamista. Tällaiset verkostot eivät ole ainoita sosiaalisen pääoman lähteitä, mutta niillä on nähty olevan merkitystä terveyden, rikollisuuden, hyvinvoinnin, taloudellisen kasvun, poliittisten instituutioiden toimivuuden ja tehokkaan ja demokraattisen hallinnon kehityksen kannalta. (Maloney ym. 2000, 212–213.)

Yhdistysten ja kansalaisyhteiskunnan merkityksen koko yhteiskunnan kannalta toi esiin Robert D. Putnam 1990-luvulla. Hänen tutkimuksensa Italian aluehallintouudistuksesta (Putnam, Leonardi & Nanetti 1993) osoitti, että kansalaisyhteiskunnan aktiivisuus ja asukkaiden kiinnostus yhteisiin asioihin suurelta osalta selitti alueellisten instituutioiden toimintakyvyn eroja Italiassa ja siten vaikutti hallintouudistuksen onnistumiseen pohjoisessa ja sen epäonnistumiseen etelässä. Putnamin käsitysten voidaan katsoa periytyvän De Tocquevilleltä, joka kirjoitti jo 1830-luvulla yhdistysten tärkeydestä demokratiassa tutustuttuaan Yhdysvaltojen poliittiseen kulttuuriin (2006, alkup. 1835 ja 1840).

De Tocquevillen (2006) mukaan yhdistyminen on nimenomaan demokratiassa tärkeää, koska ihmiset eivät voi yksin toteuttaa suuria hankkeita. De Tocquevillen mukaan ”asenteet ja käsitykset eivät uudistu, sydän ei jalostu eikä ihmismieli kehity, elleivät ihmiset ole vuorovaikutuksessa keskenään”. Jos valtiovalta ottaa hoitaakseen asioita, joita yhdistykset ovat aiemmin hoitaneet tai ajaneet, tulevat ihmiset laiskemmiksi

eivätkä näe enää vaivaa perustaakseen yhdistyksiä. Tällöin kansan moraali ja ymmärrys joutuvat suureen vaaraan ja hallitukset sortuvat tyranniaan. Siksi hallituksen ei tule toimia yksin, vaan yhdistysten kanssa. (De Tocqueville 2006, 503–504.) De Tocquevillen mukaan poliittisilla ja muilla yhdistyksillä on keskinäinen riippuvuussuhde: jos poliittiset yhdistykset kielletään, myös muut yhdistykset tulevat harvinaisiksi. Mitä enemmän ihmisten välillä on pieniä yhteishankkeita, sitä enemmän ihmisten kyky toteuttaa suuria yhteishankkeita kohenee. Kaikki yhdistystoiminta siis helpottaa poliittista yhdistymistä; toisaalta taas poliittinen yhdistystoiminta kehittää ja parantaa muutakin yhdistystoimintaa. Poliittisten yhdistysten jäsenet voivat erota toisistaan iältään, hengeltään tai omaisuudeltaan, mutta yhdistys tuo heidät keskinäiseen kosketukseen. ”Nimenomaan poliittisten yhdistysten kautta eri osavaltioista kotoisin olevat, ajattelutavoiltaan erilaiset ja eri-ikäiset amerikkalaiset mieltyvät yhdistyksiin ja tutustuvat niiden toimintaan. Yhdistyksissä he tapaavat toisiaan, puhuvat toisilleen, kuuntelevat toisiaan ja innostavat toisiaan kaikenlaisiin hankkeisiin. Sitten he käyttävät omaksumiaan asioita lukemattomin tavoin myös politiikan ulkopuolella.” (De Tocqueville 2006, 509–512.)

Putnamille instituutiot, erityisesti yhdistykset ovat tärkeitä paitsi demokratian kannalta, myös sosiaalisen pääoman syntymisessä. Aktiivinen osallistuminen julkiseen toimintaan, poliittinen tasa-arvo ja solidaarisuus, luottamus ja suvaitsevaisuus toisia kohtaan ovat kansalaishyveitä, jotka toteutuvat kansalaisyhteiskunnassa (Putnam ym. 1993, 87–89). Sosiaaliset verkostot luovat ja ylläpitävät normeja, joiden toteuttaminen ja toteutuminen mahdollistavat luottamuksen syntymistä. Luottamus on siis oikeastaan ”lopputuloks”, joka syntyy verkostojen ja vastavuoroisuuden normin vaikutuksesta. (Putnam ym. 1993, 171.) Kansalaisjärjestöt vaikuttavat demokraattisen hallinnon tehokkuuteen ja pysyvyyteen jäseniin kohdistuvien ”sisäisten” vaikutusten kautta sekä laajempaan yhteisöön kohdistuvien ”ulkoisten” vaikutusten kautta. Sisäiset vaikutukset pitävät sisällään sen, että kansalaisjärjestöjen toimintaan osallistuminen edistää yhteistyötaitoja. Ennen kaikkea ”läpileikkausryhmiin” (joissa erilaisia tavoitteita ja erilaisia ihmisiä) kuulumisen myötä jäsenten asenteet lieventyvät ryhmän vuorovaikutuksen ja ristipaineiden myötä. Ulkoiset vaikutukset pitävät sisällään tiiviin järjestöverkoston vaikutuksen intressien artikulaatioon ja kokoamiseen. Järjestöverkosto vaikuttaa siihen, miten näkökulmat ja intressit esitetään ulospäin ja millaisen muodon ne saavat. (Putnam ym. 1993, 89–90.)

Tärkeää Putnamin sosiaalisessa pääomassa on ”yleistynyt vastavuoroisuus”. Vastavuoroisuus tarkoittaa sitä, että kun tekee palveluksen jollekulle, odottaa myös vastapalvelusta. ”Yleistyneessä vastavuoroisuudessa” taas tehdään palvelus ilman odotuksia vastapalveluksesta. Silloin luotetaan siihen, että joku muu tekee itselle jonkin hyvän teon joskus. Tällainen ”luottamusyhteiskunta” on tehokkaampi kuin luottamukseton yhteiskunta. Sosiaalinen pääoma luo luottamusta, joka taas lisää sosiaalisia verkostoja; syntyy ruusuinen kehä. (Putnam 2000, 20–21.)

Kaikissa yhteiskunnissa esiintyy ihmisten väliseen kommunikaatioon ja vaihtoon perustuvia verkostoja. Putnam jakaa nämä verkostot horisontaalisiin ja vertikaalisiin. Horisontaaliset verkostot yhdistävät asemaltaan samanlaisia ja valtahierarkiassa samalla tasolla olevia toimijoita. Vertikaaliset verkostot taas yhdistävät asemaltaan erilaisia ja valtahierarkiassa eri tasolla olevia toimijoita. Kansalaisosallistumisen verkostot ja kansalaisjärjestöt ovat Putnamin mielestä oleellisia sosiaalisen pääoman kannalta. Ne edustavat useimmiten horisontaalisia verkostoja. Mitä enemmän yhteisössä on tällaisia verkostoja, sitä todennäköisemmin kansalaiset ovat yhteistyössä yhteiseksi hyväksi. Putnamin mukaan horisontaalisilla verkostoilla on näin voimakas vaikutus, koska ne ensinnäkin estävät opportunistia rankaisemalla ”pettureita”, toiseksi ne edistävät vastavuoroisuuden normin toteutumista maineen avulla, kolmanneksi ne edistävät kommunikaatiota ja informaation kulkua yksilöiden luotettavuudesta ja neljänneksi niiden menneisyyden yhteistyö on pohjana tulevaisuuden yhteistyölle. (Putnam ym. 1993, 173–174.)

Sosiaaliseen pääomaan ja kansalaisjärjestöihin liittyen on käyty myös Putnamia kritisoivia keskusteluja. Ensinnäkin on kommentoitu yhteyttä sosiaalisen ja poliittisen osallistumisen välillä. Aiemmin on ajateltu, että järjestöosallistuminen lisää poliittista osallistumista, kuten myös De Tocqueville kirjoitti, nyt ei olla asiasta niin varmoja, vaan on myös kommentoitu, että sosiaalinen osallistuminen syö poliittista osallistumista. Myös korkea sosiaalinen pääoma ja hyvä hallinto on yhdistetty toisiinsa; sittemmin on kommentoitu, että oletus on yksinkertaistus ja että huono hallinto voisi jopa saada kansalaisyhteiskunnan kukoistamaan. Myös yhteys sosiaalisen pääoman ja poliittisiin instituutioihin luottamuksen välillä on kyseenalaistettu: luottamuksen mittaaminen poliittisiin instituutioihin koetaan ongelmalliseksi eivätkä kaikki tutkijat ole löytäneet yhteyttä yhdistysoosallistumisen ja politiikkaan luottamuksen väliltä. On kommentoitu, että poliitikkojen toimien kyseenalaistaminen kasvaisi koulutustason

kasvun myötä ja tämä olisi hyvä asia. Sosiaalisen pääoman rappeutumisen keskustelua on kyseenalaistettu; lomakkeiden on koettu mittaavan ”väärää” asioita ja että joidenkin tutkimusten mukaan yhdistysosallistuminen olisi kasvanut, mikä tarkoittaisi myös sosiaalisen pääoman kasvua. (Maloney ym. 2000, 215–219.)

Putnamia on kritisoitu valtion ja vallan näkökulmien puuttumisesta sosiaalisen pääoman muodostumisessa (esim. Szreter 2002; Maloney ym. 2000). Putnamille yhdistykset edustavat tärkeintä sosiaalisen pääoman muodostumisen paikkaa. Aktiivinen vuorovaikutus ja yhdistysten verkostot luovat, levittävät ja ylläpitävät vastavuoroisuuden normeja ja luottamusta, jotka edistävät yhteiskunnan toimintakykyä. (Putnam 2000.) Maloneyn mielestä Putnam ei ota huomioon valtion ja julkisten instituutioiden roolia siinä, että yhdistystoiminnalle luotaisiin hyvät olosuhteet, vaan vaikutteet menisivät vain kansalaisyhteiskunnalta valtiolle eivätkä toisinpäin. Maloney korostaakin valtion ja kansalaisyhteiskunnan keskinäistä vaikutusta toisiinsa. (Maloney ym. 2000, 222–223.) Szreterin mukaan valtion poissaolo Putnamilta on yllättävää, koska juuri sosiaalisen pääoman avulla on pyritty selittämään sitä, miten kansalaisten välisten suhteiden laatu vaikuttaa hallinnon tehokkuuteen (emt. 2002, 578).

Suomessa valtion ja kansalaisyhteiskunnan vaikutus toisiinsa ja kansalaisyhteiskunnan valtiokeskeisyys ovat muodostuneet normiksi, jota usein pidetään melko itsestään selvänä asiana (ks. luku 2.1 Eläkeläisjärjestöt osana suomalaista yhdistyslaitosta). Ylhäältä päin määritellyt puitteet järjestöille ovat yhdistäneet järjestöt yhteiskuntaan ja valtioon. Myös yhdistysten vaatimukset ja parannusehdotukset on useimmiten suunnattu valtiolle tai kunnille (Siisiäinen 2002b, 15). Kansalaisyhteiskunnan ja julkisten instituutioiden välinen vuorovaikutus tai yhteistyö näkyy Suomessa esimerkiksi vanhusneuvostojen toiminnassa, jossa ylhäältä päin luodun järjestelmän kautta tuetaan kansalaisten osallistumista.

Yhdistykset ovat, kuten jo aiemmin mainittua, tärkeitä toimijoita yhteiskunnassa. Ne vaikuttavat demokratian toimivuuteen toimien välittäjäroolissa, mutta myös niiden merkitys yksilölle yhdessäolon ja yhteisöllisyyden lisääntymisen kautta on suuri. Yhdistyksiä voidaan tarkastella myös funktioidensa kautta. Myös yhdistysten funktiot ilmentävät sosiaalista pääomaa jossain muodossa.

Yhdistyksen funktiot sekä yksilöjäsenten että kokonaisyhteiskunnan suhteen voidaan jaotella ilmi- ja piilofunktioihin. Ilmifunktiolla tarkoitetaan jonkin toiminnan lausuttua

ja tiedostettua tehtävää tai tavoitetta. Eri yhdistysten sääntöjen tarkoituksykälät käyvät esimerkiksi yhdistysten ilmifunktioista. Piilofunktiolla taas viitataan niihin merkityksiin tai tehtäviin, joita yhdistyksillä saattaa olla julkilausuttujen tavoitteiden lisäksi. Usein nämä jäävät kokonaan jäsenten tietoisuuden tavoittamattomiin ja toteutuvat toiminnan tarkoittamattomina seurauksina. Yhdistysten ilmifunktioita jäsenilleen voivat olla vaikkapa jäsenedut (toiminnasta saatavaa hyötyä punnitaan toiminnan aiheuttamiin ponnistuksiin) tai järjestöpääoma (kun yksilöt liittyvät yhteen, he kasaavat organisaation avulla hajanaiset taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset resurssinsa kollektiiviseksi resursseiksi). Yhdistysten piilofunktioita jäsenilleen voivat olla vaikkapa oman aseman ja arvon nostaminen tai oman ominaislaatunsa toteuttaminen. (Siisiäinen 1996, 19–20.)

Yhteiskunta-tasolla yhdistysten ilmifunktioita ovat vaikkapa rekisteröitymisen kautta saavutettu poliittinen toimijuus, ongelmien nostaminen julkiseen keskusteluun ja sitä kautta päätöksenteon piiriin, uusien ideoiden tuominen kokonaisjärjestelmään, sivistyneistön kasvattaminen erilaisten yhteiskunnallisten tehtävien toteuttamiseen sekä kansalaisena että yhteiskuntatasoisten tehtävien alueella ja hyvinvointivaltion aukkojen paikkaaminen niin sosiaali- ja terveystalvelujen kuin kulttuuri- ja koulutustalveluidenkin osalta. (Siisiäinen 1996, 21–25.) Yhteiskuntatasoisiin piilofunktioihin kuuluvat yksittäisten yhdistysten toiminnan tiedostamattomat funktiot sekä sellaiset seuraukset, jotka eivät ole minkään yksittäisen yhdistyksen vaikutusta, vaan seuraavat eri yhdistysten kokonaisvaikutuksesta yhteiskunnan kehitykseen. Piilofunktioihin kuuluvat toimiminen kollektiivisen toiminnan legitimiinä ideaalityyppinä, kollektiivisen identiteetin luominen (järjestön sisällä mutta myös päätöksenteon kautta yleisemmin) sekä porvarillisen demokratian toimivuuden ja vakauden takaajana toimiminen. (Siisiäinen 1996, 25–28.)

Newton viittaa samantyyppisiin yhdistysten funktioihin yhdistysten sosiaalisena pääomana. Tämä järjestöjen sosiaalinen pääoma taas voidaan jakaa sisäisiin ja ulkoisiin vaikutuksiin. Sisäiset vaikutukset sisältävät jäsenten sosialisointin demokraattiseen kulttuuriin sekä luottamuksen ja yhteistoiminnan opettamisen jäsenille. Ulkoiset vaikutukset taas pitävät sisällään sen, miten yhdistykset yhdistävät kansalaiset poliittiseen järjestelmään ja sen instituutioihin, artikuloivat intressejä sekä muodostavat yhdessä muiden yhdistysten kanssa kentän, jolla on sekä keskenään kilpailevia että yhdessä toimivia ryhmiä. (Newton 1999, 11.)

Yhdistyksistä voi löytää erilaisia sosiaalisen pääoman ilmenemisen muotoja. Tunnettu ja tunnustettu on jako ”sitovaan” ja ”silloittavaan” sosiaaliseen pääomaan (esim. Putnam 2000). Linkittävä sosiaalinen pääoma tuo keskusteluun mukaan vallan, valtion ja hierarkian näkökulmat yhdistäessään eri valtatason toimijat (Woolcock 1998).

3.2 Sitova sosiaalinen pääoma ja ekspressiivinen toiminta

Sitova (tai eksklusiivinen) sosiaalinen pääoma yhdistää homogeenista ryhmää ja keskenään samankaltaisia ihmisiä (Putnam 2000, 22). Syynä jäsenyyteen voidaan pitää sitä, että toisia ryhmän jäseniä pidetään samanlaisina kuin itseä, jolloin oletetaan yhteistyön ja luottamuksen kuuluvan asiaan (Szreter 2002, 576). Sitova sosiaalinen pääoma on hyvä vastavuoroisuuden ja solidaarisuuden luoja. Tiiviit verkostot tarjoavat jäsenilleen sosiaalista ja psykologista tukea, mutta toisaalta ne voivat myös edistää sisäänpäin kääntyneisyyttä, nurkkakuntaisuutta ja jopa rikollisuutta. Sosiaalinen pääoma ei siis aina ole positiivinen asia. (Putnam 2000, 22.)

Lin määrittelee sosiaalisen pääoman sosiaalisiin rakenteisiin sisältyvinä resursseina, jotka saavutetaan ja/tai mobilisoidaan tarkoituksellisella toiminnalla. Sosiaalinen pääoma sisältää Linin mukaan kolme ainesosaa: sosiaalisiin rakenteisiin sisältyvät resurssit, näiden sosiaalisten resurssien saavutettavuus yksilön näkökulmasta ja näiden sosiaalisten resurssien käyttö ja mobilisaatio yksilön tarkoituksellisen toiminnan kautta. Sosiaalisessa pääomassa voidaan havaita kolme rakenteen ja toiminnan elementtiä: rakenteellinen (uppoutuneisuus), mahdollisuus (saavutettavuus) ja toimintaorientoituneet käyttöaspektit. (Lin 1999, 35.) Sosiaalinen pääoma sisältää kolme prosessia: sosiaaliseen pääomaan investoinnin, sosiaalisen pääoman tavoittamisen ja mobilisaation sekä sosiaalisen pääoman tulokset/tuotokset (Lin 1999, 39). Linin mukaan sosiaalisen pääoman tuotoksia on kahdenlaisia: instrumentaaliset ja ekspressiiviset (Lin 1999, 36).

Ekspressiivisessä toiminnassa sosiaalinen pääoma on keino ylläpitää resursseja ja estää mahdollista resurssin menetystä. Tavoitteena on sellaisten ihmisten tavoittaminen ja mobilisointi, jotka jakavat saman intressin ja samanlaisten resurssien hallinnan, jotta resurssit voidaan jakaa olemassa olevien resurssien säilymiseksi ja suojelemiseksi.

Tämä voi todennäköisimmin tapahtua tiiviissä verkostoissa, joissa on läheiset ja vastavuoroiset suhteet. Tässä prosessissa ihmiset ovat halukkaita jakamaan resurssit, koska toisen resurssien säilyminen vahvistaa myös omaa legitimitettiin näihin resursseihin. Ekspressiivisellä toiminnalla on kolme sosiaalisen pääoman tuotosta: fyysinen terveys, mielenterveys ja elämään tyytyväisyys. (Lin 1999, 40.) Esimerkkinä ekspressiivisestä toiminnasta hyötyjästä on avioeron kokenut. Hän hyötyy yhteydestä samanlaisen kokemuksen omaaviin ihmisiin, homogeeniseen ryhmään. (Lin 1999, 36.)

Eläkeläisjärjestöjen voisi ajatella edustavan homogeenista ryhmää jäseniä yhdistävän eläkeläisyyden sekä poliittisten taustojen vuoksi. Paikallisyhdistysten toiminnassa poliittisuus ei yleensä näy muuten kuin ihmishuhdeverkostoissa; suuri osa yhdistyksen jäsenistä kannattaa taustalla vaikuttavaa puoluetta. Eläkeläisjärjestöissä sitova sosiaalinen pääoma ja ekspressiivinen toiminta näkyvät ehkä parhaiten paikallisyhdistyksissä, jotka erityisesti ovat korostaneet niiden yhdessäolo- ja harrastustoimintoja (Helander 2001, 120; eläkeläisjärjestöjen www-sivut), jotka antavat uutta elämänsisältöä uuteen elämänvaiheeseen ja tukevat fyysistä ja psyykkistä terveyttä. Järjestöbarometri vuodelta 2014 kertoo, että vastaajien mukaan kolme yleisimmin tärkeäksi arvioitua toimintamuotoa eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistyksissä ovat harrastus- ja virkistystoiminta, vapaaehtoistoiminta ja tiedonvälitys (Peltosalmi ym.2014, 31).

3.3 Silloittava sosiaalinen pääoma ja instrumentaalinen toiminta

Silloittavan sosiaalisen pääoman verkostoissa jaettu identiteetti, samankaltainen tausta tai asema yhteiskunnassa ei ole merkittävässä roolissa päätettäessä jäsenyydestä (Szeter 2002, 576). Silloittavaa sosiaalista pääomaa syntyy ulospäinsuuntautuvassa verkostossa, jossa on ihmisiä erilaisista taustoista ja eri yhteiskuntaluokista. Silloittavien verkostojen kautta voi päästä paremmin yhteyksiin verkoston ulkopuolelle ja erilaiseen informaatioon kuin sitovan sosiaalisen pääoman verkostojen kautta. Kun verkostossa on erilaisia ihmisiä, voidaan saavuttaa ”laajempi identiteetti” tai tietämys itsellekin. (Putnam 2000, 22–23.) Vuorovaikutus keskenään erilaisten yhteisöjen ja ihmisten kesken hyödyttää molempia osapuolia ja sen kautta pyritään saavuttamaan jotain, mitä ei yksin tai sitovan sosiaalisen pääoman kautta pystytä saavuttamaan. Silloittavalla

sosiaalisella pääomalla on todennäköisemmin vahvoja positiivisia vaikutuksia yhteiskunnalle verrattuna sitovaan sosiaaliseen pääomaan. (Szreter 2002, 576.)

Jako sitovaan ja silloittavaan sosiaaliseen pääomaan pohjaa pitkälti Mark Granovetterin (1973) teoriaan ”heikoista” ja ”vahvoista” siteistä. Vahvat siteet tarkoittavat tiivistä kanssakäymistä perheen tai muiden läheisten ihmisten kesken. Heikot siteet taas muodostuvat vähemmän intensiivisessä kanssakäymisessä ihmisten välillä ja niissä on kysymys myös suhteista ryhmien välillä. Granovetterin mukaan heikot siteet ihmisten välillä ovat merkittävämpiä yksilön mahdollisuuksien ja yhteisöön integroitumisen kannalta. (Granovetter 1973, 1360–1362;1378.)

Ajatus silloittavasta sosiaalisesta pääomasta löytyy jo De Tocquevillelta; hän viittaa poliittisiin yhdistyksiin, joiden ”jäsenet voivat erota toisistaan iältään, hengeltään tai omaisuudeltaan, mutta yhdistys tuo heidät keskinäiseen kosketukseen” (emt. 2006, 510). De Tocquevillen ajatusta on kehitelty myös Georg Simmel. Hän puhui ristikkäisistä yhdistysjäsenyyksistä, jotka hajottavat luokkajäsenyyksiä muodostaessaan eri piireissä solidaarisuussiteitä eri (luokkiin kuuluvien) ihmisten välillä (Siisiäinen 2006, 210). Putnam kuvaa jakoa sitovaan ja silloittavaan sosiaaliseen pääomaan Xavier de Souza Briggsin sanoilla: Sitova pääoma on hyvä ”pärjäämiseen”, mutta silloittava pääoma on hyvä ”eteenpäinmenoon” (Putnam 2000, 23). Usein sanotaankin, että työpaikan saannissa merkittävää ei ole niinkään se, mitä tiedät, vaan se ketä tunnet (Woolcock 2000, 27). Juuri heikkojen siteiden tai silloittavan sosiaalisen pääoman kautta tunnetut ihmiset voivat olla niitä tärkeimpiä ihmisiä verkostossa, koska heikot siteet yhdistävät henkilön todennäköisimmin erilaisiin ihmisiin kuin hän itse on (Granovetter 1973, 1376).

Heikkojen siteiden kaltaisesti Linin instrumentaalinen toiminta korostaa avoimien verkostojen kautta todennäköisemmin avautuvaa pääsyä ”siltoihin” ja niiden käyttöä. Näin yksilö voi tavoittaa sellaisia resursseja (taloudellinen, poliittinen ja sosiaalinen tuotos), jotka hänen sosiaalisesta ympyrästään aiemmin puuttuivat. Sosiaaliseen tuotokseen liittyy maine: henkilö A on tehnyt palveluksen B:lle, joten B:n on tunnustettava ”sosiaalinen velkansa” julkisesti, jolloin hän voi säilyttää suhteensa A:han. Tässä prosessissa A hyöttyy hyvästä maineesta, jota B levittää verkostossa.

Maine on siis yksi instrumentaalisen pääoman tuotoksista taloudellisen hyödyn ja poliittisen hyödyn eli vallan ohella. (Lin 1999, 36; 39–40.)

Eläkeläisjärjestöistä silloittavaa sosiaalista pääomaa löytyy niistä toimintamuodoista, jotka yhdistävät eri järjestöjä yhteiseen toimintaan. Valtakunnallisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan (VENKin), sittemmin EETU ry:n ja Keskisuomalaisen eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan toiminta täyttää tämän ehdon selkeimmin. Eläkeläisjärjestöt ovat VENKin ja EETU ry:n kautta pystyneet jo verraten pitkään yhdistämään voimavaransa tehokkaaseen edunvalvontaan kysymyksissä, joissa niiden tavoitteet ovat osoittautuneet riittävän yhdensuuntaisiksi (Helander 2001, 136–137). Järjestöjen yhteiset toimitukset maakunnan ja valtakunnankin tasolla yhdistävät kuusi erilaisilta poliittisilta taustoilta lähtenyttä eläkeläisjärjestöä yhteiseen toimintaan ja tuloksena on sellaisia hyötyjä, joita järjestöt eivät olisi yksinään välttämättä saavuttaneet (valta, poliittinen painoarvo, vrt. instrumentaalisen toiminnan tuotokset).

3.4 Linkittävä sosiaalinen pääoma

Michael Woolcock tuo sitovan ja silloittavan sosiaalisen pääoman ulottuvuuden lisäksi keskusteluun *linkittävän sosiaalisen pääoman* näkökulman. Linkittävän sosiaalisen pääoman ulottuvuudet tulevat ymmärrettäviksi uppoutuneisuusteetin kautta.

Woolcock (1998) lähestyy sosiaalisen pääoman käsitettä talouden kautta. Hänen näkökulmana on, miten valtiot voisivat sosiaalista pääomaa kehittämällä kasvattaa talouttaan. Inhimillinen pääoma (yksilöiden koulutus, taidot ja terveys) ja sosiaalinen pääoma (yksilöiden sosiaaliset suhteet, joiden kautta he pystyvät yhteistyöhön ja sitoutumaan yleisiin tavoitteisiin) vaikuttavat siihen, miten hyvin hyödynnetään taloudellista kasvua luovat perustekijät, eli maaomaisuus, työ ja fyysinen pääoma (Woolcock 1998, 154). Tämän vuoksi sosiaalisen pääoman käsitteen kautta voidaan ymmärtää paremmin valtioiden taloudellisen kehittymisen mahdollisuuksia.

Woolcock tuo keskusteluun mikrotason (yhteisöjen sisäisen ja yhteisöjen välisen) sosiaalisen pääoman lisäksi makrotason (valtion, sen instituutioiden ja yritysten) sosiaalisen pääoman. Mahdolliseksi tulee siis tutkia sosiaalisen pääoman kannalta myös julkisen vallan ja kansalaisyhteiskunnan suhdetta, kuten myös julkisen ja yksityisen

sektorin tai valtion ja markkinoiden suhdetta, ei pelkästään kansalaisyhteiskunnassa syntyvää sosiaalista pääomaa (Szreter 2002, 580). Linkittävä sosiaalinen pääoma käsittää sellaisten tahojen suhteet, jotka ovat keskenään erilaisia kuten silloittavassa sosiaalisessa pääomassakin, mutta ovat myös eri tasolla vallan ja saatavilla olevien resurssien suhteen. Linkittävää sosiaalista pääomaa voisi kutsua eri valtatasolla olevien toimijoiden suhteeksi tai verkostoksi, jossa vertikaaliset valtasuhteet ovat tärkeitä. (Szreter 2002, 579.) Yhdistysten kannalta linkittävä sosiaalinen pääoma näyttäytyy siinä, miten ja missä määrin yhdistykset ovat yhteydessä niiden kanssa eri tasoilla olevien tahojen kuten kuntien ja valtion hallinnon kanssa ajaakseen intressejään.

Woolcockin näkökulma pohjaa Granovetterin (1992) ajatuksiin siitä, että kaikki taloudellinen toiminta on kiinnittynyt tai uppoutunut sosiaalisiin suhteisiin. Uppoutuneisuusteesi tuli 1980-luvun lopussa tärkeäksi mikro- ja makrotason taloudellisen kehityksen tutkimuksessa. Kolme asiaa nousi esiin tästä tutkimuksesta. Ensinnäkin, kaiken muotoinen vaihto on sulautunut sosiaalisiin suhteisiin; tämä selittää hyvin monenlaisten taloudellisten instituutioiden toimintaa. Toiseksi, uppoutuneisuudella on useita eri muotoja, ja se voi ilmentyä esimerkiksi sosiaalisissa siteissä, kulttuurikäytännöissä tai poliittisessa kontekstissa. Näillä kaikilla on merkitystä taloudellista kehitystä tavoiteltaessa. Kolmanneksi, uppoutuneisuudesta on sen hyötyjen ohella myös haittoja. Tutkijat alkoivatkin ehdottaa, että uppoutuneisuuden lisäksi myös autonomiset sosiaaliset siteet pitäisi lisätä kokonaiskuvaan, jotta saadaan selville, mitkä uppoutuneisuuden hyödyt ja haitat kussakin tilanteessa ovat. Mikrotasolla tämä tarkoitti myös sen tutkimista, millaiset suhteet yhteisön jäsenillä on yhteisönsä ulkopuolisiin jäseniin, makrotasolla päätöksentekijöiden mahdollisuuksia ajaa kollektiivisia hyötyjä. 1990-luvun puoliväliin mennessä jako uppoutuneisiin ja autonomisiin sosiaalisiin suhteisiin sosiaalisen pääoman muotona oli tutkimuskentällä hyväksytty asia. (Woolcock 1998, 163–164.)

Woolcock erottaa näin kaksi erilaista, mutta toisiaan täydentävää sosiaalisen pääoman muotoa. Hänen mukaansa kansalaisten ja verkostojen sekä valtion instituutioiden ja muiden kansalaisyhteiskunnan ulkopuolisten tahojen välisiä suhteita voidaan analysoida sen mukaan, ovatko sosiaaliset siteet uppoutuneita vai autonomisia. Näiden kahden välinen tasapaino olisi paras vaihtoehto, sillä silloin on paras mahdollisuus saavuttaa linkittävä sosiaalinen pääoma. Uppoutuneisuus pitää sisällään aidon ymmärryksen ja keskinäisen tietämyksen ja kunnioituksen yhteisöjen ja kansalaisjärjestöjen sekä

yhteisöjen ja valtion viranomaisten välillä. Kuitenkin jokaisen osapuolen itsenäisyyttä täytyy kunnioittaa, jotta autonomia säilyy. Tällöin saavutetaan parhaat kehitykselliset tulokset. (Szreter 2002, 586; 594.)

Uppoutuneisuus mikrotasolla viittaa siihen, missä määrin suhteet ovat kiinnittyneet (paikallis)yhteisön sisällä (integraatio), kun taas makrotasolla se viittaa siihen, missä määrin yhteiskunta ja valtio ovat kiinnittyneet toisiinsa (synergia). Uppoutuneet sosiaaliset suhteet mikrotasolla viittaavat suunnilleen samaan asiaan kuin Granovetterin vahvat siteet tai sitova sosiaalinen pääoma. Autonomia mikrotasolla viittaa yhteisöjen välisiin verkostoihin, siihen, missä määrin yhteisöstä on mahdollista irtautua ja muodostaa siteitä yhteisön ulkopuolelle (liitäntä) ja makrotasolla yhteiskunnallisten instituutioiden uskottavuuteen ja toimintakykyyn (organisaatiollinen eheys). Autonomiset sosiaaliset suhteet mikrotasolla viittaavat suunnilleen samaan asiaan kuin Granovetterin heikot siteet tai silloittava sosiaalinen pääoma. Makrotaso viittaa linkittävän sosiaalisen pääoman näkökulmiin. Tämän tutkimuksen kannalta merkittäviä ovat integraatio-, liitäntä- ja synergianäkökulmat (ks. Taulukko 2). (Woolcock 1998, 162–163; 168.) Woolcock käyttää näitä neljää näkökulmaa ja niiden erilaisia yhdistelmiä kuvaamaan valtioiden kehitystä ja kehitysmahdollisuuksia (Woolcock 1998, 170–182).

Taulukko 2. Sosiaalisen pääoman ulottuvuudet Michael Woolcockin mukaan

	uppoutuneet sosiaaliset siteet	autonomiset sosiaaliset siteet
mikrotaso	yhteisön sisäiset siteet INTEGRAATIO <i>(sitova sosiaalinen pääoma)</i>	yhteisöjen väliset verkostot LIITÄNTÄ <i>(silloittava sosiaalinen pääoma)</i>
makrotaso	valtio – yhteiskunta - suhteet SYNERGIA <i>(linkittävä sosiaalinen pääoma)</i>	instituutioiden koherenssi, kilpailukyky ja suorituskyky ORGANISATIONAALINEN EHEYS <i>(linkittävä sosiaalinen pääoma)</i>

Lähde: Woolcock 1998, 168.

Woolcockin mukaan näiden sosiaalisen pääoman eri ulottuvuuksien yhdistelmästä voi syntyä hyvinkin erilaisia kehityskulkuja. Sosiaaliset suhteet sinällään ovat tärkeitä, mutta kuitenkin hyvin ongelmallisia taloudelliseen kehitykseen vaikuttavia resursseja. Positiiviset tulokset saavutetaan, kun sekä uppoutuneet että autonomiset sosiaaliset suhteet ovat esillä molemmilla, sekä mikro- että makrotasolla. Tämä tapahtuu, kun ihmiset tukeutuvat sosiaalisiin suhteisiin niin paikallisyhteisössään, paikallisyhteisöjen ja niiden ulkopuolisten kansalaisyhteiskunta-suhteita omaavien ryhmien välillä kuin kansalaisyhteiskunnan ja makrotason instituutioiden sekä yrityssektorin instituutioiden välillä. (Woolcock 1998, 169; 186.) Tällöin voi silloittava ja linkittävä sosiaalinen pääoma kukoistaa. Tämä tarkoittaa yleensä yleistä ideologista ja poliittista tukea valtiolle ja paikallishallinnolle. Kun sitova, silloittava ja linkittävä sosiaalinen pääoma taas ovat optimaalisesti tasapainossa yhteiskunnassa, ei valtion ja kansalaisyhteiskunnan välillä ole tarkkaa rajaa, vaan ne käyvät käsi kädessä toisiaan hyödyttäen. (Szreter 2002, 602; 612.) Sitovan, silloittavan ja linkittävän sosiaalisen pääoman tasapaino yhteiskunnassa edistääkin demokraattista hallintoa, taloudellista tehokkuutta ja laajalle levinnyttä hyvinvointia. (Szreter 2002, 580.)

Kansalaisuutta ja kansalaisyhteiskuntaa kuten ei sosiaalista pääomaakaan pidä siis ajatella vaihtoehtona valtiolle, hallinnolle tai politiikalle, vaan sosiaalisen pääoman voi nähdä symbioottisessa suhteessa valtioon. Sosiaalisen pääoman käsite oikein muotoiltuna auttaa meitä analysoimaan sitä, miten kansalaiset historiallisesti ja taloudellisesti muuttuvissa tilanteissa ottavat käyttöönsä sosiaalisten suhteiden resurssit joko liittyäkseen valtioon tai yhteiskuntaan tai erotakseen siitä. (Szreter 2002, 613–614.)

Suhteet valtioon ja kuntaan ovat tärkeitä eläkeläisjärjestöjen edunvalvonnan vuoksi. Valtakunnalliset eläkeläisjärjestöt ovatkin mieltäneet ensisijaiseksi tehtäväkseen toimia jäsenistönsä edunvalvojina (Helander 2006a, 84). Eläkeläisjärjestöjen hierarkkinen yhdistysrakenne ja rekisteröityneiden yhdistysten malli ovat tärkeitä valtiokeskeisyyden rakentamisessa. Eläkeläisjärjestöt pystyvät nostamaan tärkeinä pitämiään asioita esille paikallisyhdistyksistä piiritalolle, piiritalolta neuvottelukunnalle tai keskusjärjestölle, neuvottelukunnalta ja keskusjärjestöiltä poliittisille päättäjille tai Eläkeläisjärjestöjen etujärjestö EETU ry:lle ja EETU ry:ltä päättäjille ja muille valtakunnan tason elimille. Tähän hierarkiaan liittyvät taas sosiaalisen pääoman silloittava ja linkittävä näkökulma, jotka yhdistävät keskenään erilaisia yhteisöjä ja keskenään eri valta-asemassa olevia

yhteisöjä. EETU ry eläkeläisjärjestöjen yhteistyöelimenä pyrkii vaikuttamaan valtakunnan tason päättäjiin poliittisten kytkösten kautta (ks. esim. Helander 2006a, 85).

4. TUTKIMUSONGELMA, AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Tutkimusongelma

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on tarkastella eläkeläisjärjestöissä aktiivisesti toimivien, Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan jäsenten käsityksiä eläkeläisjärjestöistä, niiden rakenteesta ja toiminnasta. Tutkin erityisesti sosiaalisen pääoman ilmentymistä eläkeläisjärjestöjen eri tasoilla: paikallisyhdistyksissä, piirien tasolla, Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnassa sekä valtakunnallisessa Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry:ssä. Näkökulmana käytän sitovan, silloittavan ja linkittävän sosiaalisen pääoman käsitteitä ja pyrin löytämään niitä ilmentäviä muotoja eläkeläisjärjestöjen toiminnasta.

Tutkimuksessa pyritään vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaista toimintaa eläkeläisjärjestöillä on eri tasoilla (paikallisyhdistys, piirijärjestö, neuvottelukunta ja EETU ry)?
2. Miten sosiaalisen pääoman eri ulottuvuudet (sitova, silloittava ja linkittävä sosiaalinen pääoma) ilmenevät eläkeläisjärjestöjen toiminnan eri tasoilla (paikallisyhdistys, piirijärjestö, neuvottelukunta ja EETU ry)?

4.2 Tutkimusaineisto

Tutkin eläkeläisjärjestöjen toimintaa ja siinä ilmeneviä sosiaalisen pääoman ulottuvuuksia. Aineistona toimivat Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan jäsenten haastattelut (ks. Taulukko 3). Tämä joukko on valittu ”tarkoituksenmukaisen otannan” (purposeful sampling) periaatteiden mukaisesti. Tarkoituksenmukaista otantaa käyttämällä pyritään saamaan syvällistä tietoa informaatorikkailta tapauksilta, joiden tutkiminen valaisee tutkittavaa ilmiötä. (Patton 2002, 46.) Neuvottelukunnan jäsenet ovat kukin oman piiri/aluejärjestönsä edustajia, joko puheenjohtajia, varapuheenjohtajia tai sihteereitä. Piirijärjestöön he ovat useimmiten valikoituneet paikallisyhdistysten puheenjohtajina tai varapuheenjohtajina. Poikkeuksena tästä on Suomen Ruskaliitto, jolla ei ole piirijärjestöjä, joten neuvottelukunnassa toimivat Jyväskylän Ruskien puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja

paikallisyhdistyksen edustajina. Uskon, että neuvottelukunnan jäsenet kokeneina järjestötoimijoina omaavat laajan näkökulman sekä omien järjestöjensä toimintaan että eläkeläisjärjestöjen yhteistyöhön.

Taulukko 3. Haastateltavat

	sukupuoli	haast. pvm	haast. kesto
Haastateltava 1	mies	10.12.2014	2 h 6 min
Haastateltava 2	mies	10.12.2014	1 h 15 min
Haastateltava 3	mies	11.12.2014	56 min
Haastateltava 4	nainen	11.12.2014	1 h 26 min
Haastateltava 5	mies	13.12.2014	30 min
Haastateltava 6	mies	16.12.2014	1 h 7 min
Haastateltava 7	nainen	16.12.2014	44 min
Haastateltava 8	nainen	17.12.2014	1 h 14 min
Haastateltava 9	mies	23.1.2015	59 min
Haastateltava 10	mies	23.1.2015	52 min

Olen tallentanut haastattelut ja litteroinut ne tekstiksi analysointia varten. En ole rajoittanut haastattelujen kestoja. Haastattelujen kestot ovat vaihdelleet 30 minuutista 2 h 6 minuuttiin, suurimman osan haastattelujen kestoista vaihdellessa vähän tunnin molemmin puolin. Litteroitua tekstiä haastatteluista kertyi 112 sivua (kirjasinkoko 10, riviväli 1).

Keskisuomalaisen eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan jäsenet olivat iältään 65–75 -vuotiaita. Kolme heistä oli naisia ja seitsemän miehiä. Koulutuksena kolmella heistä oli kansakoulu/kansalaiskoulu, yhdellä ammattikoulu, kahdella opistotason tutkinto (vastaa nykyistä ammattikorkeakoulua) ja neljällä yliopistotutkinto. Haastateltavani olivat suhteellisen kouluttautuneita; tätä selittää se, että koulutustaso on vahvasti yhteydessä poliittiseen aktiivisuuteen, luottamustehtävien vastaanottohalukkuuteen ja moniin muihin poliittista vaikuttavuutta koskeviin tekijöihin. Miesten suurempi osuus voi olla sattumaakin, mutta on tutkittu, että ikäihmisten kohdalla miehet osallistuvat politiikkaan aktiivisemmin kuin naiset. (Helander 2006, 42.) Haastateltavani ovat järjestötoimijoita, mutta suurin osa heistä on ollut mukana myös poliittisessa toiminnassa.

Haastateltavat olivat suhteellisen kokeneita järjestötoimijoita. Heistä seitsemän oli poliittisen puolueen jäseniä. Kuusi haastateltavaa oli ollut tai oli edelleen mukana poliittisen järjestön toiminnassa. Viisi heistä oli toiminut kunnallispolitiikassa. Neljä haastateltavaa oli toiminut ammattiyhdistyksessä, kaksi luottamusmiehenä. Muissa järjestöissä kuin poliittisissa järjestöissä, eläkeläisjärjestöissä tai ammattiyhdistyksissä heistä oli toiminut kuusi. Nämä muut järjestöt edustivat järjestökenttää laidasta laitaan. Mukana oli niin harrastusyhdistyksiä, ammattiin liittyviä yhdistyksiä, sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä, asukasyhdistyksiä sekä johonkin sairauteen tai vammaan liittyviä yhdistyksiä. Monella järjestötoiminta oli alkanut jo lapsena tai nuorena. Toinen järjestötoiminnan aloittamisen aika oli työelämään siirtyminen tai tiettyyn työpaikkaan siirtyminen, jolloin ammattiyhdistystoiminta oli alkanut.

Haastateltavat käyttivät järjestötoimintaan ja harrastuksiin paljon aikaa. Toimintaa kuvattiin työtermein ”puolipäivätyöksi”. Toimintaan kuuluu paitsi kokoukset ja muut tapaamiset, myös asioihin perehtyminen, lukeminen, sähköposteihin vastaaminen, asioiden tai tavaroiden tilaaminen ja erilaiset järjestelyt.

Useita haastateltaviani oli kysytty eläkeläisjärjestön toimintaan, pyydetty esimerkiksi yhdistysten puheenjohtajiksi tai muuten toimintaan mukaan. Tämä johtunee haastateltavien aiemmasta aktiivisesta järjestötoiminnasta sekä heidän sosiaalisista verkostoistaan.

Haastateltaviani voisi kuvata yhteiskunnallisesti ja sosiaalisesti aktiivisiksi kolmasikäläisiksi. Suurin osa oli toiminut järjestöissä jo lapsesta tai nuoresta aikuisiästä saakka, joten aktiivisuus oli perua tältä ajalta. Monet ilmaisivat, että heillä on ollut halu auttaa tai toimia yhteiskunnallisesti, mikä on vaikuttanut heidän hakeutumiseensa järjestötoimintaan.

4.3 Aineistonkeruumenetelmä

Haastattelu on keskustelu, jolla on tarkoitus. Se tähtää informaation keräämiseen. Haastattelu ei ole vain tekniikkaa, vaan tieteellinen metodi. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 11–12.) Haastattelu on joustava menetelmä ja se sopii menetelmäksi hyvin, jos esimerkiksi halutaan korostaa ihmisen subjektiivista tutkimustilanteessa, kun aihealue on vähän kartoitettu tai kun on jo ennalta tietoa, että tutkimuksen aihe tuottaa monitahoisesti ja moniin suuntiin viittaavia vastauksia. Haastattelua käyttämällä vastauksia voidaan

selventää tai syventää saatavia tietoja. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34–35). Kaikki edellä mainitut haastattelun edut tutkimusmenetelmänä sopivat eläkeläisjärjestöjen tutkimiseen sosiaalisen pääoman kannalta, ja halusin korostaa näitä puolia tutkimuksessani.

Haastattelut tein teemahaastatteluin. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastattelu ei edellytä tiettyä kokeellisesti aikaansaattua yhteistä kokemusta, vaan lähtee oletuksesta, että kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia tällä menetelmällä. Haastattelu etenee tiettyjen teemojen varassa, jolloin tutkittavien ääni pääsee kuuluviin. Ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamat merkityksenä ovat keskeisiä, samoin kuin se, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu: aihepiirit ovat kaikille samat, mutta kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa tai järjestystä kuten strukturoidussa haastattelussa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48.) Haastatteli kuitenkin varmistaa, että kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään haastateltavan kanssa läpi. (Eskola & Suoranta 1999, 87.)

Keskeisenä syynä teemahaastatteluihin päätymiseen oli se, että tiesin jo etukäteen, että haastateltavat tietävät paljon aiheesta ja heillä on paljon omia käsityksiä eläkeläisjärjestöistä. Tässä tapauksessa hieman strukturoidusta haastattelusta vapaampi malli voi antaa paljon sellaista tietoa, mikä strukturoidulla haastattelulla voi jäädä saamatta. Toisaalta taas koska teemat on etukäteen päätetty, tulevat kaikki samat teemat käsitellyiksi jokaisen haastateltavan kanssa, jolloin haastattelujen analysointi ja vertailu helpottuu.

4.4 Laadullisen tutkimuksen tutkimusprosessi ja aineiston analyysimenetelmä

Yhteiskuntatutkimuksen tarkoituksena on luoda representaatioita sosiaalisesta elämästä. *Yhteiskuntatieteellinen tutkimus on ideoiden ja aineiston välistä dialogia mielikuvien ja analyttisen kehyksen kautta.* Ideat auttavat tutkijaa saamaan selkoa aineistosta, ja tutkija käyttää aineistoa laajentaakseen, uudistaakseen ja testatakseen ideoita. (Ragin & Amoroso 2011, 57.) Idealla tarkoitetaan tutkimuksessa jotain yhteiskuntatieteellistä teoriaa. (Ragin & Amoroso 2011, 62.) Tässä tutkimuksessa yhteiskuntatieteellisenä teoriana toimii sosiaalisen pääoman teoria.

Analyttinen kehys taas viittaa tietynlaiseen tapaan nähdä tutkittava ilmiö. Sama ilmiö voidaan nähdä usealla tavalla. (Ragin & Amoroso 2011, 60–61.) Analyttisen kehyksen elaborointi tarkoittaa sitä, että kehys luodaan tutkimuksen kuluessa; aluksi se on vain ”hahmotelma” (Ragin & Amoroso 2011, 121).

Yhteiskuntatieteellinen tutkimus tapahtuu analyysin ja synteessin kautta. Analyysi tarkoittaa ilmiön rikkomista osasiinsa ja näiden osasten näkemistä suhteessa edustamaansa kokonaisuuteen. Suuresta massasta ikään kuin erotetaan avainelementit. Aineiston synteesi taas on näiden palojen laittamista yhteen, jotta asiasta saa selvää, kokonaisuuden luomista erillisistä osasista ja sellaisten elementtien yhdistämistä, jotka ensin näyttävät erillisiltä. (Ragin & Amoroso 2011, 57–58.)

Aineiston synteessin avulla luodaan aineistosta mielikuvia tai havaintoja aineiston ymmärtämiseksi. Mielikuvat ovat todellisten tapausten yleistyksiä tai liioitteluja. Mielikuvat ovat vuorovaikutuksessa analyttisen kehyksen kanssa vaikuttaen teoriapohjaan. Teoriapohja taas vaikuttaa analyttiseen kehykseen, joka taas vaikuttaa siihen, miten ja mitä mielikuvia aineistosta etsitään. Sosiaalisen representaation muodostaa kuva, joka on koostettu aineistosta. Joskus pyritään vain yhdistämään aineistosta rakennetut mielikuvat ja teorioista johdettu analyttinen kehys. (Ragin & Amoroso 2011, 61; 71–75.)

Alasuutari viittaa näihin laadullisen tutkimuksen vaiheisiin havaintojen pelkistämisenä ja arvoituksen ratkaisemisenä. Havaintojen pelkistäminen sisältää aineiston tarkastelun tietyistä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta sekä havaintojen yhdistämisen. Erilliset raakahavainnot yhdistetään harvemmaksi havaintojen joukoksi etsimällä havaintojen yhteinen piirre tai nimittäjä tai muotoilemalla sääntö, joka tältä osin pätee koko aineistoon. (Alasuutari 2007, 39–40.) Arvoituksen ratkaiseminen taas tarkoittaa tulosten tulkintaa. Tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden pohjalta tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. (Alasuutari 2007, 44.) Tämä merkitystulkintojen tekeminen on laadullisen tutkimuksen ydin (Alasuutari 2007, 53). Havaintoja ei koskaan itsessään pidetä ”tuloksina”, vaan johtolankoina, joita jollakin tavalla tulkitsemalla pyritään pääsemään havaintojen taakse. Havaintoja tarkastellaan tietyistä näkökulmasta, teoreettisesta viitekehyksestä. (Alasuutari 2007, 78–79.) Tutkimusmetodin avulla taas tutkija näkee, millaisista havainnoista on lupa päätellä mitään (Alasuutari 2007, 82).

Raginin ja Amoroson (2011, 113) mukaan laadullisen tutkimuksen tavoitteena on äänen antaminen tutkittavalle ryhmälle, kulttuurisesti tai historiallisesti tärkeän ilmiön tulkinta tai teorian kehittäminen. Tässä tutkimuksessa tavoitteena on kulttuurisesti tärkeän ilmiön, eläkeläisjärjestöjen, tulkinta. Laadullinen tutkimus on harvemmin teorian testausta, mikä on taas tyypillistä kvantitatiiviselle, määrälliselle tutkimukselle. Usein laadullisen tutkimuksen kohteeksi valitaan jokin tietty ryhmä tai valitaan tyypillisiä tapauksia tutkimuskohteiksi. Laadullisessa tutkimuksessa avoimuus aiheelle sekä otoksen edustavuus ovat tärkeitä. (Ragin & Amoroso 2011, 116–117.) Tässä tutkimuksessa tutkimuskohteeksi on valittu eläkeläisjärjestöt ja sieltä tarkemmin tarkoituksellista otantaa käyttäen eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan jäsenet, joilla on monipuolista tietoa tutkimusaiheesta.

Käytän analyysimenetelmänä teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Teoria toimii tässä apuna analyysin etenemisessä. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto ohjaa tai auttaa analyysia. Analyysista on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava (kuten teorialähtöisessä analyysissa) vaan uusia ajatusuria aukova. Teoreettiset kytkennät sitovaan, silloittavaan ja linkittävään sosiaaliseen pääomaan auttavat löytämään aineistosta näihin liittyviä asioita. Teoriaohjaava analyysi on usein abduktiivista päättelyä: tutkijan ajatteluprosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit. Tutkija pyrkii yhdistelemään näitä toisiinsa pakolla, puolipakolla ja välillä luovastikin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97.) Teoriaohjaavassa analyysissa teoreettiset käsitteet tuodaan valmiina, ilmiöstä jo ”tiedettynä” analyysiin mukaan. Se eroaa näin esimerkiksi aineistolähtöisestä analyysistä, jossa teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 117.)

Pyrin analyysiin teemoittelun ja tyypittelyn kautta. **Teemoittelu** tarkoittaa, että analyysivaiheessa tarkastellaan sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle. Ne saattavat pohjautua teemahaastattelun teemoihin. Tässä tutkimuksessa teemat pohjautuvat eläkeläisjärjestöjen eri tasoihin (kuntataso, maakuntataso ja valtakunnan taso) ja niiden eri alateemoihin, joita aineistosta löytyi (esimerkiksi paikallisyhdistystoiminta ja paikallisyhdistysten yhteistyö).

Haastatteluaineistosta esiin nousevien seikkojen tarkastelu suhteessa toisiinsa on analyysin olennaisin osa. Ellei sitä tehdä, analyysi jää puolitiehen ja on ulkokohtaista.

Tyypittely tarkoittaa sitä, että tapauksia analysoimalla pyritään määrittelemään, miten

ne voitaisiin ryhmitellä tiettyjen yhteisten piirteiden perusteella. Samat piirteet sisältävät tapaukset muodostavat yhden tyyppin. Myös ääriyhmät ja poikkeavat tapaukset on otettava huomioon. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 173–176.) Pyrinkin löytämään aineistosta niitä asioita, joissa haastateltavien mielipiteet ja havainnot ovat suhteellisen samanlaisia, mutta myös niitä, jotka eroavat toisistaan. Näitä seikkoja tarkastelen sosiaalisen pääoman näkökulmasta pyrkien löytämään asioita, jotka kertovat sosiaalisen pääoman ilmenemisestä. Teemoittelu ja tyypittely ovat hyvin samankaltaisia kuin Raginin ja Amoroson käsitteet ”analyysi” ja ”synteesi” tai Alasuutarin ”havaintojen pelkistäminen” ja ”arvoituksen ratkaiseminen”; pääperiaatteet ovat niissä samankaltaiset.

5. ELÄKELÄISJÄRJESTÖJEN KUNTATASON TOIMINTA

Eläkeläisjärjestöjen kuntatason tai paikallistason toimintaan kuuluu paikallisyhdistystoiminta, joka sisältää paikallisyhdistysten harraste- ja yhdessäolotoiminnan sekä paikallisyhdistysten yhteistyön kunnan ja muiden eläkeläisjärjestöjen kanssa. Tässä luvussa käsittelen näitä toiminnan tasoja.

5.1 Paikallisyhdistystoiminta

Eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistyksissä järjestetään monenlaista toimintaa jäsenille. Yksi toimintamuoto ovat säännölliset, viikoittaiset tai kahden viikon välein tapahtuvat kokoontumiset, joissa juodaan kahvia, lauletaan yhdessä, saadaan tietoa järjestöstä ja kuunnellaan esitelmiä eri aiheista. Luentoja on yleisesti kiinnostavista aiheista, kuten historiasta sekä erityisesti eläkeläisille ja vanhuksille tärkeistä asioista, kuten vanhusten palveluista ja terveydestä. Jotkut yhdistykset kiertävät vanhusten palvelulaitoksia ja järjestävät siellä vanhuksille ohjelmaa, kuten laulua ja hartaushetken. Myös lasten kerhoissa, kuten musiikkileikkikouluryhmissä vierailaan. Yhdistyksistä käydään myös tutustumassa vanhusten palvelulaitoksiin.

[...]meidän päätoimintamuotohan on se, että me kierretään näitä vanhusten palvelulaitoksia. Lauletaan siellä, meillä on tunnin ohjelma, että me lauletaan ja pieni puhe siinä, et semmonen hartaus järjestetään, että kaikilla niillä voimavaroilla, mitä meillä nyt on olemassa. Meillä on semmonen 10 hengen lauluryhmä ja ja se on niinku semmonen aktiivisin porukka[...]Sitten meillä on kerran kuukaudessa on semmonen niin sanottu kuukauskokous, missä kokoonnutaan, se ei oo semmonen virallinen, siitä ei pidetä pöytäkirjaa, vaan kokoonnutaan, lauletaan ja tuota niin Raamattua pietää esille siellä. Se on semmonen niinkun yhteinen hartaushetki. (Haastattelu 3)

[...]tietysti tämä vanhusten asema on päällimmäisenä, eli eläkeläisten ja vanhusten palvelut, että tutustutaan eri laitoksiin, meillä on luentoja vanhusten erilaisista palveluista ja omaishoidosta[...] (Haastattelu 7)

Tärkeä paikallisyhdistysten toimintamuoto ovat erilaiset harrastepiirit ja kerhot. Eri eläkeläisjärjestöillä näyttää olevan melko samanlaista toimintaa tällä saralla. Edustettuina on liikunta ja pelit (boccia, keilaus), musiikki (laulukuorot) sekä käsityöt (neule-kerhot). Jotkin yhdistykset pyrkivät edistämään liikuntaharrastusta vertaisohjaajien avulla; esimerkiksi kuntosalilla toimii yhdistyksen jäseniä, jotka opastavat eläkeläisiä kuntoilussa.

[...]Ja on sitte urheilua, on keilailua[...]siellä on[...]kirjailijakerho tai tämmönen, sitte on lauluryhmä[...]](Haastattelu 1)

[...]meillä on oma senioritanssiryhmä, ja oma neule[...]]-ryhmä, joka neuloo vanhuksille, vietiin vanhusten viikolla yli 40[...]sukkaparia tuonne hoivakotiin[...]Ja sitte on kaks vertaisohjaajaa, jotka päiväkeskuksen kuntosalilla niinku opastaa meiän jäseniä ja muitakii[...]kuntoilussa.[...] (Haastattelu 7)

Osa paikallisyhdistysten toimintaa ovat myös harvemmin järjestettävät, johonkin vuodenaikaan tai tempaukseen liittyvät toiminnot. Tällaisia ovat esimerkiksi vastatalkoot tai vanhustenviikkoon liittyvät vanhustenulkoiluttamispäivät.

[...]juhannuksen jälkeisellä viikolla meillä on vastatalakoot, että se, se on tavallaan yks tuotto, tuotto siihen myyjäistuottoon, että tehdään saunavastoja ja kaupataan niitä. Mutta muuten sitte syksyllä on sieniretkiä ja tällasta. Ihan jäsenten ehtojen mukasta toimintaa, sanosin. Miten kuki saapi esittää mielipiteitä, ja niistä tehään semmone yhensuuntanen toiminta, että mahdollisimman moni, joka on kiinnostunu jostakin, esimerkiks marja- ja puolukkareissusta, niin niitä järjestetään. Kevättalavella pilikitään ja liikutaan, ja sitte eläke, niinku[omalla]yhistykselläki on, niinku varmasti monella muullaki paikallisyhdistyksellä on aina syksysin vanhustenulkoiluttamispäivä, tai se liikuntaviikko, niin sinne osallistutaan, että[kunnassa]on hoitokoteja ja sellasia vanhuksia ulkoilutetaan, jotka ei ite pääse eikä siellä riitä käsiä hoitamaan oikein kunnolla, ja sitä sitä on varmasti yks hyvä toimintatapa. (Haastattelu 6)

Matkat ja retket ovat tärkeitä paikallisyhdistysten toiminnassa. Ne houkuttelevat paljon jäsenistöä mukaan. Monet sellaiset jäsenet, jotka eivät osallistu muuhun toimintaan, lähtevät yhteisille järjestetyille matkoille mukaan. Matkat ovat lyhyitä teatteri- tai konserttimatkoja tai pidempiä virkistysmatkoja vaikkapa johonkin kylpylään. Kulttuuria harrastetaan myös omassa kaupungissa, käymällä teatterissa tai konserteissa.

Paikallisyhdistyksissä järjestetään myös juhlia.

[...]sitten on retkeilyjä, on varsinkin Eestin, tämmösiä laivaristeilyjä, teatterimatkoja on, konserttimatkoja ulos kaupungista toisiin kaupunkeihin tai sitten täällä paikan päällä[...] (Haastattelu 1)

[...]retket ja tällaset on ne ensimmäiset, että kun toimintakalenteria ja toimintasuunnitelmaa aina vuojen alussa rakennetaan, taikka jo syksyllä ruvetaan, niin kyllä se hyvin paljo tällasiin matkoihin ja retkiin painottuu[...] (Haastattelu 6)

[...]Sitten on juhlia järjestetään, nytkin on itsenäisyysjuhla[eräällä]yhdistyksellä[...] (Haastattelu 1)

Paikallisyhdistyksissä on myös jonkin verran esillä laajemman yhdistysorganisaation toiminta. Yhdistyksistä valitaan osallistujat piirihallitukseen. Paikallisyhdistyksistä osallistutaan piirin toimintaan ja tuetaan piiriä ja keskusliittoa edunvalvontakysymyksissä.

[...]osallistutaan piirin toimintaan ja sitten osallistutaan sieltä esimerkiksi piirihallitukseen, sieltä valitaan niinku edustajat piirihallitukseen jos paikka on sillä

hetkellä vapaa niinku meillä on jako, että meillä on useampia näitä alueellisia alueita, 6 kappaletta tällä hetkellä, niin sitten kultakin alueelta valitaan edustajat sinne piirihallitukseen ja[omasta]yhdistyksestä on ollu varapuheenjohtaja pitkän aikaa piirihallituksessa, että siinä on kytkeä tähän ja sitte on myös liittovaltuustoedustajia, yks [oman] yhdistyksen jäsen on itse asiassa liittovaltuuston varapuheenjohtaja tällä hetkellä ja osallistuu myös liittohallituksen kokouksiin[...] (Haastattelu 1)

[...]Välttämättömät asiat, edunvalvontakysymykset me viedään tiukasti eteenpäin mitä on, ja tuetaan meidän piiriä ja keskusliittoa niissä, että ollaan niitten takana[...](Haastattelu 4)

Eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistysten toiminta on monipuolista. Kokoontumisten, erilaisten harrastepiirien ja matkojen avulla pyritään yhdessäoloon ja mukavaan viihtymiseen. Toisaalta monissa toiminnoissa halutaan myös auttaa muita, ennen kaikkea vanhuksia. Heitä ulkoilutetaan ja heille neulotaan sukkaa. Käsitöiden ja leivonnaisten tekeminen on myös osa yhdistyksen varainhankintaa; tuotteet myydään myyjäisissä. Erilaisten esitelmien ja vierailujen kautta saadaan myös tietoa tärkeistä asioista. Kulttuurin harrastaminen, esimerkiksi teatteri ja konsertit ovat myös suosittua toimintaa eläkeläisjärjestöissä.

Paikallisyhdistystoiminnasta hyötyy itse yhdistys, joka saa tuottoja myytävistä tuotteista, sekä autettavat henkilöt eli vanhukset. Toiminnasta saa hyötyä myös siihen osallistuva järjestön jäsen, joka saa harrastaa itselleen mieluisia asioita, saa erilaista informaatiota ja tapaa toisia ihmisiä.

Haastateltavat painottavat juuri jäsenten paikallisyhdistystoiminnasta saamaa hyötyä.

Paikallisyhdistysten tärkeimmästä tehtävästä oltiin melko saman mielisiä.

Paikallisyhdistysten järjestämä toiminta, harrastepiirit, erilaiset kerhot, juhlat ja matkat, pyrkivät täyttämään yhdessäolon, viihtymisen ja yksinäisyyden torjunnan funktioita.

Yksinäisyys ja virikkeettömyys vaivaavat tuhansia vasta eläköityneitä kansalaisia,

joiden ihmiskontaktit ovat rajoittuneet työelämään liittyviin yhteyksiin ja

harrastusmahdollisuuksiin (Helander 2006a, 27). Haastatteluissa viitattiinkin siihen, että

eläkeläisjärjestöt voivat antaa tukea ihmiselle juuri eläköitymisen aikaan tai leskeksi

jäämisen jälkeen. Nostettiin myös esille se, että eläkeläisjärjestöjen toiminta on juuri

sellaista toimintaa, jonka tarkoituksena on parantaa eläkeläisten elämänlaatua ja

terveyttä. Tätä kautta voidaan vaikuttaa siihen, että erilaisten palvelujen ja laitoshoidon

tarve jäisi ikäihmisillä mahdollisimman lyhyeksi, mikä taas toisi säästöjä julkiselle

taloudelle. Terveysten edistämiseen ja säästöjen aikaansaamiseen voidaan vedota

esimerkiksi haettaessa järjestölle toimintarahaa ja perusteltaessa järjestötoiminnan

hyötyjä päättäjille. Tähän liittyen sosiaalisen pääoman ja terveyden yhteyttä toisiinsa on

tutkinut muun muassa Markku T. Hyyppä, jonka mukaan yhteisöllisyys on eräs merkittävä Pohjanmaan rannikkoalueen suomen- ja ruotsinkielisen väestön eliniän eroja selittävä tekijä (Hyyppä 2002, 113–136).

[...]Se on yhdessäolo. Minun mielestäni se on se[paikallisyhdistysten]tärkein tehtävä, yhdessäolo ja sen yhdessäolon välityksellä sitten tietysti kaikennäköstä, saadaan tietoa[...] ja lähimmäisten tavallaan auttaminen, yksinäisyydentorjunta, sitäkin voi sanoa, että nämä tapaamiset on tosi tärkeitä siinä mielessä[...], että varsinkin kun[eläkeläisjärjestön] toiminnassakin on 60 % naisia, ja valtaosa niistä on niinkun yksinäisiä [...]se on minusta äärimmäisen positiivinen tällöinen toimintasektori[...] ja tottakai sitten jos vielä aktiivisesti itse osallistuu johonkin muuhun tähän sisältyvään toimintaan, niin sehän on valtava semmonen stimulaatio ihmiselle henkisesti ja fyysisestikin, että hän pysyy paremmassa kunnossa, ja minun mielestä se meidän tällöinen kolmannen ikäryhmän järjestötoiminnan yks keskeinen tavoite tulee olla pitää ihminen mahdollisimman hyvässä kunnossa sekä henkisesti että fyysisesti niin, että se tämä neljännen ikäryhmän vaihe, joka tulee yhteiskunnallekin hyvin kalliiksi, niin se semmonen palvelutalohoito tai sairaalahoito tai vuodehoito muuten, niin että se vaihe jäisi mahdollisimman lyhyeksi. Että ihminen pystyisi liikkumaan ja olemaan mahdollisimman pitkään niinku omilla tolpillaan.[...]
(Haastattelu 1)

Ihmisille, paikallisyhdistyksen tärkein tehtävä on antaa voimaa siihen, siihen, jokaisen arkeen,[...]ku moni on jäänyt leskeksi tai työpaikalta lähteminen on kova paikka jo yksistään, se muuttaa elämän ihan täysin[...]Ja jos jos mitä, niin nimenomaan että kukaa ihminen ei jäisi yksin, että ois se juttukaveri ees sillon, eihän se tarvii sen kummempaa, että on vaan juttukaveri tai lenkillä rinnalla kävelijä vähän aikaa ni se riittää, ei ihminen ihmeitä tarvii. Ystäviä ihminen tarvii, ei sen, sen kummempaa. Ei se oo ees vaikeeta.
(Haastattelu 4)

Aineistossani haastateltavat korostavat jäsenten toiminnasta saamaa hyötyä, joka näyttäisikin olevan paikallisyhdistystoiminnan ydin. Harrastustoiminnan, tapaamisten ja tapahtumien kautta tavataan ennen kaikkea toisia ihmisiä, saadaan sosiaalisia kontakteja ja torjutaan yksinäisyyttä. Tämä on jäsenten toiminnasta saama ”ydinhyöty”, joka saavutetaan mieluisten asioiden harrastamisen ja fyysisen kunnon ylläpitämisen kautta. Eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistysten sosiaalista pääomaa kuvaa ehkä parhaiten Linin käsite, jossa sosiaalinen pääoma syntyy ”ekspressiivisen toiminnan tuloksina”. Ekspressiivisessä toiminnassa sosiaalinen pääoma on keino ylläpitää resursseja ja estää mahdollista resurssin menetystä. Tavoitteena on sellaisten ihmisten tavoittaminen ja mobilisointi, jotka jakavat saman intressin ja samanlaisten resurssien hallinnan, jotta resurssit voidaan jakaa olemassa olevien resurssien säilymiseksi ja suojelemiseksi. Eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistysten toiminnoissa pyritään juuri tähän vertaistuen avulla. Niissä saadaan tukea eläköitymisen aikaan tai leskeksi jäämisen jälkeen, jolloin tarvitaan uusia sosiaalisia kontakteja. Ekspressiivisellä toiminnalla on kolme sosiaalisen pääoman tuotosta: fyysinen terveys, mielenterveys ja elämään tyytyväisyys. (Lin 1999,

40.) Eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistyksissä jäsenet saavat niin henkistä, fyysistä kuin sosiaalistakin tukea; henkistä erilaisten harrastusten ja yhdessäolon kautta, fyysistä liikuntaharrastusten kautta sekä sosiaalista tukea yhdessäolon ja yhteisöllisyyden kautta.

Yllä kuvattu resurssien jakaminen voi todennäköisimmin tapahtua tiiviissä verkostoissa, joissa on läheiset ja vastavuoroiset suhteet. Tässä prosessissa ihmiset ovat halukkaita jakamaan resurssit, koska toisen resurssien säilyminen vahvistaa myös omaa legitimitteettiä näihin resurssihin. (Lin 1999, 40). Ekspressiivinen toimintakin siis tapahtuu todennäköisimmin sitovan sosiaalisen pääoman verkostoissa, jotka yhdistävät homogeenista ryhmää ja keskenään samankaltaisia ihmisiä (Putnam 2000, 22). Syynä jäsenyyteen näissä ryhmissä voidaan pitää sitä, että toisia ryhmän jäseniä pidetään samanlaisina kuin itseä, jolloin oletetaan yhteistyön ja luottamuksen kuuluvan asiaan (Szreter 2002, 576). Tähän liittyen tarkastelen seuraavaksi sitä, miten yhtenäisiä, homogeenisiä ryhmiä eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistykset ovat.

5.2 Paikallisyhdistykset homogeenisena ryhmänä

Eläkeläisjärjestöt ovat poliittistaustaisia, mutta nykyisin poliittisesti sitoutumattomia (eläkeläisjärjestöjen www-sivut). Aineistoni perusteella voisi olettaa, että samassa yhdistyksessä toimivilla on ainakin jossain määrin samanlainen poliittinen tai yhteiskunnallinen tausta. Tätä väitettä tukee ainakin se, että haastateltavilleni oman eläkeläisjärjestön valinta oli helppoa. Suurin osa haastatelluista oli liittynyt siihen järjestöön, joka on lähellä heidän omaa puoluekantaansa. Joukossa oli myös kaksi, joilla ei ollut puolueen jäsenyyttä ja jotka halusivat ”puolueettomaan” järjestöön. Tällöinkin valinta oli suhteellisen helppo, koska he eivät halunneet kuulua järjestöön, jolla on jonkinlainen sidos politiikkaan. Yksi haastateltava oli valinnut järjestönsä kristillisen vakaumuksen takia.

*[...]tässä tulee sitten se kytkentä siihen ikään kun poliittiseen viiter ryhmään, tietenkin nämä järjestö, esimerkiksi[...eläkeläisjärjestö]on omassa toiminnassaan, käytännön toiminnassa hyvin epäpoliittinen, mutta se poliittisuus tietysti on sitten näissä ihmissuhdeverkostoissa ja sitä kautta tulee, ja minä olin[...]*puolueen jäsen silloin ja[...]puolueen kunnallispolitiikassa mukana olin[...](Haastattelu1)

[...]mä en oo ikinä ollu politiikassa mukana, niin minua ei sillai kiinnostanu nämä, joita niin sanotusti, on kuitenkin jonkilainen sidos noihin poliittisiin järjestöihin[...]
(Haastattelu7)

Yksi haastateltavista kuvasi, että poliittisuus tulee esille ihmissuhdeverkostoissa. Tämä viittaa siihen, että muutkin ihmiset tässä yhdistyksen verkostossa edustavat samaa poliittista kantaa. Kuitenkin täytyy ottaa huomioon, että haastateltavat ovat suhteellisen pitkälle järjestöhierarkiassa edenneitä eläkeläisjärjestöjen edustajia. Haastateltavien aiempi poliittinen aktiivisuutensa ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen voivat taustalla vaikuttaa siihen, että he ovat ajautuneet yhdistyksensä ja piirinsä puheenjohtajiksi tai varapuheenjohtajiksi. Poliitikassa mukana olleille ja ”poliittisille” ihmisille eläkeläisjärjestön valinta voi olla helpompaa, ehkä myös ”velvoittavampaa” kuin muille siinä mielessä, että aiempi poliittinen toiminta ohjaa myös eläkeläisjärjestön valintaa.

[...ehkä se[poliittisuus]korostuu enemmän siinä, mitä pitemmälle jalostuu sitten niinku tämä organisatorinen toiminta, niinku hallituksessa ja siitä eteenpäin ja muuta, valikoituminen sinne ja niin edelleen, niin siellä saattaa olla, että se painottuu[...]
(Haastattelu 1)

Paikallisyhdistyksissä poliittisuus ei toiminnassa ole läsnä eikä siitä puhuta. Voisi esimerkiksi olettaa, että paikallisyhdistystoimintaa, liikuntaa tai käsitöitä eläkeläisjärjestössä pelkästään harrastavalla jäsenellä ei välttämättä ole yhtä vakaata poliittista mielipidettä kuin eläkeläisjärjestöjen hallituksissa tai piirien hallituksessa toimivilla jäsenillä on. Tällöin eläkeläisjärjestön valinta voi olla vapaampaa ja voidaan liittyä vaikkapa siihen järjestöön, mistä tuntuu löytyvän itselle kiinnostavaa toimintaa. Tästä syystä eläkeläisjärjestöjen homogeenisuus ei ole aivan selvää, eikä voi olettaa, että yhden järjestön kaikki jäsenet edustaisivat samaa puoluekantaa. Eläkeläisjärjestöt ovatkin pystyneet saamaan riveihinsä myös muiden kuin ”läheispuolueensa” kannattajia. Eläkeläiset ry:llä oli ensimmäisenä järjestönä etulyöntiasema jäsenhankinnassa. Myös Eläkeliitto on rekrytoinut runsaasti muiden puolueiden kannattajia. Joissain pienissä kunnissa saattaa toimia vain yksi järjestö, jolloin se kerää laajan jäsenkunnan. (Helander 2001, 120.) Yhdistysten homogeenisuus voi myös vaihdella paikkakunnittain. Toisessa yhdistyksessä voi olla taustaltaan yhtenäisempi jäsenkunta kuin toisessa. Aineistossani kommentoitiin, että todennäköisimmin liitytään omaa poliittista kantaa edustavaan järjestöön, mutta toiset haastateltavani kuvasivat myös sitä, että yhdistykseen kuuluu kaikenlaista poliittista taustaa omaavia henkilöitä.

[...]me suomalaiset ollaan verkostoiduttu omalla tavalla ja meillähän on tämä poliittinen jako tunnettu, kyllä se on varmasti näin, että kaikkein todennäköisimmin henkilö, jos se äänestää jotain tiettyä puoluetta, niin se liittyy eläkeläisjärjestöönkin sellaiseen järjestöön, joka edustaa sitä samaa ajatuskantaa mitä hän on itse normaalisti edustanut. Se on sillä tavalla hyvin luonnollista.[...](Haastattelu 1)

[...]nämähän[eläkeläisjärjestöt]on, kuitenkin perustettu puoluetauastalta, mutta minä oon sitä mieltä, että meidän yhdistyksessä ei näy se puolue ollenkaan, me emme puhu politiikkaa siellä ja, mutta tiedänhän minä, että aika paljon näistä jäsenistä on sellasia, jotka ovat olleet [puolueen] äänestäjiä ja jäseniäki varmaan, mutta eivät läheskään kaikki, vain pienestä osasta tiedän, ja muista en tiedä, että mitä taustaa ne on. Mutta tiedän sen, että kaikilla ei ole[puolueen]tausta, vaan siellä on, tuota ihan, varmaan laidasta laitaan tuota taustaa, eli ne on tulleet järjestöön, eikä politikoimaan.(Haastattelu 2)

Aineistoni perusteella voisi olettaa, että eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistykset ovat ainakin jossain määrin homogeenisia yhteisöjä mitä tulee jäsenten poliittiseen taustaan. Tähän viittaavat ainakin se, että haastateltavilleni eläkeläisjärjestön valinta oli suhteellisen helppoa ja maininnat siitä, että poliittisuus näkyy ihmissuhdeverkostoissa, ”ihmisten takana”. Joissain yhdistyksissä homogeenisuus on suurempaa kuin toisissa. Esimerkiksi paikkakunnan koko vaikuttaa siihen siten, että pienillä paikkakunnilla, joilla yhdistyksiä on vähemmän, myös jäsenkunta voi olla heterogeenisempi. Silloin liitytään niihin yhdistyksiin, joita on saatavilla poliittisesta kannasta riippumatta.

Eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistysten toiminnan voi näin ollen ainakin jossain määrin perustaa sitovaan sosiaaliseen pääomaan, joka yhdistää homogeenista ryhmää ja keskenään samankaltaisia ihmisiä. Solidaarisuuden ja vastavuoroisuuden oletetaan kuuluvan homogeenisessa yhteisössä sen toimintaan automaattisesti. Toisaalta tällainen yhteisö voi myös edistää sisäänpäin kääntyneisyyttä ja nurkkakuntaisuutta. (Putnam 2000, 22–23.) Tähän liittyen käsittelenkin seuraavaksi sitä, ovatko eri eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistykset yhteistyössä keskenään ja millaista yhteistyö on.

5.3 Eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistysten yhteistyö

Eri eläkeläisyhdistysten paikallisyhdistyksillä oli aineistoni perusteella vain vähän yhteistyötä toistensa kanssa. Yhteistyötä tapahtuu lähinnä kunnallisten vanhusneuvostojen kautta, joihin eläkeläisjärjestöjen edustajat osallistuvat. Kaupunkilaisyhdistyksen jäsen on kuullut, että pienissä kunnissa eläkeläisjärjestöillä olisi enemmän yhteistoimintaa. Tuntuisikin luonnolliselta, että pienen paikkakunnan pienet yhdistykset yhdistäisivät voimavaransa joissain toiminnoissa. Muu aineistoni ei kuitenkaan tätä oletusta tukenut. Yhteistoimintaa oli ollut vain yhdellä paikkakunnalla yhteisten kokousten muodossa, ja sekin oli hiipunut.

[...]esimerkiksi Keski-Suomen maakunnan kunnissa, joissa on näitä kuntakohtaisia eläkeläisyhdistyksiä, niin siellä se sekottuminen on enemmän aktiivista, mä luulen, ainakin

nyt mitä on minulle kerrottu ja enkä minä ole mitään dokumentteja hakenut enkä pysty niitten perusteella todistamaan, että asia on näin, mutta siellä ikäänkuin kokoonnutaan yhdessä enemmän, siellä on sitä yhteistoimintaa.[...](Haastattelu 1)

[...]Aika vähän on sitten paikallisesti niinku eläkeläisjärjestöjen keskeisiä, niitä on joitain tapahtumia on, meillä oli tuota jossain vaiheessa sillai, että kullakin eläkeläisjärjestöllä oli semmonen yhteistapahtuma aina ja tuota sinne kokoonnuttiin sitten ja puhuttiin kaikkien kanssa, mutta jostain syystä on kariutunu[...]Jyksen järjestö hyppäs tavallaan siitä pois, niin se kaatu se homma sitten[...] (Haastattelu 9)

Yksi yhdistys oli yrittänyt saada yhteistyötä aikaan kutsumalla muiden eläkeläisjärjestöjen jäseniä järjestämiinsä tapahtumiin ja luennoille, mutta kutsuun ei oltu vastattu. Muutamat haastateltavat ilmaisivat halunsa kehittää yhteistyötä. Yhteistyötä voisi olla matkojen, retkien ja harrasteipiirien avoimuuden muodossa, jolloin tietyn yhdistyksen toimintoihin voisi osallistua riippumatta siitä, mihin yhdistykseen itse kuuluu. Yhteistyötä voisi harjoittaa myös järjestöille yhteisten tapahtumien järjestämisen, esimerkiksi luentojen, muodossa.

[...][oma eläkeläisjärjestö]on yrittäny[yhteistyötä], on kututtu ihan ihmisiä ja pyyetty tämmösiä meidän asioista puhuvia[...]virkamiehiä puhumaan ja tuota, tärkeistä asioista ja kututtu toisia, mutta että ei siihen kauheesti oo vastattu siihen kutsuun, mutta me jatketaan tätä, me päätettiin, että me jatketaan, että, ei voi olla niin, että tää on meidän tuntimme, me mennään vaan siihen, menköön nuo toiset toiseen, et kyllä halutaan sitä yhteistyötä, on sitä saatava aikaan, ja mä uskon, että sitä syntyyki, ku jaksaa vaan tarpeeksi monta kertaa kuhtua. (Haastattelu 4)

On vaikea sanoa, miksei paikallisyhdistyksillä ole enempää yhteistyötä keskenään. Ehkä sitä ei olla tultu ajatelleeksi tai se on nähty hankalana ja vaativana kaiken sen työn päälle, jota järjestöaktiivit tekevät omissa järjestöissään ja niiden organisaatioissa. Se, että yhteistyötä yhdistysten kesken on vähän, tukee oletusta homogeenisista paikallisyhdistyksistä. Sitovan sosiaalisen pääoman muodostumisessa yhteyksiä oman yhteisön ulkopuolelle erilaisiin yhteisöihin tai ihmisiin on vain vähän tai ei ollenkaan (ks. esim. Szreter 2002, 577; Putnam 2000, 22–23).

Silloittava sosiaalinen pääoma yhdistää erilaisia, eri taustoista ja yhteiskuntaluokista tulevia ihmisiä. Paikallisyhdistystasolla silloittavuutta ilmentää paikallisyhdistysten välinen yhteistyö, mikä kuitenkin aineistoni perusteella on suhteellisen vähäistä.

Yhteistyön lisäämisestä voisi kuitenkin saada hyötyjä paikallisyhdistyksille. Yhdistysten välisen yhteistyön kautta yhdistykset voivat laajentaa verkostoaan ja yhdistää joitakin toimintoja niin, että eri yhdistyksistä pystyttäisiin osallistumaan samaan toimintaan. Tämä tehostaisi ja monipuolistaisi yhdistysten toimintaa. Voitaisiin myös kehittää oman järjestön toimintaa, kun saataisiin tietoa eri järjestöistä.

Silloittavien verkostojen kautta voi päästä paremmin yhteyksiin verkoston ulkopuolelle ja erilaiseen informaatioon kuin sitovan sosiaalisen pääoman verkostojen kautta (Putnam 2000, 22–23). Vuorovaikutus keskenään erilaisten yhteisöjen kesken voisi hyödyttää molempia osapuolia ja sen kautta voitaisiin saavuttaa jotain, mitä ei yksin tai sitovan sosiaalisen pääoman kautta pystytä saavuttamaan (Szreter 2002, 576). Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta pyrkii ”joukkovoiman” avulla kasvattamaan vaikutusmahdollisuuksiaan (ks. luku 6.2 Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan toiminta), joten miksei järjestöjen yhteistyötä voisi kehittää myös kuntatasolla vaikutusvallan lisäämiseksi. Tällainen eläkeläisten yhteistyö näyttäytyisi ulospäin, esimerkiksi kuntaan ja sen päätöksentekijöihin, vaikuttavampana ja yhtenäisempänä toimintana. Voi olla, että eläkeläisjärjestöjen keskinäisen yhteistyön vähyyden vuoksi haastateltavat eivät nähneet yhteistyötä kunnan kanssa kovin menestykselliseksi paikallistasolla, ja että kokemuksia kuntaan vaikuttamisesta oli vain vähän, kuten seuraavasta luvusta selviää.

5.4 Paikallisyhdistysten yhteistyö kunnan kanssa

Aineistossa suhteellisen vähän esillä oli paikallisyhdistysten yhteistyö kunnan kanssa. Joissain yhdistyksissä vuorovaikutusta kunnan kanssa kuitenkin tapahtuu. Vuorovaikutus on silloin myös koettu menestykselliseksi ja järjestölle on tullut sellainen olo, että heitä on kuultu ja heidät on otettu vakavasti.

[...]meillä[paikallisyhdistyksellä]pitää olla yhteys kuntaan päin, se on semmonen yks asia, mutta tietysti meidän eläkeläisten edunvalvonta, eli näiden palvelujen suhteen, eli ne on semmosia isoja asioita, että, että on terveydenhoitopalvelut, on kunnossa[...]järjestönä me otamme kantaa tiettyihin asioihin[...]kunnanjohtaja kututaan silloin tällön kertomaan asioista, kertomaan omia toiveitamme. Että koittaa viiä kuntaan päin kuitenkin niitä toiveita [...]tämä viesti on kyllä kunnan suunnaltaki tullu ja ennen kaikkea kunnanjohtajan suultaki tullu, ni niin kauan ku hän on tässä asiassa mukana, niin hän tulee olemaan, että järjestöjen avustaminen, et se tulis säilymään kunnan tuota budjetissa aina.[...]viesti on sillä lailla menny perille ja se on ymmärretty se viesti.(Haastattelu 9)

Monessa kunnassa tilanne voi kuitenkin olla toisenlainen, eikä kuntaan päin vaikuttamisesta ole saatu hyviä kokemuksia. Taloustilanne vaikuttaa myös taustalla siihen, että kunnilla ei ole varoja tukea järjestöjen toimintaa. Ehkä osaltaan näiden asioiden takia maininnat yhteistyöstä ja vuorovaikutuksesta paikallisyhdistysten ja kunnan välillä jäivät aineistossani vähäisiksi. Kuitenkin kytkennöillä kuntaan ja vuorovaikutuksella kunnan

päättäjien kanssa voi olla hyvinkin positiivisia vaikutuksia järjestötoiminnalle. Nämä vaikutukset sisältävät lähinnä kokemuksen siitä, että omalla yhdistystoiminnalla on merkitystä ja että yhdistyksellä on vaikutusmahdollisuuksia kuntaan päin. Kuntayhteistyön kautta yhdistykset voivat olla yhteistyössä voimavarojen ja vallan suhteen eri tasolla olevan toimijan kanssa ja pyrkiä vaikuttamaan päätöksiin.

Linkittävää sosiaalista pääomaa paikallistasolla edustaa paikallisyhdistysten ja kunnan välinen yhteistyö. Linkittävä sosiaalinen pääoma käsittää sellaisten tahojen suhteet, jotka ovat keskenään erilaisia kuten silloittavassa sosiaalisessa pääomassakin, mutta ovat myös eri tasolla vallan ja saatavilla olevien resurssien suhteen. Linkittävää sosiaalista pääomaa voisi kutsua erilaisissa valta-asemissa olevien toimijoiden suhteeksi tai verkostoksi, jossa vertikaaliset valtasuhteet ovat tärkeitä. Linkittävä sosiaalinen pääoma – käsite tuo sosiaalisen pääoman teoretisointiin vallan ja julkisen vallan näkökulman, sisältäen esimerkiksi valtion, kunnan ja yritysten vallankäytön. Kansalaisyhteiskunnassa muodostuvien suhteiden kuvailun ja analyysin lisäksi voidaan nyt analysoida ja kritisoida myös julkinen valta - kansalaisyhteiskunta – dikotomiassa muodostuvia suhteita. (Szreter 2002, 579–580.)

Kuntaan vaikuttamalla yhdistys voi yrittää parantaa toimintaansa ja vaikuttaa sellaiseen kunnan päätöksentekoon, joka koskettaa eläkeläisiä ja vanhuksia. Parhaimmassa tapauksessa kunnan taholta yhdistystä kuullaan ja sen merkitys tiedostetaan. Näin yhdistys voi saada kokemuksen, että yhdistyksiä arvostetaan kunnassa ja niillä on merkitystä. Usein voi kuitenkin olla, etteivät kunnat taloudellisista tai muista syistä huomioi yhdistystoimintaa. Myös paikallisyhdistysten keskinäisen yhteistyön puute voi vaikuttaa siihen, ettei yhteistyötä kunnan kanssa on vain vähän. Voimia yhdistämällä vaikutusmahdollisuudet kuntaan voisivat parantua.

6. ELÄKELÄISJÄRJESTÖJEN MAAKUNTATASON TOIMINTA

Eläkeläisjärjestöjen maakuntatason toiminta käsittää eri järjestöjen piirien toiminnan, piirijärjestöjen yhteisen toimielimen Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan toiminnan sekä mahdollisen Keski-Suomen vanhusneuvoston toiminnan. Tässä luvussa käsittelen näitä toiminnan tasoja.

6.1. Eläkeläisjärjestöjen piirijärjestöjen toiminta

Kullakin eläkeläisjärjestöllä on oma Keski-Suomen piirinsä. Eläkeläiset ry:llä piirijärjestön nimi on aluejärjestö, muilla on käytössä piirijärjestö-nimitys. Ruskaliitolla ei ole piirejä, vaan vain paikallisyhdistyksiä. Piirijärjestö toimii ”henkisenä johtajana” eläkeläisjärjestön yhdistyksille, kokoaa yhdistykset yhteen ”saman lipun alle” ja yhdistää ne keskusjärjestöön. Piirin tehtävä on siis yhteisyyden ja yhteisöllisyyden, eläkeläisjärjestön hengen ylläpitäminen.

[...]jos yhdistyksissä se tärkein tehtävä on yhdessäolo, niin piirin tärkein tehtävä on sen yhdessäolon edistäminen, eli piirin tehtävä on edistää sitä että nämä järjestöt, järjestöjen toimintaedellytykset on parhaat mahdolliset. Eli samalla tavalla ku liitto toimii tuommosena lippulaivana koko järjestölle, niin piiri toimii sitten taas oman maakuntansa alueella lippulaivana[eläkeläisjärjestön]yhdistyksille. Piirin pitää pystyä pitämään yllä ikäänkuin tätä[eläkeläisjärjestön] henkeä ja[...]ajatusta sen toiminnasta ja sillä tavalla olla niinku henkinen johtaja tälle ja löytää sellasia yhteisiä toimintakuvioita, joiden avulla sitte ikäänkuin sitte tämä paikallisyhdistystenkin tietotaito lisääntyy ja kehittyy.[...]
(Haastattelu 1)

Piirijärjestön kautta näyttäytyvät myös kolmiportaisuuden (ks. Kuvio 1 Eläkeläisjärjestöjen rakenne) hyödyt. Keskusjärjestö pystyy niiden kautta yhdistämään kaikki paikallisyhdistykset saman lipun eli keskusjärjestön alaisuuteen. Näin keskusjärjestö vie piirijärjestöjen kautta omaa henkeään ja sanomaansa yhdistyksiin. Tämä edustaa yhteisöllisyyden ja järjestön hengen edistämistä yhdistyksissä. Ajatus ”me ollaan kaikki tätä samaa valtakunnallista liittoa”, yhdistää saman järjestön kaikki jäsenet koko piirissä samaan yhteisöön. Tässä näkyy hieman abstraktimmalla tavalla sitovan sosiaalisen pääoman ajatus siitä, että homogeenisuus on tätä ryhmää yhdistävä piirre (Putnam 2000, 22). Syynä jäsenyyteen voidaan silloin pitää sitä, että toisia ryhmän jäseniä pidetään samanlaisina kuin itseä, jolloin oletetaan yhteistyön ja luottamuksen kuuluvan asiaan (Szreter 2002, 576). Toisaalta taas paikallisyhdistykset

voivat vaikuttaa piirijärjestön kautta omilla mielipiteillään keskusjärjestöön, joten vuorovaikutuskanava on molemminpuolinen.

Piirin toiminta on merkityksellistä myös sikäli, että siellä tunnetaan piirin alueelle kuuluvien paikallisyhdistysten ihmiset ja asiat, joita taas keskusjärjestö ei välttämättä tunne. Ihmissuhdeverkostojen kautta pystytään paremmin toimimaan piirissä ja kehittämään toimintaa, mitä keskusjärjestötaso ei pysty tekemään. Ihmisten tunteminen onkin hyvänä lähtökohtana piirien konkreettiselle yhdistysten tukemiselle.

[...]Ei Helsingissä tiedetä kaikkea, mitä jossaki maakunnassa on tärkeitä ja sen taas tietää se piirijärjestö ennen kaikkea ja tuntee ne ihmiset, koska se ihmisten tunteminenhan on tärkeitä. (Haastattelu 4)

Eläkeläisjärjestön hengen ylläpitäminen tapahtuu konkreettisesti tukemalla paikallisyhdistysten toimintaa. Tähän pyritään toimimalla tiedonvälityskanavana ja koulutuksen kautta. Piiri toimii välitason portaana keskusjärjestön ja paikallisyhdistysten välillä välittämällä tietoa niin keskusjärjestöltä paikallisyhdistystasolle kuin keräämällä mielipiteitä yhdistyksistä ja välittämällä yhdistysten yhteiset kannanotot keskusjärjestölle. Piirijärjestö toimii yhdistyksiä yhdistävänä ja mielipiteitä kokoavana organisaationa; se pystyy muokkaamaan mielipiteet yhteiseksi kannanotoksi, joka on suuren joukon viestinä merkittävämpi ja vaikuttavampi kuin pelkän yhden yhdistyksen kannanotto. Piirijärjestöjen kautta pystytään siis uskottavammin viemään eteenpäin yhdistysten yhteisiä kannanottoja keskusjärjestölle. Kun viestiä on muokattu ja siitä on tehty yhtenäinen piirin kannanotto, on se uskottavampi ja tehokkaampi kuin jonkin yksittäisen yhdistyksen kannanotto. Näin piirijärjestö artikuloi intressejä (ks. esim. Newton 1999, 11). Piirijärjestö myös kouluttaa yhdistysten toimihenkilöitä. Koulutusta järjestetään esimerkiksi järjestöhallinnollisista tehtävistä eli puheenjohtajia ja sihteereitä koulutetaan järjestötehtäviin. Nykypäivänä atk-koulutus on tärkeää. Tarkoitus on, että yhdistykset toimisivat paremmin, ja sitä kautta edistää yhteisöllisyyttä ja harrastustoimintaa yhdistyksissä.

[...piirin tehtävä on]pitää huolta, että maakunnassa yhdistykset toimii vireästi, tarjota niille niinkun puitteita, ja koulutus on se arvokkain asia ja sitten pitää ne yhteydet tuonne valtakunnallisiin liittoihin, tulee piirin alueelta niitten yhdistysten ihmisten mielipiteet kerätään yhteen ja ne lähtee sitten liittoon päin et jos aatellaan että meilläki on[...] yhdistystä että sieltä jokainen lähtee suoraan liittoon asioitaan viemään ni eihän se painoarvo oo sitä, ku että ne tuodaan piiriin ja ne piirin kannanottona lähtee eteenpäin nin, sillä on merkitystä paljon enemmän. Ja se on niinku siivilöityny jo se ajatus siinä, se on kuitenkin semmonen yhteinen näkemys sitten siltä porukalta että, että sitä on kuitenkin jo

sitte hiottu ja muokattu, että sehän voi olla, että kaikki[...]aattelee eri lailla jostakin asiasta, mutta joku yhteinen siitä sitte ku lasketaan koko maan alueet, että siitä löytyy jonkulainen kultanen lanka asioihin[...] (Haastattelu 4)

Oma toiminta-alueensa on piirin hallituksen toiminta, johon osallistuu tavallisesti paikallisyhdistysten puheenjohtaja tai muu yhdistyksen valitsema henkilö. Piirihallitus pitää syys- ja kevätvuosikokouksen. Piireissä toimii myös erilaisia toimikuntia, jotka järjestävät liikunta- ja kulttuuritapahtumia tai muita tapahtumia. Piirijärjestöt myös järjestävät juhlia, tansseja, kilpailuja, retkiä ja erilaisia tapahtumia, joiden tarkoituksena on paitsi koota ihmisiä yhteen, myös varainhankinta. Ekspressiivisen toiminnan (juhlat, retket, yhteiset tapahtumat) kautta pyritään saavuttamaan sellaisia sosiaalisen pääoman tuotoksia (fyysinen terveys, mielenterveys, elämään tyytyväisyys), joita käsiteltiin myös paikallisyhdistystoiminnan yhteydessä (Lin 1999, 40).

[...]piiri järjestää järjestää näitä liikuntatapahtumia, niitä on nytkin suunnitelmilla, on boccia-kisoja, joihin tulee koko piirin alueelta väkeä, on rantaongintakilpailuja, on pilikkikilpailuja[...]piiri järjestää kanssa ihan tämmösiä virkistyspäiviä.[...] (Haastattelu 4)

Viisi keskisuomalaista eläkeläisjärjestön piiriä sekä Jyväskylän Ruskat muodostavat yhdessä Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan, jonka toiminnan kautta piirit pyrkivät harjoittamaan edunvalvontaa ja olemaan yhteistyössä eri tasoilla vallan suhteen olevien tahojen kanssa. Seuraavaksi käsittelen neuvottelukunnan toimintaa.

6.2 Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan toiminta

6.2.1 Neuvottelukunnan yhteistyön hyödyt

Keski-Suomen eläkeläisjärjestöillä on yhteinen maakunnallinen toimielin, Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta (ks. luku 2.3 Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta). Neuvottelukunta on piirijärjestöjen ja Jyväskylän Ruskien toimielin, ja siihen kuuluu kaksi jäsentä jokaisen järjestön piirihallituksesta, tavallisesti puheenjohtaja sekä varapuheenjohtaja tai sihteeri. (Määttä 2014.) Jyväskylän Ruskista neuvottelukuntaan osallistuu yhdistyksen puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja. Neuvottelukunnan työn lähtökohtana on yhteistyö eri eläkeläisjärjestöjen välillä. Helander (2006, 29) toteaa, että ikäihmisten vaikuttamismahdollisuudet ovat ratkaisevasti kiinni siitä, millä tavalla ja missä määrin he pystyvät etujensa ja oikeuksiensa valvomiseksi

käyttämään hyväkseen yhteenliittymisen avulla hankkimiaan kollektiivisia voimavaroja. Yhteistyön rakentaminen nähtiin tärkeänä neuvottelukunnassa.

Minusta sen[neuvottelukunnan]tärkein tehtävä on näitten eri ajatussuuntien ja eri järjestöjen niinku tämmönen yhteisten kantojen määrittely ja tämmösen yhteistyön rakentaminen, että ei nähtäs vaan yksilimäisesti että jokkaisella on omat järjestönsä[...] (Haastattelu 4)

Yhteenliittymisen avulla hankittavat kollektiiviset voimavarat pitävät sisällään ensiksikin tiedon lisääntymisen toisista järjestöistä, minkä avulla on helpompaa löytää yhteisiä tavoitteita.

[...]tämä yhteistoiminta sillä tavalla, että me toki tiedämme sillon enemmän[...]toisista järjestöistä, pääsemme perille, mitä toiset järjestöt tekee, ja sillon näitä yhteisiä tavoitteita [voi löytää](Haastattelu 2)

Toisena kollektiivisena voimavarana neuvottelukunnan toiminnassa on joukkovoima. Eläkeläisten yhteisesiintyminen ja se, että ”me kaikki ollaan eläkeläisiä” korostui neuvottelukunnan merkitystä kuvattaessa. Onnistunut yhteistyö eläkeläisjärjestöjen välillä on usein ehtona sille, että järjestöt pääsevät vaikuttamaan asioihin ja tekemään yhteistyötä eri valtatasoilla olevien tahojen kanssa. Kun on mukana usean eri aatekannan edustajia, voi yhteisestä kompromissista tulla jopa parempi kuin jonkin yksittäisen yhteisön laatimasta kannanotosta. Yhteistyöelin edustaa useita eläkeläisjärjestöjä ja näin ollen myös laajempaa eläkeläisten kenttää kuin yksittäinen järjestö. Tämä vaikuttaa yhteistyöelimen kykyyn viedä viestejä tehokkaammin perille ja myös siihen, miten tarkasti päättäjätaholla viestejä kuunnellaan.

Vaikutusmahdollisuuksia arveltiin olevan juuri yhteistyön takia. Haastateltavat vertasivat toimintaa EETU ry:hyn, jossa samat eläkeläisjärjestöt ovat tehneet menestyksellisesti yhteistyötä.

[...]meiän eläkeläisten, meillä on taustamme, ja se on hyvä, että on, koska sillon tulee niitä erilaisia näkemyksiä myöski asioihin, mutta tää meiän työn pitäis olla sellasta, että me niin kauan puhutaan, että me saahaan yhtenäisiä esityksiä eteenpäin, jos me halutaan vaikuttaa kerran ihan oikeesti[...]Että tarvitaan vaan taitavia keskustelijoita ja yhteistyön hakijoita. Mutta ne lähtee, eihän jos kaikki kattoo vaan samalla lailla asioita niin eihän siinä, ei tapahdu mitään kehitystä, että kun on erilaisia näkemyksiä, niin sitte niistä löytyy se yhteinen ja saattaa olla hyvinkin hyvä, tai sitte ei, mitenkä se millonki mennee. (Haastattelu 4)

[...]se[neuvottelukunta]on niinkun painavampi ku jotkut yhdet yhdistykset, että ku siinä on näitä eri, vähän eri ajattelukannaltaan erilaisia yhteisöjä, niin se on painavampi minusta, jos se tekee vaikka lausunnon tai järjestää jotakin[...]Ja sitte se voi tietyllä tavalla koordinoija kuitenkin niitä kannanottoja ja ja toimintamuotoja[...]mä näkisin tuota, jos niinku aatellaan päättäjiäki, että onhan se paljo selkeempi, että tulee joltaki yhteiseltä

kattojärjestöltä painavat kommentit, kuin se, että jokainen käy oman viemässä sinne, että siinä niinku osotetaan, että eläkeläiset on niinku yhteisellä asialla isompana ryhmänä, että se ei liity mitenkää välttämättä siihen poliittiseen näkökulmaan, että mitä ajetaan nytte, jotaki kuljetuspalvelua tai asumisasiota, tai näitä eläkeindeksejä, että siinä ois niinku kaikki mukana. Niin kyllä sillä on minusta merkitystä. (Haastattelu 7)

Toisaalta joukkovoima ja eläkeläisten yhtenäisyys ”me ollaan kaikki eläkeläisiä” viittaa eläkeläisten yhteisten intressien korostamiseen neuvottelukunnassa. Monet haastateltavat perustelivat neuvottelukunnan yhteistyötä juuri tällä ”me ollaan kaikki eläkeläisiä”-kannanotolla. Myös sitovan sosiaalisen pääoman näkökulma on näin neuvottelukunnan toiminnassa läsnä. Myös siellä, kuten paikallisyhdistyksissäkin viihdytään yhdessä, tehdään retkiä ja vaikkapa syödään yhdessä joululounas.

Kolmanneksi kollektiiviseksi voimavaraksi voidaan käsittää neuvottelukunnan rooli tiedonlevittäjänä, ”tietokanavana”. Neuvottelukunnassa käsiteltyjä asioita käsitellään piirijärjestöissä ja sitä kautta paikallisyhdistyksissä; toisaalta taas paikallisyhdistyksissä esiin nousseita asioita voidaan viedä neuvottelukuntaan, jos se nähdään tarpeelliseksi. Neuvottelukunta pyrkii myös toimimaan linkkinä kansanedustajien ja eläkeläisjärjestöjen välissä.

[...]neuvottelukunnan asiathan meillä on jatkuvasti asialistalla, elikkä ne käyvään, käyvään [piirijärjestössä]läpi. Et se viesti mitä neuvottelukunnasta tulee, niin se menee sitten yhdistystenki tietoon. Että hyvin avointa sen täytyy olla, olla ja. Ja sitä kautta sitten myös yhdistysten esille tuomia asioita, asioita, niin niitä tietysti sitten käsitellään ja tuuaanpa sitten tuonne neuvottelukuntaan tiettyjä asioita, jos sieltä yhdistysten toimesta tulee, että jotka olis neuvottelukunnan kautta saatettava eteenpäin[...](Haastattelu 6)

[...]kansanedustajiin päin[...], jos ollaan aktiivisia, niin kyllähän täältä ylöspäin pitää saada tietoo ja yläältäpäin saada tietoo, sen suuntasta.[...]nuo tapahtumat olis, se, että me pystyttäs saamaan tuonne kansanedustajien suuntaan, onko se suoraan kansanedustajille vaiko valtion hallintoon päin, saaha sana vietyä ja sieltä saada sitte sanaa kuulla. Kansanedustajien tapaaminen on ihan hyvä, hyvä tuota että.[...]Tiedonkulku, tietokanavana olo. (Haastattelu 10)

Mainitsemani neuvottelukunnan yhteistoiminnan hyöty voidaan käsittää yhdistysten sosiaalisena pääomana tai järjestöpääomana. Se näyttäytyy aiempina käsiteltyjen kollektiivisten voimavarojen kautta. Sekä ulkoiset että sisäiset vaikutukset ovat tärkeitä neuvottelukunnan kannalta. Jäsenten sosialisatio demokraattiseen kulttuuriin sekä luottamuksen ja yhteistoiminnan opettaminen jäsenille kuuluvat yhdistysten sisäisiin vaikutuksiin. Ulkoiset vaikutukset taas pitävät sisällään sen, miten yhdistykset yhdistävät kansalaiset poliittiseen järjestelmään ja sen instituutioihin, artikuloivat intressejä sekä muodostavat yhdessä muiden yhdistysten kanssa kentän, jolla on sekä

keskenään kilpailevia että yhdessä toimivia ryhmiä. (Newton 1999, 11.)

Neuvottelukunnassa sisäiset vaikutukset ovat merkittävässä asemassa juuri yhteistyön takia. Neuvottelukunnan työn lähtökohta ja edellytys vaikuttamistoiminnalle on järjestöjen yhteistyö. Ulkoisista vaikutuksista neuvottelukunnan työssä erityisen tärkeää on intressien artikulaatio, jonka kautta pyritään vaikuttamaan eri tahoihin.

Neuvottelukunnan yhteistyötä voisi tarkastella myös silloittavan sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Silloittavaan verkostoon kuuluu keskenään erilaisia, eri yhteiskuntaluokista tulevia ihmisiä. Keski-suomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnassa on edustettuina kuusi erilaiselta poliittiselta taustalta syntyntä eläkeläisjärjestöä. Silloittavien verkostojen kautta voi päästä paremmin yhteyksiin verkoston ulkopuolelle ja erilaiseen informaatioon kuin sitovan sosiaalisen pääoman verkostojen kautta (Putnam 2000, 22–23). Vuorovaikutus keskenään erilaisten yhteisöjen kesken hyödyttää kaikkia osapuolia ja sen kautta pyritään saavuttamaan jotain, mitä ei yksin tai sitovan sosiaalisen pääoman kautta pystytä saavuttamaan (Szreter 2002, 576). Tähän neuvottelukunta pyrkii ”joukkovoiman” avulla.

Joukkovoimaa korostettiin aineistossa ja sen avulla uskottiin pystyttävän sujuvammin vaikuttamaan eri tahoihin. Tämä liittyy ennen kaikkea siihen, että neuvottelukunta suuren eläkeläisjoukon yhteiselimenä vie sanottavansa uskottavammin perille kuin pelkkä yksittäinen järjestö. Silloittavaan sosiaalisen pääomaan liittyy vielä se, että verkoston kautta voidaan saavuttaa ”laajempi identiteetti” tai tietämys itsellekin. (Putnam 2000, 22–23.) Myös tähän ulottuvuuteen viitattiin aineistossa. Tiedon saaminen eri järjestöistä toi laajemman tietämyksen itsellekin, avarsi ajattelua ja auttoi yhteisen mielipiteen muodostamisessa.

Eläkeläisjärjestöjen yhteistoiminnasta neuvottelukunnassa on hyötyä informaation saamisen ja vaikuttavuuden kannalta. Kun saadaan tietoa toisista järjestöistä ja vaihdetaan mielipiteitä, on mahdollista muodostaa yhteinen näkemys asioihin. Neuvottelukunta on merkittävä myös vaikuttavuuden kannalta. Se vie suuren joukon yhteisen viestin päättäjätaholle tehokkaammin kuin yksittäiset järjestöt. Neuvottelukunta toimii myös tietokanavana, sen kautta saadaan ylhäältäpäin (eduskunnasta) tietoa ja alhaalta päin (yhdistyksistä) voidaan levittää neuvottelukunnan kautta tietoa ylemmille tahoille.

6.2.2 Neuvottelukunnan tehtävä ja roolit

Toimintasääntönsä mukaan neuvottelukunnan pääasiallisena tehtävänä on

- a) toimia yhdyssiteenä ja tehdä yhteistyötä piiriyhdistysten, niiden alaisten jäsenyhdistysten ja sitä kautta kaikkien eläkeläisten, kuntien vanhusneuvostojen, Keski-Suomen liiton, valtion viranomaisten, eri yhteisöjen ja erityisesti poliittisten päättäjien kanssa
- b) hoitaa edunvalvontaa, tehdä esityksiä, antaa lausuntoja ja hoitaa tiedotusta eläkeläisiä koskevissa asioissa
- c) järjestää kaksi kertaa vuodessa evästys- ja informaatiotilaisuus maakunnan kansanedustajille sekä organisoida yleisötilaisuuksia. (Määttä 2014.)

Neuvottelukunnalla on hoidettavanaan melko monipuolinen tehtäväkenttä.

Neuvottelukunta pyrkii hoitamaan edunvalvontaa ja olemaan yhteistyössä paikallisten ja valtakunnallisten tahojen kanssa. Kuten edellisessä luvussa todettiin, joukkovoima antaa paremman mahdollisuuden toteuttaa näitä tehtäviä verrattuna vaikkapa yhden järjestön omaan toimintaan asioiden hyväksi.

Neuvottelukunta näyttää toimintasääntönsä perusteella pyrkivän linkittävän sosiaalisen pääoman toteuttamiseen. Linkittävä sosiaalinen pääoma käsittää sellaisten tahojen suhteet, jotka ovat keskenään erilaisia (kuten silloittavassa sosiaalisessa pääomassa), mutta ovat myös eri tasolla vallan ja saatavilla olevien resurssien suhteen. Linkittävää sosiaalista pääomaa voisi kutsua eri valta-asemissa olevien toimijoiden suhteeksi tai verkostoksi, jossa vertikaaliset valtasuhteet ovat tärkeitä. (Szreter 2002, 579.) Pyrkimys linkittävän sosiaalisen pääoman toteuttamiseen näkyy esimerkiksi pyrkimyksessä tehdä yhteistyötä kuntien vanhusneuvostojen, Keski-Suomen liiton, poliittisten päättäjien ja viranomaisten kanssa.

Neuvottelukunnan tehtävien tärkeysjärjestyksestä oli monia käsityksiä, toiveita ja ehdotuksia haastateltavien joukossa. Aineistoni perusteella tärkein neuvottelukunnan toiminta-alue ovat kunnalliset vanhusneuvostot, joita käsitellään tässä luvussa myöhemmin kohdassa 6.2.4 *Vanhusneuvostojen tukeminen neuvottelukunnan työnä*. Seuraavaksi käsitelen muita tehtäväalueita, joita haastatteluissa nostettiin esille.

Eri eläkeläisjärjestöjen alueellisen toiminnan kehittäminen nähtiin tärkeänä neuvottelukunnassa. Eri järjestöjen välisen informaation vaihdon kautta päästään

näkemään, miten muut järjestöt toimivat ja voidaan omaksua omalle järjestölle uusia toimintatapoja ja näin ehkä saada omaa järjestöä toimivammaksi, tehokkaammaksi tai parantaa sen vaikutusmahdollisuuksia. Järjestöjen yhteistoimintaa voisi myös lisätä avoimempien tilaisuuksien avulla. Voitaisiin siis osallistua toisen järjestön tapahtumiin, vaikka ei siihen kyseiseen järjestöön kuulutakaan. Tällä pyritään monipuolistamaan jäsenille tarjottavaa toimintaa sekä avoimuuteen ja monipuolisempien, erilaisten eläkeläisten verkostojen muodostamiseen.

[...]Keski-Suomen osalta neuvottelukunnan tärkein tehtävä on alueellisesti, näitten eri eläkejärjestöjen alueellisen toiminnan kehittäminen, millä tavalla eri aluejärjestöt toimii, onko siellä jotain sellasta, josta toinen vois ottaa ehkä opikseen, tuua omaan toimintaansa mukaan[...](Haastattelu 6)

[...]nin tuota, näitten yhteistoimintaa vois lisätä muullakin tavalla kuin sillä pelekällä kokoustekniikalla, elikkä kun järjestetään eri eläkejärjestöissä tapahtumia, niin kyllä siellä pitäis olla niinku enempi avoimet ovat, tai ainaki osallistua sinne. Eihän niitä ole kielletty missää vaiheessa osallistumasta, mutta jotenki siellä tuntuu se kynnys olevan, että oisko sitä jotenki höllättävä, ei varmaan, varmaan kovin paljon tuota ni, ainakaan ole kuullu, että olisko meidänkää[piiri]järjestöstä hirveen paljo osallistuttu muitten tapahtumiin taikka muut sitten meidän tapahtumiin. Sitä pitäis lisätä. (Haastattelu 6)

Ajatukset eläkeläisten edunvalvonnasta erosivat haastateltujen joukossa paljon. Kun toinen oli sitä mieltä, että edunvalvonnassa tulisi keskittyä vanhusneuvostojen tukemiseen, oli toinen taas sitä mieltä, että neuvottelukunta voisi toimia edunvalvonnassa sekä maakunnan että valtakunnan tasolla. Toisen mielestä taas pitäisi tehdä räväkämmin ja näkyvämmiin kannanottoja, julkilausumia ja esityksiä.

Kyllähän se on molemmilla[edunvalvonta sekä alueellisella että valtakunnallisella tasolla]. Että valtakunnan tasolla nämä lait ja tällaset, että, niinku vanhuslaki, mutta sitte tällä paikallisella tasolla pitäis myös, koska täällähän ne meidän palvelut on. Niin kyllähän pitäis pystyä sinnekin vaikuttamaan, että minkälaiset meidän ikäihmisten palvelut on. Kuljetus, asumis, hoito, terveys, niin ne on paikallisia.(Haastattelu 7)

*Minun mielestä on ollu liian vaatimattoman hiljasta, että keskenämme on keskusteltu[...]
Siellähän[neuvottelukunnassa]istuu ihan kovia nimiä, mutta olivat liian kilttejä[...][kannanoton ulostuonnissa](Haastattelu 4)*

Osa haastatelluista oli sitä mieltä, että neuvottelukunnan painopisteenä tulisi olla toimia alueellisesti Keski-Suomen alueella, koska EETU ry hoitaa valtakunnan tason edunvalvontaa. Valtakunnan tason edunvalvonnan harjoittamisen, esimerkiksi lausuntojen antamisen kansanedustajille muutamit haastateltavat katsoivat olevan tästä syystä turhaa.

Maakunnan tasolla voitaisiin olla yhteistyössä vaikkapa liikuntajärjestöjen kanssa erityyppisten liikuntamahdollisuuksien järjestämisessä ikäihmisille. Vanhusneuvostojen nähtiin enemmän painottuvan vanhempien vanhojen tai niin kutsuttujen neljäskäläisten etujen valvomiseen, joten tärkeänä nähtiin myös se, että panostetaan kolmannen iän aktiivisuuden tukemiseen esimerkiksi järjestöjen toimintaedellytyksiä parantamalla. Mahdollisen SOTE-uudistuksen² seuraamista pidettiin tärkeänä. Maakunnan tasolla neuvottelukunta toimii myös antamalla lausuntoja kaavoitusasioissa.

Neuvottelukunnan tärkeänä tehtävänä olisi siis toimia maakunnallisesti yhteistyössä esimerkiksi muiden järjestöjen ja vanhusneuvostojen kanssa niin kolmas- kuin neljäskäläistenkin parhaaksi.

[...]enemmän sitte pitäis tämmösenä maakunnallisena järjestönä ikäänku panostaa siihen, että miten täällä huomioidaan yleisesti tämä kehitys. No nyt kun tulee tämä SOTE-uudistus, sitä varmasti on syytä seurata, millä tavalla se sitten näitä vanhuspalveluihin vaikuttaa, niiden tasoon, ja linkki näihin vanhusneuvostoihin täytyy olla, tottakai, mutta ei myöskään liikaa korostaa pelkästään vaan sitä puolta, niinkun taas se pakkaa olemaan, että vahditaan vaan sitä neljännen ikäryhmän asioiden hoitamiseen liittyviä kysymyksiä, vaan että panostettais myöskin tähän eläkeläisjärjestöjen omaan tämän päivän aktiivitoiminnan ikäänkuin edellytysten parantamiseen ja vahvistamiseen.[...](Haastattelu 1)

[...]pikkusen joudun kyllä kritisoimaan tätä meidän omaa toimintaa siinä, että helposti meidän ajatukset menee vähän tämmösiin valtakunnallisiin pohdintoihin ja lainsäädäntöjuttuihin ja mennään ikään kuin sen ison EETUn alueelle, mehän ei eläkejuttuihin täällä pysty vaikuttamaan millään lailla, me emme pysty täällä mitään semmosta uutta esittämään esimerkiksi kansanedustajille, jotka sitten vois niitä asioita siellä viedä eteenpäin, niinku tän tyyppisissä asioissa, mutta nää yleensä nousee esille[...](Haastattelu 1)

[...] Ja edellisen puheenjohtajamme aikana, ei siellä[neuvottelukunnassa]ollu yhtään asiaa, millä ois ollu mitään merkitystä. Joku ultimaatum sorvaaminen kansanedustajille, niin siinäki meni muste sekä paperi hukkaan.[...](Haastattelu 5)

Kommentoitiin myös, että neuvottelukunnalla ei ehkä ole hyviä vaikutusmahdollisuuksia alueellisesti, tai kuntiin, vaan tulisi vaikuttaa EETU ry:n kautta.

Sieltä, sieltä kautta[EETUn kautta]tällä neuvottelukunnalla on ne suurimmat mahdollisuudet vaikuttaa, että. En usko ihan heti sitä, että esimerkiksi Keski-Suomen neuvottelukunta pystys kovinkaa paljon täällä meidän paikallisiin, kunnallisiin vaikeuksiin niin vaikuttaa, et et sitä, että jos ajatellaan näin, että tietysti neuvottelukunnan tiettyjä kannanottoja, miksei ne, niitä voi kuntapäätäjillekin usuttaa, mutta onko se painoarvo ihan sellanen ku jos se

² SOTE-uudistus on sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutos, jonka tarkoituksena on turvata kaikille ihmisille yhdenvertaiset, asiakaslähtöiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveyspalvelut koko maassa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015a).

tulee tuolta emojärjestöjen kautta. Sieltä kautta, esimerkiks kuntaliitto kuntiin ohjattuna toimintana ni se voi kumminki olla painokkaampi, ku pelekästään neuvottelukunnan itsenäisenä tekemä.[...](Haastattelu 6)

Neuvottelukunnan toimintasäännön tehtäväkenttä on laaja ja tämä vaikuttaneekin siihen, että neuvottelukunnasta löytyy hyvin monisuuntaisia käsityksiä siitä, mitä neuvottelukunnan tulisi tehdä ja mikä olisi tärkeää. Neuvottelukunnan toiminta on myös suhteellisen uutta, eikä toimintaa ole pystytty vielä vakiinnuttamaan. Mitä ilmeisimmin haastateltavat ovat itsekin huomanneet sen, että erilaisia käsityksiä on ja senpä takia ehdotettiin pidettäväksi strategiapalaveria, jossa selvitetäisiin millaisiin kysymyksiin neuvottelukunta aikoo keskittyä jatkossa.

[...]strateginen palaveri meidän ois syytä pitää, jossa me haettais sitä yhteistä linjaa siitä, että minkälaiset kysymykset meillä ovat itse asiassa tässä neuvottelukunnassa syytä pitää päällimmäisinä. Siinä on tiettyjä tällöisiä fyysisiä tapahtumia, jotka aina muodostaa sen toiminnallisen rungon, mutta sitte on se henkinen punainen lanka, joka kulkee siinä takana, kaikilla asioilla pyritään viestimään jotain eteenpäin[...]tällä maakunnallisesti kannattas nimenomaan pohtia tarkemmin sitä, mikä on se meidän vaikuttamisalue[...](Haastattelu 1)

Neuvottelukunnan työn kannalta haastateltavat korostivat silloittavuutta ja sen merkitystä. Järjestöjen välinen yhteistyö on lähtökohta vaikuttamistoiminnalle. Toisaalta taas neuvottelukunnan sisältä löytyi paljon erilaisia käsityksiä siitä, mitä neuvottelukunnan tulisi tehdä ja millainen sen roolin tulisi olla. Tämä kertoo toisaalta siitä, että neuvottelukunnan toimintasääntö on melko laaja ja kattaa paljon erilaisia mahdollisia tehtäviä, joita kaikkia ei pystytä yhtä hyvin toteuttamaan ja toisaalta siitä, että neuvottelukunnan toiminta on suhteellisen uutta. Säännöllistä toimintaa on ollut noin 10 vuoden ajan, jona aikana toimintaan on tullut säännönmukaisuuksia ja vakauttakin lähinnä Keski-Suomen liiton tuen kautta, mutta roolia ei ole pystytty kokonaan vakauttamaan ja selkiyttämään. Tämän takia neuvottelukunta pyrkiikin siihen, että sen toiminta tunnustettaisiin ja se saisi vakaan ja vakiintuneen aseman itselleen. Tämä näkyy erityisesti Keski-Suomen liiton kanssa tehdyn yhteistyön ja vanhusneuvostoyhteistyön kautta, joita käsittelen seuraavaksi.

6.2.3 Neuvottelukunnan yhteistyö Keski-Suomen liiton kanssa

Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta on yhteistyössä Keski-Suomen liiton³ kanssa. Neuvottelukunnan toimintaraha tulee Keski-Suomen liitolta ja osapuolet tekevät vuosittaisen sopimuksen toiminnasta. Liitto edellyttää rahoitusta vastaan tiettyä toiminnallista tasoa. Sopimukseen sisältyy muun muassa vanhusneuvostoseminaarin järjestäminen vuosittain syksyllä sekä mahdollisesti muidenkin tapahtumien, esimerkiksi vaalipaneelien järjestäminen. Yhteistyö koettiin neuvottelukunnan kannalta tärkeäksi. Se on tuonut neuvottelukunnalle uuden, tärkeän toiminta-alueen kunnallisten vanhusneuvostojen parissa ja niiden kautta lisää vaikuttavuutta kuntiin. Rahoitus myös turvaa neuvottelukunnan toiminnan tason.

[...]minun[neuvottelukunnan puheenjohtajuus]aikana luotiin yhteys tähän Keski-Suomen liittoon, sitä ei ollu aikasemmin, mutta nyt se sitten syntyy kokonaan sillä tavalla, että siitä tehtiin oikein sopimus siitä yhteistyöstä, ja meillä on nyt paperilla tällöinen sopimus, joka vuosittain tarkistetaan, saamme rahaa, mikä on valtavan iso hyppäys eteenpäin, mitä ei aikasemmin ollu ollenkaan, ja nyt toivon mukaan se nyt sitte jatkuu jollakin tasolla tämä järjestelmä, jollon meillä on ikäänku turvattu se toiminnallinen taso[...] (Haastattelu 1)

[...]näitä seminaareja on nyt viimesinä vuosina ruvettu järjestämään, ja sillä lailla saatu nää kunnat ja maakunta mukaan, että alkuunhan se oli vaan nämä[järjestöt], jotka oli siinä, ja nämä kansanedustajatilaisuudet. Nyt on näiden seminaarien myötä paljon laajentunu tää toiminta, ja osin se johtuu siitä, että me on saatu tää määräraha, ja sitte että on tullu yhteistyötä Keski-Suomen maakuntaliiton kanssa.[...] (Haastattelu 7)

Vakiintuneen yhteistyön kautta koetaan rahoituksen lisäksi saatavan hyötyä myös henkisellä tasolla. Neuvottelukunta on hyväksytty osaksi ”jotain suurempaa” instituutiota. Yhteistyö tuo mukanaan uskottavuutta ja arvovaltaa neuvottelukunnalle, joka saa näin parempia vaikutusmahdollisuuksia maakunnan tasolla ja pyrkii näin vakiintuneeseen ja institutionalisoituneeseen toimintaan. Haastateltavat kokivat myös, että neuvottelukunnasta on hyötyä Keski-Suomen liitolle, joka saa näin toimintaansa näkemystä eläkeläisten asioista.

[...]jotan esimerkiksi tämän yhteistyön Keski-Suomen liiton kanssa, niin mää uskon, että sillä on ollu aika iso merkitys, me ollaan nyt kuitenkin semmosella toisenlaisella henkisellä

³ Keski-Suomen liitto on maakunnan kehittämisen keskus, joka vastaa maakunnan yleisestä kehittämisestä ja maakuntasuunnittelusta, ajaa maakunnan, sen kuntien, väestön ja elinkeinoelämän etuja sekä palvelee niitä tuottamalla kehittämisohjelmia ja -ideoita ja -hankkeita sekä selvityksiä ja tutkimuksia (Keski-Suomen liitto 2009).

tasolla, meillä on semmonen tunne, että meidät on hyväksytty, ikäänkuin tämmösen ison instituution osaksi, ja varmasti meidän puolelta tulee semmosta näkemyksellistä vaikutusta tuonne Keski-Suomen liiton suuntaan, koska sieltä on näitä toimihenkilöitä[...]mukana, [...]he tietävät, että on olemassa tämmönen ikäihmisten porukka eläkeläisjärjestöistä, se ikäänkuin konkretistoituu meidän muodossa, ja siitä on hyöty olemassa[...]ja näin on minusta tässä viimesen viiden kuuden vuoden aikana nin tämä neuvottelukunnan toiminta on kiinteityny ja tullu tuloksellisemmaksi, sillä on jotain semmosta kantavaa näkyvyyttä, varmasti esimerkiksi kansanedustajatkin sen huomioi ihan eri tavalla ku aikasemmin, ku oli satunnaisia, ihan alkuvaiheessa oli semmosia satunnaisia palavereita kansanedustajien kanssa, joissa ei ollu mitään oikein semmosta, niinkun taustallisesti hyvin valikoitunutta järjestelmää, vaan sitä vaan kokoonnuttiin ja juteltiin ja lähettiin pois, ja unohettiin, mutta nyt siinä on enemmän semmosta kantavuutta näillä toimenpiteillä[...] (Haastattelu 1)

Uskottavuutta, kyllä arvovaltaa tulee[yhteistyöstä Keski-Suomen liiton kanssa], se on selvä. Joo, kyllä tämä on tiedostettu nimenomaan siinä kun se kutsukirje [vanhusneuvostoseminaariin] lähetetään niin siinä on maakunnan leimaa ja siellä meidän kaikkien järjestöjen tunnukset, sillä tavalla, niinkun joku virkailijakin sen saa jossakin Kivijärvellä tai muualla käsiinsä, niin kyllä se nyt kattoo sitä vähän toisella tavalla kuin se ois jonkun yksittäisen yhdistyksen nimi vaan siinä, ilman muuta.[...] (Haastattelu 1)

Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan yhteistyön Keski-Suomen liiton kanssa voisi ymmärtää linkittävän sosiaalisen pääoman kautta. Eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta on järjestöjen pieni yhteinen toimielin, joka toimii vapaaehtois pohjalla ja jolla ei ole itsellään taloudellisesta resurssia. Keski-Suomen liitto taas on ”maakunnan yhteisen kehittämistahdon muodostaja, strateginen suunnittelija ja kehittäjä ja aktiivinen edunvalvoja” (Keski-Suomen liitto 2015). Linkittävä sosiaalinen pääoma käsittää sellaisten tahojen suhteet, jotka ovat keskenään erilaisia kuten silloittavassa sosiaalisessa pääomassakin, mutta ovat myös eri tasolla vallan ja saatavilla olevien resurssien suhteen. Linkittävää sosiaalista pääomaa voisi kutsua erilaisissa valta-asemissa olevien toimijoiden suhteeksi tai verkostoiksi, joissa vertikaaliset valtasuhteet ovat tärkeitä. (Szreter 2002, 579.)

Yhteistyö Keski-Suomen liiton kanssa toimii kahteen suuntaan. Neuvottelukunta saa Keski-Suomen liitolta rahoitusta. Yhteistyön kautta neuvottelukunta saa toimintaansa uskottavuutta ja tunnetta siitä, että neuvottelukunta on tunnustettu toimija. Neuvottelukunta pyrkii näin institutionalisoitumaan, saamaan tunnustusta toiminnalleen ja vakiinnuttamaan toimintansa. Vanhusneuvostoseminaarin järjestäminen kuuluu osana neuvottelukunnan työhön. Keski-Suomen liitto taas saa neuvottelukunnalta ikäihmisten näkökulmaa omaan työhönsä Keski-Suomen kehittäjänä.

6.2.4 Vanhusneuvostojen tukeminen neuvottelukunnan työnä

Yhdeksi neuvottelukunnan tärkeäksi vaikuttamisalueeksi nähtiin kuntien vanhusneuvostot. Neuvottelukunta toimii maakunnallisesti, kun taas vanhusneuvostot toimivat kuntatasolla suoran osallistumisen ja vaikuttamisen kanavana ikäihmisten kysymyksissä. Niitä on alettu perustaa kuntiin vuodesta 1996 lähtien. (Virnes & Häkkinen 2000, 9.) Vanhusneuvostojen toiminnassa painottuu palveluja tarvitsevien ikäihmisten palvelujen saannin turvaaminen ja edunvalvonta.

[...]vanhusneuvostot on ennen kaikkea isossa roolissa kans näien, jotka on niinku tavallaan, heikomman väen, eli iäkkäämmän väen, jotka tarvii näitä peruspalveluja, että niiden asioiden hoitaminen on ehkä tärkein siellä vanhusneuvoston ottaa[...](Haastattelu 9)

Vanhusneuvostojen perustamisen taustalla vaikuttivat ikäihmisten lisääntyvän määrän lisäksi kuntalaisten osallistumisoikeutta koskevat säännökset kuntalaissa, vanhuspoliittisen tavoite- ja strategiatoimikunnan suositukset, YK:n kansainvälinen ikäihmisten vuosi 1999 sekä muiden maiden esimerkit vanhusneuvostoista (Virnes 2014, 10). Vanhuspalvelulain myötä vanhusneuvostot tulivat lakisääteisiksi vuoden 2014 alusta lähtien. Niiden tärkeimmät toimintamuodot ovat esitykset, aloitteet ja lausunnot. Vanhusneuvostot asettaa kunta, yleensä kunnanhallitus tai kunnan lautakunta. Niiden jäsenet ovat järjestöedustajia (etenkin eläkeläisjärjestöistä, joista jäseniä on 98 %:ssa vanhusneuvostoista), kunnan viranhaltijoita, kunnan luottamushenkilöitä tai seurakunnan edustajia. (Virnes 2014, 1–3.)

Tärkeimpänä tehtävänä vanhusneuvostot pitävät vaikuttamista kunnalliseen ja muuhun ikääntyviä koskevaan päätöksentekoon (Virnes 2014, 4). Vanhusneuvostojen jäsenien mielestä vanhusneuvostolle on saatava lisää näkyvyyttä ja kuuluvuutta kuntalaisten ja päättäjien keskuudessa sekä tiedotusvälineissä. Tämän uskotaan lisäävän kiinnostusta neuvoston toimintaa kohtaan ja parantavan vaikuttamismahdollisuuksia. Vanhusneuvoston roolia päätösten valmistelussa on erityisesti vahvistettava, koska lausuntovaiheessa asioiden valmistelu on usein jo pitkällä. (Virnes 2014, 7.)

Keskisuomalaisen eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta on perehtynyt vanhusneuvostoasioihin jo muutaman vuoden ajan, kun se on järjestänyt vuosittaisia vanhusneuvostoseminaareja. Neuvottelukunta järjestää seminaarin yhteistyössä Keski-Suomen liiton kanssa. Niihin kutsutaan eläkeläisjärjestöjen edustajia, kuntien virkamiehiä ja vanhusneuvostojen jäseniä. Tämä toimintamuoto koettiin tärkeäksi, vakiintuneeksi käytännöksi.

[...]niinkun nytki sitten esimerkiksi tämä eläkeläisneuvostojen[vanhusneuvostojen] tämmönen vuosittainen kokoontuminen, se on yksi niitä ideoita, jotka on syntynyt tuossa matkan varrella ja siitä on tullu vakiintunu käytäntö, nyt voi sanoa, kun on kolme kertaa pidetty tällanen juttu ja varmasti ensi vuonnaakin pidetään alkusyksystä, se tulee sillä tavalla vähitellen huomioiduksi...](Haastattelu 1)

Myös neuvottelukunnassa on siis huomioitu vanhusneuvostojen tuen tarve.

Vanhusneuvostojen toiminta on nykyisellään eri kunnissa vaihtelevaa. Kaikkialla vanhusneuvostot eivät toimi kunnolla tai niitä ei kuulla erilaisissa hankkeissa. Aina ei vanhusneuvostojen oteta todesta eikä niille anneta resursseja. Esimerkiksi silloin kun vanhusneuvostossa ei ole kunnan edustusta, vanhusneuvostojen jäsenet ovat kokeneet, että neuvoston vaikutusmahdollisuudet ovat heikot. Vaikuttaminen tapahtuu silloin vain kirjeiden avulla. Myös laissa määrätyt toimintaohjelmat voivat olla tehtynä, mutta ne makaavat hyllyllä pölyttymässä.

[...]ei näillä jotka enemmän aikaa on ollu, niin oo kovin hyviä kokemuksia siitä vaikuttamisesta[vanhusneuvostossa], että miten on pystynyt vaikuttamaan, ei niinku oikein taho tulla vastauksia, vaikka lähettää esityksen. Että ei ne kovin korkeelle vissiin oo noteerannu, mutta nyt sitte pitäis jotenki sitä yhteyttä[kuntaan]saaha. Ja nyt on vähän valoa meillä, että meillä on nyt ens viikon maanantaina on viimeinen vanhusneuvoston kokous ja siellä nyt sitten tuli ilmi se, että kaupunginhallitus ilmeisesti meidän kokouksiin nyt valitsee edustajan ja varaedustajan. Minusta se on tosi hyvä asia, että sitä on yritetty tänä vuonna ajaaki, ja samaten perusturvalautakuntaan, että päästäis sinne mukaan vaikuttamaan, että se, nyt kun ei oo oltu missään, niin se on vaan kirjeitten kautta sitten, vaikuttaminen.(Haastattelu 3)

[...]nyt tässä ihan oman kunnan alueella tiien, meillä on hienot ohjelmat, me on tehty ne yhdessä, vammais- ja vanhuspoliittiset ohjelmat, jotka, jotka tuota, on ollu laatimassa viranhaltijat ja luottamushenkilöt ja eri asiantuntijat ja ne on, mutta että se, että ne tuppaa jäähän pölyttymään sinne hyllylle sillan ku päätöksiä tehdään...](Haastattelu 4)

Koska vanhusneuvostojen tilanne ei monessakaan kunnassa ole kovin hyvä, nähtiinkin vanhusneuvostojen tukeminen neuvottelukunnassa sen tärkeimpänä toiminta-alueena.

Puolet haastateltavista nimesi sen neuvottelukunnan tärkeimmäksi tehtäväksi ja muidenkin mielestä se oli ainakin yksi tärkeimmistä tehtävistä.

No kyllä se[neuvottelukunnan tärkein tehtävä]minusta ois niinku antaa eväitä nimenomaan näille vanhusneuvostoille[...] jotenki tulis vähä yhteinäistä käytäntöä eri kuntiin sitte...] Et nehän toimii täysin erilaisilla pohjilla nyt sitte, että osalla on kokemusta ja osalla ei yhtään, että. Sitten nää, että miten nää kunnan päättäjät suhtautuu sitten...] vanhusneuvostoihin, niin sehän on vielä kysymysmerkki. (Haastattelu 3)

Se, että neuvottelukunta pyrkii tukemaan vanhusneuvostojen, liittyy ainakin kahteen asiaan. Vanhusneuvostojen tukemisen kautta ollaan yhteydessä ja yhteistyössä myös kuntaan, jonka voi käsittää vallan suhteen eri tasolla toimivaksi tahoksi kuin järjestöt. Pyrkimyksenä

on saavuttaa linkittävää sosiaalista pääomaa, jonka kautta neuvottelukunta pyrkii vanhusneuvostojen tukemalla vakiinnuttamaan asemansa, saamaan toiminnalleen tukea ja institutionalisoitumaan. Toisaalta taas neuvottelukunta kokee, että vanhusneuvostot toimivat hyvin eri tavalla eri kunnissa, joten se haluaa yhtenäistää niiden käytäntöjä ja saada vanhusneuvostoille parempia vaikutusmahdollisuuksia kunnissa, jolloin ikäihmisten vaikutusmahdollisuudet yleisestikin paranisivat. Yhtenä vaihtoehtona vanhusneuvostojen tukemiseen voisi olla maakunnallisen vanhusneuvoston perustaminen, jota käsitellen seuraavaksi.

6.3 Maakunnallinen vanhusneuvosto

Yhtenä syynä vanhusneuvostotoiminnan painottamiseen Keski-suomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnassa voi olla se, että vuonna 2014 maakunnallisen vanhusneuvoston perustaminen oli paljon esillä neuvottelukunnassa ja myös aiheena vuosittain järjestettävässä vanhusneuvostoseminaarissa. Myös itse vanhusneuvostoseminarijärjestelmä on tuonut neuvottelukunnalle esiin tätä toiminta- aluetta. Myös monet neuvottelukunnan jäsenet ovat oman kotikuntansa vanhusneuvostojen jäseniä, joten toiminta-alue on monille tuttu.

Maakunnallisen vanhusneuvoston tehtävistä on monia käsityksiä. Se voisi toimia vanhusneuvostojen tukena, valvoa palvelujen laatua kunnallisten vanhusneuvostojen apuna, toimia yleisemminkin edunvalvonta- tai yhteistyöorganisaationa, tehdä yhteistyötä SOTE-alueen⁴ kanssa ja/tai kehittää palveluja (Vanhusneuvostoseminari 2014). Haastateltavien joukossa maakunnallisen vanhusneuvoston tärkeimmäksi tehtäväalueeksi miellettiin kunnallisten vanhusneuvostojen tukeminen. Kommentoitiin myös, että maakunnallisen vanhusneuvoston tehtävänä olisi edunvalvonta kaikin puolin, käsittäen esimerkiksi eläkkeet ja palvelut.

Myös siitä, millaisena rakenteena maakunnallinen vanhusneuvosto tulisi toteuttaa, löytyi erilaisia käsityksiä neuvottelukunnan sisältä. Kannatettiin isoa maakunnallista vanhusneuvostoa, johon tulisi yksi edustaja per kunta sekä neuvottelukunnan jäsenet. Toisena vaihtoehtona nähtiin alueelliseen jakoon perustuva maakunnallinen

⁴ SOTE-uudistuksessa eli mahdollisesti tulevaisuudessa toteutuvassa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutuksessa tietyn alueen kuntien muodostama kuntayhtymä, jolla on vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä alueellaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015b)

vanhusneuvosto, jossa Keski-Suomi olisi jaettu viiteen tai kuuteen alueeseen, joilta jokaiselta olisi edustus vanhusneuvostossa sekä neuvottelukunnasta edustus.

Neuvottelukunta säilyisi tällöin erillisenä elimenä.

Kyllä minun mielestä, mikä se nimi nyt sitte onki, onki, että voishan se tietysti, vaikka ois vanhusneuvostonakin, mut kuiteski, että se ois, käsittäis niinku enempi maakuntaa sit, että minä oisin kyllä sillä kannalla, että siitä ois jokaisesta kunnasta edustaja siinä [maakunnallisessa vanhusneuvostossa][...](Haastattelu 3)

[...]jos ajatellaan ihan tämmöstä maakunnallista vanhusneuvostoa,[...] ei sinne joka ainoasta vanhusneuvostosta tarviis edustajaa, se vois olla[...], että on tietyiltä alueilta edustus, vaikkapa[...], sanotaan jos olis vaikkapa viisi aluetta, Keski-Suomi jaettu viiteen alueeseen, ja viiden alueen edustajat valitisis vaikka kaksi, niin tulis vaikka yhteensä 10 edustajaa, se riittäis sitte pohtimaan näitä asioita, joku tämmönen idea vois olla.[...]Se olis ihan oma juttunsa sitten joka pyöris tuon maakuntaliiton piirissä ja kyllä se yhteys tähän neuvottelukuntaan vois olla hyvä, sillä tavalla, että vois vaikkapa neuvottelukunnan puheenjohtaja olla siinä mukana, sehän vaihtus sitte aina vuosittain, tulis aina välillä uus puheenjohtaja, mutta kuitenkin ois kytkentä, suora kytkentä sillä neuvottelukunnalla siihen vanhusneuvostoon.(Haastattelu 1)

Kolmantena vaihtoehtona tuotiin esille neuvottelukunnan laajennus maakunnalliseksi vanhusneuvostoksi, jolloin vanhusneuvostojen edustajat tulisivat nykyisen neuvottelukunnan yhteyteen ja nykyinen neuvottelukunta lakkautuisi.

[...]jos heillä[vanhusneuvostojen jäsenillä]on niinku halua tulla niin sanotusti tähän neuvottelukunnan alaisuuteen, varmaan silleen, että neuvottelukunnan koko pitää vähän mieltä, voiko se olla tämänkokonen ku se nykysellään on, että mahdollisimman moni vanhusneuvosto sais sinne edustuksen. Sitä Satakunnan mallia minä en välttämättä ihan hyvänä piä, että jos siellä on kaks tai kolme vanhusneuvoston edustajaa, ni onko se niin kattava edustus, kuin mitä se alueellisesti pitäisi olla.[...](Haastattelu 6)

Haastateltava viittaa Satakunnan malliin. Satakunnassa on toiminut maakunnallinen vanhusneuvosto vuodesta 2010 lähtien. Satakunnan vanhusneuvoston toimintaohjeen (2013) mukaan ”neuvoston keskeisenä tehtävänä on seurata maakunnan vanhusväestön elämäolosuhteiden ja ikääntyvälle väestölle tuotettavien palveluiden kehitystä alueen kunnissa. Satakunnan vanhusneuvostossa ovat edustettuina Satakunnan eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan keskuudestaan nimeämät neljä edustajaa, kolme seutukuntien vanhusneuvostojen edustajaa, yksi maakuntahallituksen nimeämä edustaja, yksi Satakunnan ammattikorkeakoulun edustaja sekä yksi Länsi-Suomen Diakonialaitoksen säätiön nimeämä edustaja.” Satakunnan mallissa vanhusneuvostojen edustajia on maakunnallisessa vanhusneuvostossa vain kolme, mutta toisaalta neuvoston tehtävä on Satakunnassa laajempi kuin mitä Keski-Suomessa maakunnalliselle vanhusneuvostolle oli

ajateltu. Keski-Suomen vanhusneuvoston tehtäväksi suuri osa haastateltavista nimesi kunnallisten vanhusneuvostojen tukemisen.

Haastateltavien joukossa suosituimmaksi malliksi maakunnalliselle vanhusneuvostolle nousi ajatus siitä, että eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta toimisi tällaisenaan maakunnallisena vanhusneuvostona. Yksi tapa toimia olisi se, että neuvottelukunta järjestäisi pari vuosittaista tapahtumaa, joissa käsitellään joitain vanhusneuvostoille tärkeitä ajankohtaisia kysymyksiä. Tällaiset tapahtumat toimisivat vanhusneuvostojen tukena. Neuvottelukunta sitten omassa toiminnassaan toimisi vanhusasiantuntijaelimenä ehkä laajemminkin kuin vanhusneuvostoasioissa ja tekisi mielekästä työtä korvaamalla palkkatyötä Keski-Suomen liitossa. Tässä vaihtoehdossa Keski-Suomen liitto ohjaisi neuvottelukunnan toimintaa. Neuvottelukunta pitäisi rekisteröidä ja tehdä uusi sopimus toiminnasta Keski-Suomen liiton kanssa sekä päivittää neuvottelukunnan toimintasääntö. Tätä vaihtoehtoa tuettiin paljon ehkä senkin takia, että neuvottelukunta ei ole toimintansa aikana (ks. luku 6.2.2 *Neuvottelukunnan rooli ja tehtävät*) löytänyt itselleen sopivaa, mielekästä tehtävää, vaan tehtäväkenttä on ollut melko laaja. Nyt olisi mahdollisuus löytää sopiva ja vaikuttava tehtävä, joka toisi neuvottelukunnalle vakiintunutta, institutionalisoitunutta toimintaa ja vaikuttavuutta. Tämä toiminta ilmentää myös neuvottelukunnan pyrkimistä linkittävän sosiaalisen pääoman toteuttamiseen Keski-Suomen liiton tuella. Neuvottelukunta on selvästi hakemassa toimintaansa tällaista vakiintunutta asemaa.

*[...]neuvottelukunta olis se työväline, joka valmistelee pari vuosittaista isompaa tapahtumaa, joissa sitten mies tai nainen per pitäjä, osallistuis sitten kuhunkin käsiteltävään asiaan. Siellä pitäis olla joku sitten tällanen laajempi kysymys, jota käsitellään, joka, jota tietoa levitetään kentälle, ja kerätään sitten maakunnasta jotakin ongelmia tai aiheita, jotka näyttäivät olevan yhteisiä ja jotka pitäis sitten ratkaista isommalla joukolla.[...][Keski-Suomen]liitto on joutunu irtisanomaan väkeä, niin ei se voi sinne palkata enää vanhusasiantuntijaa, eikä siinä oo viime kädessä mitään järkeäkään, koska sen alan asiantuntijoita on kasvava määrä läänissä, kuhan vaan muodostaa niistä toimiva elin, niin se on paljon fiksumpi ku yks sosionomi, joka lukee kirjasta, minkälaista on olla vanha[...]*nyt tämä neuvottelukunta pitäis rekisteröidä, nythän se on ompeluseura, ja sen jälkeen sopimus sitten liiton kanssa siitä, mitä se tekee. Ja liittohan sitä, sen täytyy vetää sitä tällä tavalla, ohjata sen toimintaa. Mutta nythän ei voi syntyä mitään, koska kaikki kokoukset ovat siis niinku etten sanoisi laittomia, niin ainakin merkitysettömiä, kenenkään ei tarvii välittää mitään niistä, kun se ei ole juridinen elin.(Haastattelu 5)

Siihen, että neuvottelukunta toimisi tällaisenaan vanhusneuvostojen tukena, liittyy ajatus siitä, että syksyisin järjestetyt vanhusneuvostoseminaarit toimisivat jo itsellään

vanhusneuvostojen tukena. Tällöinkin rakenteet pysyisivät samoina ja neuvottelukunta järjestäisi seminaarit yhteistyössä Keski-Suomen liiton kanssa edelleen.

[...]vakiintuva seminaarijärjestelmä voisi olla yksi semmonen, joka jo kuittaa periaatteessa jo jollakin tasolla tämmösen yhteistyötarpeen, kontaktitarpeen ja tiedonvälitystarpeen, ja ikäänkun sen vanhusneuvostojen roolin yhtenäistämistarpeen, mitä kun eri puolilla on erilaisia, kun kuullaan, että tuolla on tuota ja meillä on tätä, niin siitähän syntyy niitä keskusteluajatuksia itse kunkin kunnan sisällä ja kenties johtaa jonkulaiseen muutokseen.[...](Haastattelu 1)

Neuvottelukunnan toimimista vanhusneuvostojen tukena puoltaa myös se, että neuvottelukunnassa nähtiin vanhusneuvostoseminaarit konkreettisimpana hyötynä neuvottelukunnan toiminnasta.

[...] se ehkä kaikkein konkreettisin hyöty nimenomaan meidän neuvottelukunnan toiminnasta on ollut näiden vanhusneuvostoseminaarien järjestäminen. Koska me ollaan ikäänku vedetty ne yhteen, ja pakotettu ne kuuntelemaan toisiaan ja heille on jaettu tietoa ja ollaan heidän mielipiteitään kuultu [...](Haastattelu 1)

Suuren maakunnallisen vanhusneuvoston etuna olisi sen edustavuus. Kun joka kunnasta olisi oma edustaja paikalla, tulisi jo informaation vaihdon ja eri kuntien tilanteiden vertailun kautta jäsenille mahdollisuuksia muuttaa oman vanhusneuvoston toimintaa. Suuren neuvoston huonona puolena on liian suuri koko, organisaation raskaus. Kommentoitiin, että ei haluta tehdä rakennetta rakenteen päälle tai päällekkäisiä organisaatioita, joiksi neuvottelukunta ja uusi maakunnallinen vanhusneuvosto ehkä koettiin. Uumoiltiin myös, että suuresta maakunnallisesta vanhusneuvostosta (miksei alueelliseen jakoon perustuvastakin maakunnallisesta vanhusneuvostosta) tulisi Keskustan äänikanava, koska suurimmassa osassa Keski-Suomen kuntia on keskustavetoinen kunnanvaltuusto. Kun jäsen sitten valitaan, se on hyvin suurella todennäköisyydellä kunnan suurimmasta puolueesta. Vanhusneuvostojen jäsenet ovat suurimmalta osin eläkeläisjärjestöjen edustajia, mutta heidätkin nähdään puolueiden edustajina, luultavasti koska vanhusneuvostoihin hyväksytään vain kuuden poliittistaustaisen eläkeläisjärjestön jäseniä. Poliittisuuden korostuminen tällä tasolla viittaa siihen, että politiikka on eläkeläisjärjestöissä läsnä sitä enemmän, mitä korkeammalle edunvalvonnan tasolle mennään. Paikallisyhdistyksissä poliittisuus ei näy, mutta maakunnallisen, kunnallisia vanhusneuvostoja tukevan toimielimen perustamisessa politiikkaa jo nähtiin. Oltiin myös sitä mieltä, että suuressa maakunnallisessa vanhusneuvostossa pienet kunnat voivat jäädä altavastajan asemaan ja isot kunnat päättävät asiat.

Alueelliseen jakoon perustuva, 10-12 jäsentä käsittävä neuvosto on jo kevyempi ja toimivampi koonsa puolesta, mutta vanhusneuvostojen edustajia siinä on alle puolesta Keski-Suomen kunnista. Huonona puolena olisi huonompi edustavuus. Tässä tapauksessa neuvottelukunta jatkaisi itsenäisenä järjestöjen elimenä, mutta sen täytyisi ehkä määritellä tehtäväkenttensä uudelleen uuden elimen perustamisen myötä, jottei tehtävissä ole päällekkäisyyttä.

Jos neuvottelukuntaa laajennetaan maakunnalliseksi vanhusneuvostoksi, se tarkoittaa todennäköisesti neuvottelukunnan nykyisten jäsenten karsimista. Kuitenkaan tällaiseen laajennukseen ei saada edustusta kaikista Keski-Suomen kunnista, vaan osanottajamäärän jäädessä noin kahteentoista henkeen on vanhusneuvostojen edustus joka tapauksessa alle puolet Keski-Suomen kunnista, vaikka neuvottelukunnankin jäsenet olisivat kaikki vanhusneuvostojen jäseniä. Tilanne on sama kuin alueelliseen jakoonkin perustuvassa neuvostossa. Edustavuus olisi heikompi kuin suuressa maakunnallisessa vanhusneuvostossa. Lisäksi neuvottelukunnan lakkautuessa menetetään sen toimintapanos eläkeläisjärjestökentällä.

Vaihtoehdossa, jossa neuvottelukunta toimii sellaisenaan vanhusneuvostojen tukena, vanhusneuvostojen edustus on ehkä vähäisintä. Vanhusneuvostoja edustavat vain ne neuvottelukunnan jäsenet, jotka itse ovat vanhusneuvostojenkin jäseniä, joten edustavuus olisi huonointa esillä olevista vaihtoehdoista. Hyvänä puolena voisi nähdä keveyden, toimivuuden ja edullisuuden verrattuna suurempiin organisaatioihin. Myös neuvottelukunnan järjestämä vanhusneuvostoseminaari omalta osaltaan tukee vanhusneuvostojen toimintaa.

Vanhusneuvostojen tukemisesta jatkossa ja maakunnallisesta vanhusneuvostosta oli monia käsityksiä ja mielipiteitä haastateltavien joukossa. Syinä tähän oli päällekkäisten organisaatioiden vastustaminen, liian ison ja raskaan organisaation vastustaminen, neuvottelukunnan toiminnan vakinaistamisen kannattaminen, poliittiset näkökulmat, tasapuolisuuden ja demokraattisuuden puolustaminen sekä mahdollisten taloudellisten säästöjen aikaansaaminen. Mahdollisuuksia monenlaiseen toimintaan on olemassa, ja nyt tarvitaan kompromisseja ja yhteisen näkemyksen luomista siitä, mikä olisi paras vaihtoehto. Joka tapauksessa neuvottelukunnassa tarvitaan päätöksiä siitä muodosta, jolla tuetaan vanhusneuvostoja ja hoidetaan ikäihmisten asioita tulevaisuudessa maakunnallisesti.

7. ELÄKELÄISJÄRJESTÖJEN VALTAKUNNAN TASON TOIMINTA

Eläkeläisjärjestöjen valtakunnan tason toiminta sisältää keskusjärjestöjen toiminnan sekä niiden yhteisen toimielimen EETU ry:n, Eläkeläisliittojen etujärjestön, toiminnan. Tässä luvussa tarkastellaan näitä toiminnan tasoja.

7.1 Keskusjärjestöjen toiminta

Keskusjärjestöt ovat eläkeläisjärjestöjen kattojärjestöjä, eläkeläisliittoja, jotka toimivat valtakunnallisella tasolla. Järjestöjen kolmiportaisuutta ja keskusjärjestömallia (ks. Kuvio 1 Eläkeläisjärjestöjen rakenne) ei juuri haastateltavien keskuudessa kyseenalaistettu. Se oli kaikkien mielestä hyvä rakenne, joka toimii kaikissa muissakin järjestöissä Suomessa ja on näin ollen hyväksi havaittu. Liitto koettiin henkiseksi johtajaksi, joka kokoaa paikallisyhdistykset saman lipun alle. Se pitää narut käsissä ja ohjaa toimintaa. Ilman keskusjärjestöä yhdistys olisi yksinäisempi ja sen toiminta vaikeutuisi, koska ihmiset eivät ehkä osaisi tulla mukaan tällaiseen ”vapaaseen” yhdistystoimintaan. Liittotaso antaa näkyvyyttä, tunnettavuutta ja uskottavuutta järjestölle kokonaisuudessaan, ennen kaikkea paikallisyhdistyksille, koska niiden kautta toimintaan tullaan mukaan. Näin ihmiset löytävät toiminnan helpommin ja tulevat siihen herkemmin mukaan. Kyse on yhteisöllisyyden ja oman järjestön hengen ylläpitämisestä ja edistämisestä sekä järjestön edustamisesta ulospäin, siitä että yhdistyksen yläpuolella on joku taho, joka yhdistää. Silloin voidaan myös helpommin olla yhteydessä toisiin yhdistyksiin ja jakaa niiden kanssa kokemuksia toiminnasta. Näin voidaan saada uusia ideoita omaan yhdistykseen ja oppia uutta. Uuden oppiminen ja toiminnan kehittäminen ihmissuhdeverkostojen kautta on ollut esillä muillakin eläkeläisjärjestöjen tasoilla, kuten neuvottelukunnan ja paikallisyhdistysten yhteistoiminnassa.

[...]liitto on se elin, joka sitten ikäänkuin kantaa sen järjestön nimeä[...]ei joku paikallisyhdistys, jos siellä ei ole taustalla joku tällanen valtakunnallinen organisaatio, niin[...]millaisiin sääntöihin sen yhdistyksen toiminta perustuu, mitä nimeä se kantaa, ei se voi kantaa[eläkeläisjärjestön]nimeä ellei se ole[eläkeläisjärjestön]valtuuttama tähän tarkoitukseen, sehän voi sitten keksiä minkä tahansa nimen, ja niin edelleen. Että ei se, minusta se[keskusjärjestö]on niinku ilmanmuuta semmonen pakollinen systeemi olemassa, ja sehän kaikissakin järjestöissä käytännössä tällä tavalla tämä homma toimii[...]kyllä tää tämmönen valtakunnallinen runko ehdottomasti olla pitää. Tottakai kaikennäköistä

yhdistystoimintaa voidaan harrastaa, voidaan kerätä porukat ja muut, mutta se lippu on kuitenkin se mikä ihmisiä vetää siihen hommaan mukaan hyvinkin pitkälle, että jos ei sulla ole sitä lippua, sitä Suomen lippua tai järjestön lippua, niin et sää välttämättä sitte osaa tulla siihen hommaan mukaan.(Haastattelu 1)

[...]kyllä se pitää silleen olla, että se kattojärjestö on siellä Helsingissä[...]se on se, joka pitää narut sitte käsissä ja sit on jaettu piiriorganisaatio ja näin on hyvä.(Haastattelu 10)

No jotenki se on kiva, että tuota on, niinku yhdistyksille jotain, että ei oo pelkkä yhdistys, että vaikka me ollaan itsenäinen, rekisteröity yhdistys, niin että on olemassa kuitenkin sitte vähän siellä yläpuolella joku, joka yhdistää, että sitte meillä on, tavataan muistaki näistä yhdistyksistä ihmisiä ja voiaan keskustella niitten kanssa toiminnasta ja ja mitä teillä ja vierailta toistesa luona[...](Haastattelu 7)

Keskusjärjestöjen rooli koko valtakunnalle on hyvin samantapainen kuin piirijärjestöjen rooli omalle piirilleen. Ne pyrkivät kokoamaan ihmiset samaan yhteisöön ja levittämään järjestön henkeä kentälle. Myös tässä näkyy sitovan sosiaalisen pääoman ajatus siitä, että homogeenisuus on tätä ryhmää yhdistävä piirre (Putnam 2000, 22). Syynä jäsenyyteen voidaan silloin pitää sitä, että toisia ryhmän jäseniä pidetään samanlaisina kuin itseä, jolloin oletetaan yhteistyön ja luottamuksen kuuluvan asiaan (Szreter 2002, 576).

Kaikki eläkeläisjärjestöjen toiminta lähtee paikallisyhdistyksistä, sillä juuri niiden jäseniä kaikki eläkeläisjärjestön jäsenet ovat, eikä myöskään piirejä tai keskusjärjestöä olisi ilman paikallisyhdistyksiä. Keskusjärjestömallin kautta hankittu suuri jäsenkunta toimiikin substanssina, johon keskusjärjestö vetoaa hankkiessaan rahoitusta. Henkisen johtajuuden ja sitä kautta syntyneen yhteisöllisyyden lisäksi myös tätä kautta syntyy yhteys paikallisyhdistyksistä keskusjärjestöön. Paikallisyhdistykset ja jäsenkunta ovat tärkeitä keskusjärjestölle ja keskusjärjestö on tärkeä paikallisyhdistykselle. Ne eivät siis tule toimeen yksinään, vaan hyödyttävät toinen toisiaan toimien ”symbioosissa”. Tässä on kyse siis keskusjärjestömallin toimimisesta kahteen suuntaan molempia hyödyttävästi (ks. luku 2.1 Eläkeläisjärjestöt osana suomalaista yhdistyslaitosta).

[...]me kuulutaan sitten tähän valtakunnalliseen systeemiin, ja sitten taas tän valtakunnallisen järjestön ikäänkuin se substanssi, mikä tämä järjestö on, sehän tulee sieltä paikallisyhdistyksistä, sehän [eläkeläisjärjestön jäsenmäärä] on se substanssiluku jota taas[eläkeläisjärjestö]käyttää hyväkseen suhteessa valtiovaltaan, kaikkiin rahoitusjärjestöihin, niinku raha-automaattiyhdistykseen ja näin[...]se syntyy niinkun tätä kautta se yhteys sinne[...](Haastattelu 1)

Keskusjärjestötaso on hyvä myös vaikuttamisen kannalta. Edustajat Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry:hyn tulevat keskusjärjestöistä. EETU ry:n toiminta nähtiin tärkeänä (ks. seuraava alaluku 7.2 EETU ry:n toiminta), joten keskusjärjestötaso on tärkeä

edunvalvonnassa. Näin keskusjärjestötasolla on nähtävissä myös linkittävän sosiaalisen pääoman näkökulma. Keskusjärjestö pyrkii itse ja EETU ry:n kautta olemaan yhteistyössä eri tasolla valtahierarkiassa olevien tahojen kanssa.

On, se on hyvä, että sitten meilläkin on sitten liiton toimipiste on Helsingissä, että sitten omalta osaltaan sitte on yhteyessä näihin päättäjiin, poliittisiin päättäjiin ja EETUun, ja näin, että ne niinku valtakunnan tasolla voi ajaa näitä asioita[...](Haastattelu 3)

Liiton hallintoon liittyvät rakenteet, liittovaltuusto ja liittohallitus, koettiin demokraattisiksi ja niiden toiminta tarpeelliseksi, jotta toiminta olisi järjestäytyneenä. Järjestäytyminen on yhteydessä tehokkaaseen edunvalvontaan ja valtiokeskeisyyteen.

[...]yhdistykset eivät voi menestyksellisesti voi toimia, jos siellä ei ole jotaki kokoavaa, ja se on se piiri, ja piiritkään ei voi, elikkä me tarvitaan tää liitto, ja liiton hallintoa tarvitaan, elikkä on tuo joka kolmas vuosi oleva liittokokous, se on, joka on korkein päättävä elin, niin semmonen on ihan paikallaan, ja kun se valitsee[...]liittovaltuuston, niin valtuustolla on sitte mandaatti toimia, ja liittohallitus tietenki siellä on sitte se, joka toteuttaa sitä, mutta valtuuston päätöksiähän se toteuttaa, ja valtuusto on nytte, ku[...]jokaisesta piiristä tulee tietty määrä, tai, laskennallinen määrä liittovaltuustopaikkoja, niin se kattaa sitten, se on hyvinki demokraattinen sitten ja kattava se liittovaltuusto.[...](Haastattelu 2)

Keskusjärjestötaso toimii henkisenä johtajana eläkeläisjärjestöjen yhdistyksille ja piireille ja ohjaa toimintaa omalta osaltaan näin. Yhdistykset saavat järjestön kautta tunnettavuutta ja uskottavuutta toimintaansa ja keskusjärjestö taas voi vedota rahoitusta hankkiessaan suureen järjestäytyneeseen jäsenkuntaan. Näin hyöty on molemminpuolinen. Järjestön hallintorakenteet, kuten liittovaltuusto ja liittohallitus ovat tarpeen toiminnan järjestäytymisen kannalta, millä taas on merkitystä vaikuttavuuden ja edunvalvonnan kannalta. Edunvalvonta onkin tärkeää keskusjärjestön toimintaa ja sitä harjoitetaan itse ja EETU ry:n kautta.

7.2 EETU ry:n toiminta

EETU ry on Eläkeläisliittojen etujärjestö. Sen tehtävänä on valtakunnan tason edunvalvonta. EETU ry:n hallitukseen kuuluvat Eläkeliitto ry:n, Eläkeläiset ry:n, Eläkkeensaajien keskusliitto ry:n, Kansalliset seniorit ry:n, Kristillinen Eläkeliitto ry:n sekä Svenska Pensionsförbundetin hallitusten puheenjohtajat, jotka usein ovat valtakunnan tason poliitikkoja, usein entisiä kansanedustajia tai ministereitä. (Helander 2006a, 84–85.)

EETU on syntynyt vuonna 2006 sen edustamien järjestöjen erottua VENKistä (Valtakunnallinen eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta; ks. lisää VENKistä ja EETU ry:stä luku 2.2.5 VENK ja EETU ry). EETU ry:n syntymiseen liittyy poliittisia näkökulmia sikäli, että ilmeisesti tarkoituksena oli perustaa poliittistaustaisten eläkeläisjärjestöjen yhteistyöelin, johon kuuluisi entisiä poliittisia vaikuttajia järjestöjen johdosta – esimerkiksi Ruskaliitto ei kuulu EETU ry:hyn, koska sen poliittinen tausta on Liberaalisen kansanpuolueen lakkauttamisen jälkeen häipynyt.

No ei kai siinä[että on kaksi eläkeläisjärjestöjen etujärjestöä, VENK ja EETU ry]ongelmia muuten oo, muuta ku että ehkä ne täydentää ja minusta ne toimii hyvin samantapaisesti, ja niinku mä katoin, niin samantapasia lausuntoja ne lähettää, että minun mielestä ne ois voinu kuulua yhteen. Mutta siinä justiin, siinä tavallaan kävi niin, että joilla on nämä piirijärjestöt ja poliittinen tausta niin erosivat, että tavallaan siinä se politiikka näkyy. Ei otettu tavallaan näitä järjestöjä, jotka ei oo[...](Haastattelu 7)

EETU ry:n toiminta nähtiin neuvottelukunnan joukossa hyvänä ja tehokkaana. Erityisen hyvin poliittisuuden merkitys eläkeläisjärjestöissä näkyy EETU ry:n toiminnassa: kuusi poliittisen taustan omaavaa järjestöä perustivat sen parantaakseen eläkeläisjärjestöjen edunvalvontaa. Poliittisten henkilöiden kautta tulevan arvovallan avulla EETU ry pystyy paremmin vaikuttamaan valtakunnan tasolla, esimerkiksi hallitukseen ja eläkevakuutusyhtiöihin. Poliittisuuden merkitys eläkeläisjärjestöissä näyttääkin kasvavan mitä enemmän ollaan tekemisissä edunvalvonnan kanssa. Paikallisyhdistystasolla politiikka ei näy, piiritasolla politiikka alkaa jo olla esillä ja EETU ry:ssä se näkyy jo vahvasti.

Politiikka-kytkösten kautta EETU ry:n edunvalvonta tehostuu. Edunvalvonta valtakunnan tasolla nähtiin vahvasti EETU ry:n tehtäväksi ja muilla tahoilla ei siihen ole juuri mahdollisuutta. Eläkeläisjärjestöistä puhuttaessa sosiaalisen pääoman linkittävä näkökulma näkyy parhaiten EETU ry:n toiminnassa. EETU ry pyrkii vaikuttamaan selvästi eri tasolla valtahierarkiassa oleviin tahoihin. EETU ry:n toimintaa pidettiin myös tasapuolisena ja hyvänä, koska se pyrkii ajamaan kaikkien eläkeläisten etuja. Kaikki poliittisen taustan omaavat järjestöt ovat siinä mukana samalla osallistujamäärällä, joten EETU ry on pystynyt myös yhdistämään erilaiset poliittiset taustat omaavat eläkeläisjärjestöt yhteiseen toimintaan tasapuolisesti, joten myös silloittava sosiaalinen pääoma näkyy EETU ry:n toiminnassa.

Joo, kyllä mä tykkään niin, että se[edunvalvonta] on valtakunnallisen EETUn asioita [...].se on erittäin vaikea tehtävä, se on erittäin sillä tavalla haastavaa, että pitää tietää tiukasti mitkä on ne organisaatioelimet ylipäättänsä joihin voidaan vaikuttaa, sitten siinä

vaaditaan sitä arvovaltaa, ja senpä takia juuri näihin EETUn puheenjohtajapaikoillekin valikoituukin tällaisia entisiä poliittisia vaikuttajia[...]näitä henkilöitä käytetään sitte semmosina kiilana, jolla työnnetään sitte tähän, yritetään murtaa sitä muuria sinne eläkevakuutusjärjestelmään, eläkevakuutusyhtiörintamaan, ja sitte valtiovarainministeriön suuntaan, valtioneuvoston suuntaan[...] (Haastattelu 1)

[...]ne kannanotot mitä[...]EETU on tuonu, niin ne on kyllä kaikille eläkeläisille olevia. Et se on kyllä aika tasapuolinen järjestelmä[...] (Haastattelu 10)

EETU ry:hyn ei olla juuri kosketuksissa yhdistyksistä tai piireistä, vaan eläkeläisjärjestöjen keskusjärjestöt hoitavat yhteistyön EETU ry:n kanssa. Valtakunnallisista eläkeläisjärjestöistä valitaan myös edustajat EETU ry:hyn. EETU ry:n asioista tiedotetaan eläkeläisjärjestöjen kattojärjestöjen kautta. Haastatteluissa tuli kuitenkin ilmi, että kentälle alaspäin tietoa EETU ry:n toiminnasta on tullut ainoastaan puheenjohtajajärjestön jäsenille. Tässä näkyy kuitenkin jollain tasolla järjestöjen eriytyminen ja silloittavien yhteyksien puute, koska muiden järjestöjen jäseniä ei ole asioista tiedotettu. Tässä on parantamisen paikka, koska EETU ry kattaa kuusi järjestöä. Ei pitäisi olla väliä sillä, mikä niistä on puheenjohtajana, vaan kaikkien järjestöjen jäsenet olisivat oikeutettuja tietoa saamaan.

[...]meille esimerkiksi tulee[omasta eläkeläisjärjestöstä]jatkuvana virtana tietoa EETUn asioista, me saamme raportteja siitä, minkälaisia esityksiä EETU on tehnyt valtioneuvoston suuntaan tai muualle, sitten miten esimerkiksi palaveriluettelot on meillä tiedossa, me tiedetään mitä palavereita ja tapaamisia on ollu missäkin[...] (Haastattelu 1)

Se on, viime vuonna se oli ihan hiljaa, että tuota ja. Katotaan nyt tänä vuonna sitten, siinähan vaihtuu vuosittain puheenjohtajuus[...]Tuota niin silloin ku [omasta eläkeläisjärjestöstä]oli puheenjohtaja, [...]siinä, niin silloin ainaki tuli tietoa paljon kentälle, sitähan mä en tiedä, jakoko ne sitä tietoa sitten muihin järjestöihin, [omassa eläkeläisjärjestössä]tietoa tuli hyvin päätöksistä kentälle. [...] (Haastattelu 10)

Yhteistyöstä eri eläkeläisjärjestöjen välillä EETU ry:n kautta on se hyöty, että suurelta lähes kaikki eduskuntapuolueet kattavalta neutraalilta järjestöltä voidaan helpommin kysyä lausuntoa lakialoitteesta, ja kun viesti on yhtenäinen, voidaan sitä helpommin kuunnella. Tällainen intressien artikulaatio onkin yksi keino, jolla kansalaisjärjestöt vaikuttavat demokraattisen hallinnon tehokkuuteen ja pysyvyyteen. EETU ry pystyy näin vaikuttamaan esimerkiksi lakiteksteihin.

[...]fiksua on nyt minusta siinä, että nämä[aloitteet]kerätään niin riittävän suuren joukon yhteiseksi viestiksi, että sitä on kansanedustajan kuunneltava, jos meinaa saada mandaattinsa uusittua. [...]joku lakialoite, joka on sorvattu sitten jo niin pitkälle, niin tässä maassa on tapana, että siitä pyydetään lausunto eri tahoilta, ja jos se nyt liippaa vanhoja ihmisiä, niin aina sitten eläkejärjestöiltä, ja mitä suurempi se järjestö on, sitä mieluummin sitä kysytään, ja sitä enemmän sillä on merkitystä mitä siinä sanotaan, mutta jos nyt voin kuvitella hyvin, että jos kuus sinänsä jonkulaista järjestöä sorvaa siihen vastineensa ja kaikki puhuu eri asioista, niin vuorenvarmasti mitään niistä kohdista ei oteta mukaan

siihen, koska toinen porukka on eri mieltä. Asia voi olla vain yhdellä lailla lakitekstissä. Mutta nyt kun on edes yks tällanen[järjestö], niin nin varmaan punnitaan sitä kohtaa ja se saattaa sieltä löytyä.(Haastattelu 5)

Tiivis järjestöverkko vaikuttaa siihen, miten näkökulmat ja intressit esitetään ulospäin ja millaisen muodon ne saavat. (Putnam ym. 1993, 89–90.) Tässä merkittävää on keskenään erilaisista taustoista tulevien ihmisten välinen yhteistyö, silloittavuus, jonka kautta yhteisiä kantoja määritellään. Vuorovaikutus keskenään erilaisten yhteisöjen kesken hyödyttää kaikkia osapuolia ja sen kautta pyritään saavuttamaan jotain, mitä ei yksin tai sitovan sosiaalisen pääoman kautta pystytä saavuttamaan (Szreter 2002, 576). EETU ry pystyy yhteistyön kautta saavuttamaan paremman vaikutusvallan.

EETU ry:llä on nyt hyvät mahdollisuudet toimia, kun eläkeläisten joukko kasvaa koko ajan. Heidän sanomaansa pitää poliitikkojen myös kuunnella. Eläkeläiset ovat myös suhteellisen innokkaita järjestötoimijoita ja he äänestävät aktiivisemmin kuin nuoremmat ikäluokat, joten tästäkin syystä heidän äänensä tulee paremmin näkyville (ks. esim. Helander & Pekola-Sjöblom 2006, 138). Tämä on myös tiedostettu eläkeläisjärjestöjen aktiivien keskuudessa, kuten seuraava sitaatti osoittaa:

[...]eläkeläisten määrähän kasvaa kaiken aikaa, kyllä se on näin, että kyllä tuolla poliittisella päätöksentekotasolla joudutaan kuuntelemaan entistä tarkemmin, mitä eläkeläisillä on niinku mielessään[...]veikkaan, että esimerkiksi sanotaan tulevissa hallitusneuvotteluissa hyvin tärkeään asemaan nousee pieneläkkeiden korottamistarve[...] ihan varmasti nousee, jos ei muitten niin eläkeläisjärjestöjen, EETUn ansiosta nousee siellä kyllä linjakeskusteluun, ja voi jopa johtaa jonkinlaiseen tulokseenkin.(Haastattelu 1)

EETU ry on vaikuttanut esimerkiksi vanhuspalvelulain syntymiseen ja kalastuslakiin (Eläkeläisliittojen etujärjestö ry 2011; Eläkeläisliittojen etujärjestö ry 2012; Eläkeläisliittojen etujärjestö ry 2014b). Vanhuspalvelulaissa säädetään esimerkiksi laitoshoidon henkilöstömäärän vähimmäismitoituksesta. Myös vanhusneuvostot tulivat sen myötä lakisääteiksi. Kalastuslakia yritettiin muuttaa niin, että myös yli 65-vuotiaiden olisi pitänyt maksaa kalastusmaksu. Lakia ei kuitenkaan muutettu näiltä osin. Myös haastateltavien joukossa tunnistettiin EETU ry:n vaikutus vanhuspalvelulakiin. Kalastuslain kohdalla kiinnitettiin huomiota siihen, että ilmainen kalastusoikeus voi olla kimmoke harrastamiseen ja että toisaalta monet voivat jättää maksun maksamattakin ja kalastaa salaa, jolloin osa mahdollisista maksuista jää joka tapauksessa saamatta. Kalastusharrastus voi parantaa ikäihmisen kuntoa ja näin ollen ennaltaehkäistä sairauksia ja huonokuntoisuutta, mikä taas saa aikaan säästöjä julkiselle taloudelle.

[...]Esimerkiks niinku tää vanhuspalvelulaki[...]mitä EETU ry:n kautta ajettiin läpi[...]se alulle sysääjä, taikka sen puolesta puhuja, niin eläkejärjestöjen rooli siinä oli aika vahva. [...](Haastattelu 6)

[...]Noo, kyllähän viime vuonnakin kalastuslaki oli yks sellanen, josta nimenomaan EETU käytti siinä aika hyvin valtaansa. Kalastuslaissakin[...]oli se, että se kalastusoikeus ois tullu maksulliseksi kaikille. Että se nyt ei ole yli 65-vuotiaille. Musta se on, mä siinäki aattelin, että kuka sitä hommaa, ku se on niin pieni raha, että nehän jotka siellä kalas käy, ne sen kortin ostaa, ja jos siitä tulee maksullinen, niin ne käy sit salaa siellä, ja tuota niin, ja jos yli 65-vuotiaan saa käymään jäällä pilkillä tai verkoilla, niin sehän on melkei ku lottovoitto.(Haastattelu 10)

EETU ry:n toiminta nähtiin tehokkaana. EETU ry:n tärkein tehtävä on valtakunnallinen eläkeläisten edunvalvonta. Se pystyy poliittisten kytkösten kautta parhaiten vaikuttamaan päättäviin tahoihin, kuten hallitukseen, eduskuntaan tai eläkevakuutusyhtiöihin. EETU ry:n toiminta kuvaa eläkeläisjärjestöissä parhaiten linkittävän sosiaalisen pääoman näkökulmaa, jossa ollaan yhteistyössä eri tasolla valtahierarkiassa olevien tahojen kanssa. Kuitenkin linkittävä sosiaalinen pääoma saavutetaan yhteistyön ja silloittavan sosiaalisen pääoman kautta. Joukkovoimaa korostettaessa esille tulee myös ajatus eläkeläisten yhtenäisyydestä ja yhteisyydestä, siitä, että kaikki ovat eläkeläisiä, joita yhdistää myös sitovan sosiaalisen pääoman ulottuvuus: yhdessäolo ja yhdessä viihtyminen.

8. LOPUKSI

Tässä tutkielmassa perehdyttiin eläkeläisjärjestöjen toimintaan sen eri tasoilla. Toimintaa tutkimalla löydettiin niitä toimintatapoja, joissa ilmenee sitovan, silloittavan ja linkittävän sosiaalisen pääoman piirteitä.

Eläkeläisjärjestöissä esiintyy monen tyyppistä sosiaalista pääomaa. Tässä tutkimuksessa painopisteenä on yhdistyksessä syntyvä sosiaalinen pääoma, joten sosiaalinen pääoma näyttäytyy lähinnä yhteisön ominaisuutena. Sosiaalinen pääoma näin ajatellen on siis yhteisön ominaisuus, josta yksilö ja yhteisö hyötyvät.

Eläkeläisjärjestöjen kaikilta tasoilta löytyy sekä sitovaa, silloittavaa että linkittävää sosiaalista pääomaa. Sosiaalisen pääoman muodot eivät olekaan ehdottomia kategorisointeja niin, että jostain verkostosta löytyisi vain sitovaa tai vain silloittavaa sosiaalista pääomaa (Putnam 2000, 23). **Sitova sosiaalinen pääoma** yhdistää homogeenista ryhmää ja keskenään samankaltaisia ihmisiä (Putnam 2000, 22). Eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistyksiä voidaan aineistoni perusteella jossain määrin pitää homogeenisina yhteisinä johtuen niiden poliittisesta taustasta. Tiiviissä verkostoissa, joissa on läheiset ja vastavuoroiset suhteet, syntyy myös todennäköisimmin ekspressiivistä toimintaa. Tällöin pyritään tavoittamaan ihmisiä, jotka jakavat saman intressin. (Lin 1999, 40.) Esimerkiksi vertaistoiminnassa ja vertaistuesssa on kyse usein tästä. Tutkimistani eläkeläisjärjestöjen tasoista sitovan sosiaalisen pääoman ja ekspressiivisen toiminnan piirteitä löytyy eniten eläkeläisjärjestöjen paikallisyhdistystoiminnasta, jossa korostuu yhdessäolo, harrastustoiminta, juhlat ja retket, joita voisi pitää ekspressiivisenä toimintana. Niiden tarkoituksena on parantaa ja ylläpitää eläkeläisten fyysinen terveyttä, mielenterveyttä ja elämään tyytyväisyyttä. Nämä ovat myös ekspressiivisen toiminnan tuotoksia. (Lin 1999, 40.) Sitovaa sosiaalista pääomaa löytyy myös Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan ja EETU ry:n toiminnoista, joissa korostetaan joukkovoiman hyötyä, sitä että ”me kaikki ollaan eläkeläisiä”. Silloin painotetaan sitä, mikä eläkeläisten joukolla on yhteistä ja yhteisöllisyyttä eläkeläisten välillä. Piirijärjestöjen ja keskusjärjestöjen sitova sosiaalinen pääoma on abstraktimpaa, henkisen tason johtajuutta ja yhteishengen luomista.

Silloittava sosiaalinen pääoma yhdistää erilaisia, eri taustoista tulevia ihmisiä.

Paikallisyhdistysten toiminta yhdistää samanlaisia ja saman taustaisia ihmisiä, kun taas

eläkeläisjärjestöillä silloittavaa sosiaalista pääomaa voi ajatella löytyvän sellaisista toimintamuodoista, jotka yhdistävät eri eläkeläisjärjestöjen ihmisiä yhteiseen toimintaan. Parhaiten silloittava sosiaalinen pääoma näkyikin alueellisesti Keski-Suomen alueella eri eläkeläisjärjestöjen piirijärjestöjen yhteistyössä *Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan* kautta. Merkittävää neuvottelukunnan työssä on voimien yhdistäminen, minkä kautta pystytään paremmin vaikuttamaan eri tahoihin yhtenäisenä eläkeläisten joukkona. Neuvottelukunnan työn kautta myös jäsenten maailmankuvat avartuvat erilaisen tiedon saamisen myötä. Neuvottelukunta voi myös toimia tietokanavana, jonka kautta tietoa voidaan syöttää esimerkiksi EETU ry:lle ja jonka kautta tieto kulkee myös ylhäältä päättäjiltä alas jäsenille. Silloittavaa sosiaalista pääomaa löytyy myös eri järjestöjen paikallisyhdistysten yhteistyöstä, jota kuitenkin on aineistoni perusteella suhteellisen vähän. Myös EETU ry:tä, jossa eläkeläisjärjestöt yhdistävät voimansa yhteiseen edunvalvontaan, voidaan tarkastella silloittavan sosiaalisen pääoman näkökulmasta.

Linkittävä sosiaalinen pääoma käsittää sellaisten tahojen suhteet, jotka ovat keskenään erilaisia, kuten myös silloittavassa sosiaalisessa pääomassa, mutta ovat myös eri tasolla vallan ja saatavilla olevien resurssien suhteen. Linkittävää sosiaalista pääomaa voisi kutsua eri valta-asemassa olevien toimijoiden suhteeksi tai verkostoksi, jossa vertikaaliset valtasuhteet ovat tärkeitä. Linkittävän sosiaalisen pääoman kautta voidaan tarkastella myös valtio – kansalaisyhteiskunta -suhteita sekä julkisen ja yksityisen sektorin suhteita. (Szreter 2002, 579–580). Linkittävä sosiaalinen pääoma painottuu erityisesti EETU ry:n toiminnassa. EETU ry pystyy poliittisten kytkösten kautta vaikuttamaan valtakunnan politiikkaan, eläkevakuutusyhtiöihin ja hallitukseen. EETU ry toimii eläkeläisjärjestöjen keskusjärjestöjen kautta, mutta myös keskusjärjestöt itse pyrkivät vaikuttamaan toimintaan ja sitä kautta linkittävän sosiaalisen pääoman toteuttamiseen lausuntojen ja suhdeverkostojensa kautta. Piirijärjestöjen yhteisen elimen Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan työssä linkittävä sosiaalinen pääoma ilmenee erityisesti Keski-Suomen liiton ja vanhusneuvostojen kanssa tehdyn yhteistyön kautta. Yhteistyön kautta neuvottelukunta pyrkii vakiinnuttamaan toimintansa ja tulemaan huomioiduksi ja hyväksytyksi toimijaksi eläkeläisjärjestökentällä ja maakunnan tasolla. Paikallisyhdistystasolla linkittävä sosiaalinen pääoma näkyy paikallisyhdistysten yhteistyössä kunnan kanssa. Onnistuneesta yhteistyöstä on hyötyä yhdistyksille vaikuttamisen ja huomioiduksi tulemisen kautta. Paikallisyhdistysten yhteistyö kunnan kanssa tuli vain vähän esille

aineistostani, mihin voi olla monia syitä; esimerkiksi kunnan talous voi olla huono eikä sillä ole varoja tukea yhdistystoimintaa tai järjestöt ovat kokeneet vaikuttamismahdollisuudet huonoiksi eivätkä ole tehneet yhteistyötä toistensa kanssa, jolloin vaikutusmahdollisuudet ehkä olisivat suuremmat.

Silloittavan ja linkittävän sosiaalisen pääoman yhteys on nähtävissä myös eläkeläisjärjestöjen toiminnassa ja niitä on monesti vaikea erottaa toisistaan. Silloittavan sosiaalisen pääoman voi nähdä ehtona sille, että linkittävää sosiaalista pääomaa pääsee syntymään. Tämä ilmenee muun muassa siinä, että eri eläkeläisjärjestöjen yhteistyön kautta päästään harjoittamaan edunvalvontaa tehokkaammin.

Tutkimuksessa tuli esille paljon sitä hyvää, jota eläkeläisjärjestöt ovat tehneet. Paikallisyhdistysten jäseniä tukeva toiminta, keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen voimien yhdistäminen neuvottelukunnaksi ja vaikuttavuuden parantaminen tätä kautta sekä EETU ry:n tehokas edunvalvonta ovat esimerkkejä hyvistä toimintatavoista, joiden kautta järjestöt toimivat sitovan, silloittavan ja linkittävän sosiaalisen pääoman muodostajina. Paikallisyhdistystoiminnan seurauksena eläkeläisten fyysinen, henkinen ja sosiaalinen hyvinvointi kasvavat, jolloin toimintakyvyn kestäessä pidempään syntyy säästöjä palvelutalo- tai laitoshoidon jäädessä lyhytaikaisemmaksi. Myös Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan ja EETU ry:n harjoittamaan edunvalvonnan kautta pyritään parantamaan eläkeläisten asemaa ja elinoloja.

Neuvottelukunnan tehtävä ja rooli on vielä jossain määrin vakiintumaton, mikä ilmenee muun muassa siinä, että aineistossani tuli esille paljon erilaisia näkemyksiä neuvottelukunnan toimintakentästä ja sen tärkeimmistä tehtävistä. Kahta asiaa kuitenkin korostettiin. Yhteistyö Keski-Suomen liiton kanssa nähtiin tärkeänä, kuten myös vanhusneuvostojen tukeminen. Yhteistyöstä Keski-Suomen liiton kanssa saadaan toiminnalle vakautta, tunnettavuutta ja vaikuttavuutta. Tähän vaikuttaa sekä taloudellinen tuki, jonka kautta järjestetään vuosittaiset vanhusneuvostoseminaarit että Keski-Suomen liiton henkinen tuki eli neuvottelukunnan kokemus siitä, että heidät on hyväksytty osaksi suurempaa instituutiota, jonka toimintaan he voivat antaa oman panoksensa.

Vanhusneuvostoja tukemalla neuvottelukunta on löytämässä konkreettisen toiminta-alueen, jonka toteuttaminen on mielekästä. Vanhusneuvostojen tukemisesta toivotaankin haastateltavieni joukossa keskeistä tehtävää neuvottelukunnalle. Toiminnasta hyötyy neuvottelukunta, joka pyrkii näin toimimalla vakiinnuttamaan ja institutionalisoimaan

toimintaansa ja saamaan tunnustusta sekä vanhusneuvostot, jotka saavat näin parempia vaikutusmahdollisuuksia kunnissa.

Vanhusneuvostojen toiminnan nähdään monesti olevan *neljännen ikäryhmän* eli hoivapalveluja ja paljon apua tarvitsevien ”vanhojen vanhojen” etujen turvaamista, mutta neuvottelukunta ei saisi unohtaa myöskään juuri eläkkeelle jääneiden kolmasikäisten, ”nuorien vanhojen” etujen ajamista. Ehkä neuvottelukunta voisi löytää mielekkään ja tärkeän toiminta-alueensa sekä vanhusneuvostoja että kolmasikäisten eläkeläisten etujen ajamisesta maakunnallisesti. Vanhusneuvostoja tukemalla neuvottelukunta tekee yhteistyötä kuntien ja maakuntaliiton kanssa; kolmasikäisten etujen ajaminen maakunnallisesti voisi tapahtua tekemällä yhteistyötä eri järjestöjen, kuten liikuntajärjestöjen kanssa sekä pyrkimällä viestimään laajemminkin maakunnassa järjestötoiminnan ja aktiivisen kolmasikäisyyden puolesta.

LÄHTEET

- Alapuro, Risto & Stenius, Henrik (1989): Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Teoksessa Alapuro, Risto, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius (toim.) Kansa liikkeessä. Vaasa: Kirjayhtymä Oy, 7–52.
- Alasuutari, Pertti (2007): Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Eläkeliitto ry. Saatavilla: <http://www.elakeliitto.fi> [viitattu 9.10.2014]
- Eläkeläiset ry. Saatavilla: <http://www.elakelaiset.fi> [viitattu 9.10.2014]
- Eläkeläisliittojen etujärjestö ry (2011): On säädettävä velvoittava vanhuspalvelulaki. Saatavilla: http://www.eetury.fi/eetun_tunnus/lausunnot/article-14832-4327-on-saadettava-velvoittava-vanhuspalvelulaki?offset_14832=50 [viitattu 11.5.2015]
- Eläkeläisliittojen etujärjestö ry (2012): Vanhuspalvelulaki lopultakin voimaan. Saatavilla: http://www.eetury.fi/eetun_tunnus/lausunnot/article-14832-18776-vanhuspalvelulaki-lopultakin-voimaan?offset_14832=30 [viitattu 11.5.2015]
- Eläkeläisliittojen etujärjestö ry (2014a): Vuosikertomus 2013 Saatavilla: <http://www.eetury.fi/Site/Data/671/Files/Vuosikertomus%202013.pdf> [viitattu 5.11.2014]
- Eläkeläisliittojen etujärjestö ry (2014b): Lausunto: Ikäihmisten kalastusoikeutta ei saa kaventaa. Saatavilla: http://www.eetury.fi/eetun_tunnus/lausunnot/article-14832-31322-lausunto-ikaihminen-kalastusoikeutta-ei-saa-kaventaa?offset_14832=10 [viitattu 11.5.2015]
- Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry. Saatavilla: <http://www.elakkeensaajat.fi> [viitattu 9.10.2014]
- Enemmän elämältä. Ekstra 2014–2015 (2014). Helsinki: Eläkeliitto ry.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2001): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Estes, Carroll, L. (2011): Crises and Old Age Policy. Teoksessa Settersten, Richard A. Jr & Jacqueline L. Angel (toim.) Handbook of Sociology of Aging. New York, Dordrecht, Heidelberg, London: Springer, 297–320.

Granovetter, Mark (1973): The Strength of Weak Ties. American Journal of Sociology 78, 1360–1380.

Granovetter, Mark (1992): Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness. Teoksessa The Sociology of Economic Life. Granovetter, Mark & Richard Swedberg (toim.) Colorado & Oxford: Westview Press, 53–81.

Haarni, Ilka (2010): Kolmas elämä. Aktiiviset eläkeikäiset kaupungissa. Helsinki: Gaudeamus.

Helander, Voitto (2001): ”Ei oikeutta maassa saa...” Ikäihmiset poliittisina vaikuttajina. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto.

Helander, Voitto (2006a): Seniorikansalainen voimavarana. ACTA, nro 189. Suomen Kuntaliitto, Helsinki. Saatavilla

http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fshop.kunnat.net%2Fdownload.php%3Ffilename%3Duploads%2Fp091007144426S.pdf&ei=08X-VI70J6j8ygOrjoGYAQ&usg=AFQjCNGI_lziPxut_Dw-LdraOA5WifYIFQ&bvm=bv.87611401,d.bGQ [viitattu 10.3.2015]

Helander, Voitto (2006b): Yhdistyskiinnittyminen sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Teoksessa Pekola-Sjöblom, Marianne, Voitto Helander & Stefan Sjöblom Kuntalainen – kansalainen. Tutkimus kuntalaisten asenteista ja osallistumisesta 1996–2004. KuntaSuomi 2004 -tutkimuksia nro 56. ACTA, nro 182. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 274–315.

Helander, Voitto & Pekola-Sjöblom, Marianne (2006): Puolueet ja äänestäminen. Teoksessa Pekola-Sjöblom, Marianne, Voitto Helander & Stefan Sjöblom Kuntalainen – kansalainen. Tutkimus kuntalaisten asenteista ja osallistumisesta 1996–2004. KuntaSuomi 2004 -tutkimuksia nro 56. ACTA, nro 182. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 123–159.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001): Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hyypä, Markku T. (2002): Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Kallanranta, Minttu (2012): Elämän tarkoituksellisuuden kokemus ja sisältö vapaaehtoistyöhön osallistuvilla yli 60-vuotiaille eläkeläisnaisilla. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Psykologian pro gradu –tutkielma. Saatavilla <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/38285/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201208162153.pdf?sequence=1>, [viitattu 11.9.2014]

Kankaanranta, Kari (2014): Vanhusneuvosto – keskusteleva neuvonantaja. Toiminnan haasteet ja kehittäminen. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan pro gradu-tutkielma. Saatavilla <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95378/GRADU-1401105567.pdf?sequence=1> [viitattu 5.3.2015]

Kansallinen senioriliitto ry. Saatavilla: <http://www.senioriliitto.fi> [viitattu 9.10.2014]

Kautto, Mikko (2004): Ikääntyneet resurssina, ikääntyminen mahdollisuutena. Teoksessa Ikääntyminen voimavarana – Tulevaisuusselonteon liiteraportti 5. Helsinki: Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33/2004, 7–23. Saatavilla <http://statsradetskansli.fi/julkaisukansio/2004/j33-ikaantyminen-voimavarana/pdf/fi.pdf> [viitattu 12.3.2015]

Kerttula, Mika (2006): Vanhusneuvoston perustaminen – toimintatutkimus Kemin eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnan toiminnanmuutosprosessista Kemin vanhusneuvostoksi. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala, sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö.

Keski-Suomen liitto (2009): Keski-Suomen liitto –kuntayhtymän perussopimus. Saatavilla: http://www.keskisuomi.fi/filebank/10354-Perussopimus_2009.pdf [viitattu 16.3.2015]

Keski-Suomen liitto (2015): Saatavilla: <http://www.keskisuomi.fi/> [viitattu 16.3.2015]

Koskinen, Simo (2004): Ikääntyneiden voimavarat. Teoksessa Ikääntyminen voimavarana – Tulevaisuusselonteon liiteraportti 5. Helsinki: Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33/2004, 24–90. Saatavilla <http://statsradetskansli.fi/julkaisukansio/2004/j33-ikaantyminen-voimavarana/pdf/fi.pdf> [viitattu 12.3.2015]

Kristillinen Eläkeliitto ry. Saatavilla: <http://www.krell.fi> [viitattu 9.10.2014]

- Laitinen, Pirkko (2011): Senioriaktivismi. Harmaan kansalaistoiminnan uusi suunta? Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiologian pro gradu – tutkielma. Saatavilla <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/82203/gradu04774.pdf?sequence=1> [viitattu 5.3.2015]
- Laslett, Peter (1989): A Fresh Map of Life: The Emergence of the Third Age. London: Weidenfeld and Nicolson.
- Lavikkala, Raino (1980): Eläkeläisjärjestöt ja eläkepolitiikka. Helsinki: Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan pro gradu –tutkielma.
- Leinonen, Anu (2006): Vanhusneuvostojen funktioita jäljittämässä. Tutkimus maaseutumaiden kuntien vanhusneuvostoista. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 295.
- Lin, Nan (1999): Building a Network Theory of Social Capital. *Connections* 22(1), 28–51.
- Majamaa, Ulla (1990): Eläkeläisten harrastaminen. Tampere: Tampereen yliopisto. Kansanmusiikin pro gradu – tutkielma.
- Makkonen, Maiju (2008): Osallistumisen iloa ja omia rajoja: eläkeläiset vapaaehtoistoiminnassa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Sosiologian pro gradu – tutkielma.
- Malinen, Asta (1979): Eläkeläisjärjestöt, niiden päämäärät ja toiminta. Tampere: Tampereen yliopisto. Yleisen vakuutustutkimuksen sosiaalivakuutuslinjan tutkielma.
- Maloney, William A., Graham Smith & Gerry Stoker (2000): Social Capital and Associational Life. Teoksessa Stephen Baron, John Field & Tom Schuller (toim.) *Social Capital. Critical Perspectives*. Oxford: Oxford University Press, 212–225.
- Moilanen, Merja (1976): Eläkeläisjärjestöt eläkeläisten poliittisena resurssina. Helsinki: Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan pro gradu –tutkielma.
- Määttä, Yrjö (2014): Gradu-tutkimus. Sähköpostiviesti. Vastaanottaja Merja Kähkönen. Lähetetty: 9.6.2014, luettu: 30.10.2014 Yksityinen sähköpostiviesti.
- Newton, Kenneth (1999): Social capital and democracy in modern Europe. Teoksessa van Deth, Jan, Marco Maraffi, Kenneth Newton ja Paul F. Whiteley (toim.) *Social Capital and European Democracy*. London and New York: Routledge, 3–24.

Niemi, Leena (1997): Vanhuus muuttuu, muuttuuko heidän toimintansa? Tutkimus kolmesta tamperelaisesta eläkeläisjärjestöstä ja niiden jäsenistä. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan pro gradu – tutkielma.

O'Neill, Greg, Nancy Morrow-Howell & Sarah F. Wilson (2011): Volunteering in Later Life: From Disengagement to Civic Engagement. Teoksessa Settersten, Richard A. Jr & Jacqueline L. Angel (toim.) Handbook of Sociology of Aging. New York, Dordrecht, Heidelberg, London: Springer, 333–350.

Patton, Michael Quinn (2002): Qualitative Research & Evaluation Methods. Third Edition. Thousand Oaks, London & New Delhi: Sage Publications.

Pekkarinen, Jussi (1992): Vastavedosta vetovoimaksi. Helsinki: Eläkkeensaajien keskusliitto ry.

Peltosalmi, Juha, Tyyne Hakkarainen, Pia Londén, Vertti Kiukas & Riitta Särkelä (2014): Järjestöbarometri 2014. Helsinki: Suomen sosiaali- ja terveys ry.

Putnam, Robert D. (2000): Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster.

Putnam, Robert D with Leonardi, R. & Nanetti, R.Y. (1993): Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton (N.J.): Princeton University Press.

Ragin, Charles C. & Amoroso, Lisa M. (2011): Constructing Social Research. The Unity and Diversity of Method. London: SAGE Publications Ltd.

Rikama, Jukka (2004): Osa-aikaeläke elämänkruunun aikaa? Laslettiin kolmannen iän tarkastelua. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Julkaisematon sosiologian pro gradu - tutkielma.

Ruska-viesti (2014). Juhlalehti nykyisyyttä ja historiaa. Helsinki: Suomen Ruskaliitto ry.

Ruuskanen, Petri (2001): Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntaukset ja mekanismit. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Ruuskanen, Petri (2002): Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. Teoksessa Ruuskanen, Petri (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Jyväskylä: PS-Kustannus, 5–27.

Saastamoinen, Marketta (2006): Eläkeläisten "näkyvätön" työ yhteiskunnassa: haastattelututkimus helsinkiläisten palvelukeskusasiakkaiden toiminnasta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Julkaisematon yhteiskuntapolitiikan pro gradu-tutkielma.

Satakunnan vanhusneuvoston toimintaohje (2013): Saatavilla:

<http://www.satakuntaliitto.fi/sites/satakuntaliitto.fi/files/tiedostot/Vanhusneuvosto/Toimintaohje%20tarkistettuna.pdf> [viitattu 8.4.2015]

Siisiäinen, Martti (1996): Mihin yhdistyksiä tarvitaan? Teoksessa Riikonen, Virve ja Martti Siisiäinen (toim.) Yhdistys 2000. Helsinki: Opintotoiminnan keskusliitto ry, 13–34.

Siisiäinen, Martti (2002a): Yhdistyslaitos vuosituhannen vaihteessa. Teoksessa Ruuskanen, Petri (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Jyväskylä: PS-Kustannus, 94–111.

Siisiäinen, Martti (2002b): Yhdistysten nykytila ja kehityksen suunnat. Teoksessa Riikonen, Virve & Martti Siisiäinen (toim.) Yhdistystoiminnan uusjako. Helsinki: Opintotoiminnan keskusliitto OK ry, 10–34.

Siisiäinen, Martti (2006): ”Demokratia Amerikassa” ja yhdistyssosiologian perusta. Tiede ja edistys 3, 205–212.

Siisiäinen, Martti (2007): Uudet yhdistykset ja intressien representaatio. Teoksessa Kaakkuriniemi, Tapani ja Juri Mykkänen (toim.) Poliitiikan representaatio. Juhlakirja Kyösti Pekoselle hänen 60-vuotispäivänään. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys, 302–327.

Siisiäinen, Martti & Kankainen, Tomi (2009): Järjestötoiminnan kehitys ja tulevaisuudennäkymät Suomessa. Teoksessa Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen. Helsinki: Oikeusministeriö, 91–137.

Simpura, Jussi (2000): State-Penetrated Civil Society and Social Capital. Comments on Loranca-Garcia’s Article. Teoksessa Social Capital. Global and Local Perspectives. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, 123–126.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2015a): Sote- uudistus. Saatavilla:

http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/palvelurakenneuudistus

[viitattu 3.5.2015]

Sosiaali- ja terveysministeriö (2015b): Sote-sanasto. Saatavilla:

<http://www.stm.fi/palvelurakenneuudistus/kasitteet#sote> [viitattu 3.5.2015]

Stenius, Henrik (2010): Nordic Associational Life in a European and an Inter-Nordic Perspective. Teoksessa Alapuro, Risto & Henrik Stenius (toim.) Nordic Associations in a European Perspective. Baden-Baden: Nomos, 29–86.

Suomen ruskaliitto ry. Saatavilla: <http://ruskaliitto.com> [viitattu 5.11.2014]

Svenska Pensionsförbundet rf. Saatavilla: <http://www.spfpension.fi> [viitattu 9.10.2014]

Szreter, Simon (2002): The State of Social Capital: Bringing Back in Power, Politics and History. *Theory and Society* 31(5), 573–621.

Tikka, Marja (1991): Pohdintoja kolmannesta iästä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita no 67.

Tilastokeskus (2012): Väestöennuste. Saatavilla:

http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestoennuste [viitattu

9.3.2015]

Tilastokeskus (2015): Väestörakenne. Saatavilla:

http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestorakenne [viitattu

9.3.2015]

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2009): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuominen, Eila (toim.) (2008): Näkökulmia eläkeläisten hyvinvointiin: toimeentulosta kulutukseen ja ajankäyttöön. Helsinki: Eläketurvakeskus. Raportteja/Eläketurvakeskus 1238-5948 ; 2008:4.

Vaarama, Marja, Anne Hakkarainen & Seppo Laaksonen (1999): Vanhusbarometri 1998. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä nro 1999:3.

Virnes, Eevaliisa (2014): Vanhusneuvosto osallistuu ja vaikuttaa. Kuntaliiton julkaisusarja Uutta kunnista nro 4/1014. Helsinki: Kuntaliitto. Saatavilla: http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fshop.kunnat.net%2Fdownload.php%3Ffilename%3DUploads%2Fuuttakunnista_42014.pdf&ei=uARaVOMXI8jtaO25gvgL&usg=AFQjCNGxOI7y4ywC2Pj33kgnVjnY9siVEA&bvm=bv.78677474,d.ZWU [viitattu 5.11.2014]

Virnes, Eevaliisa & Häkkinen, Hannele (2000): Vanhusneuvostot Suomessa ja eräissä muissa maissa. Helsinki: Suomi kuntaliitto.

Woolcock, Michael (1998): Social Capital and Economic Development: Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework. *Theory and Society* 27 (2), 151–208.

Ylikännö, Minna (2011): Sopivasti työtä ja vapaa-aikaa? Tutkimuksia ajankäytöstä eri elämäntilanteissa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 117.

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Keskisuomalaisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta (2014): Pöytäkirja 3/2014.

Vanhusneuvostoseminaari (2014): Seminaarimuistiinpanot, Hankasalmi, 22.9.2014.

LIITE. HAASTATTELUKÄYNNIT

1. Taustakysymyksiä

- ikä, koulutustausta, ammatti
- järjestötoimintatausta, aiemmat harrastukset (jo työaikana)
- miten kauan olet toiminut eläkeläisjärjestössä, milloin aloittanut, miten oma toiminta on muuttunut
- mitä muuta harrastat, onko muuta yhdistystoimintaa?
- miten paljon aikaa viikossa menee harrastuksiin/eläkeläisjärjestötoimintaan?
- miksi liityit eläkeläisjärjestöön? miksi päätyi ”aktiiviksi”? miksi juuri se oma eläkeläisjärjestö? miksi neuvottelukunnan jäseneksi? mitä mieltä järjestöjen poliittisesta taustasta?

2. Paikallisyhdistykset

- millaista toimintaa paikallisyhdistyksillä on, kerro oman paikallisyhdistyksesi toiminnasta. millaista toimintaa tiedät muilla eläkeläisjärjestöillä olevan, miten oman järjestön toiminta eroaa siitä
- mikä on paikallisyhdistysten tärkein tehtävä
- millainen rooli neuvottelukuntaan/piireihin verrattuna? miten toimintaa voisi kehittää/parantaa?
- aktiivisuus (miten aktiivinen oma yhdistyksesi ollut), miksi ihmiset liittyvät/miksi eivät
- näkykö poliittisuus mitenkään toiminnassa

3. Järjestörakenne

- järjestön ”hallintorakenne”, liittovaltuustot, liittokokous, liittohallitus
- onko osallistunut näihin edellisiin toimintoihin
- keskusjärjestöt, sen rooli/ miten järjestörakenne toimii, jne, onko malli hyvä vai olisiko siinä parannettavaa

4. Eläkeläisjärjestöjen piirijärjestöt

- millaista toimintaa piireillä on
- miten jäsenet osallistuvat piirin toimintaan?
- mikä on piirijärjestöjen tärkein tehtävä
- millainen rooli neuvottelukuntaan/paikallisyhdistykseen verrattuna? miten toimintaa voisi kehittää/parantaa?
- näkyykö poliittisuus mitenkään toiminnassa

5. Neuvottelukunta ja sen toiminta

- milloin aloittanut neuvottelukunnassa
- kerro neuvottelukunnan toiminnasta
 - mikä on neuvottelukunnan tärkein tehtävä
 - mistä neuvottelukunta saa ohjeistuksensa tai toimintasäännön
 - millaisia yhteistyökumppaneita, mikä asema neuvottelukunnalla on järjestörakenteessa (kunta, vanhusneuvostot jne)
 - mitä asioita ajanut, miten ajaa asioita, mitkä keinot, mitkä vaikutusmahdollisuudet
 - miten yhteiseen mielipiteeseen päästään, onko erimielisyyksiä ja esim missä tämä ilmenee
 - pitäisikö toimintaa muuttaa, mitä huonoja ja mitä hyviä puolia tämänhetkisessä toiminnassa on, millaisia ehdotuksia toiminnan parantamiseksi
 - tuleeko poliittisuus esille toiminnassa/päätöksissä ym
 - mikä on yhteistoiminnan hyöty , lisäarvo
- neuvottelukunnan historiaa:
 - miksi neuvottelukunta perustettu, mitä tietoa perustamisajoista ja aiemmasta toiminnasta
 - miten neuvottelukunnan toiminta on muuttunut

6. Keski-Suomen vanhusneuvosto

- mitä mieltä maakunnallisesta vanhusneuvostosta?
- pitäisikö tehdä neuvottelukunnan laajennus vai jotain muuta? miksi/miksi ei?
- miten uskot toiminnan muuttuvan, jos neuvottelukunta laajenee vanhusneuvostoksi? mitä hyviä/huonoja puolia siinä voisi olla? mikä tulee olemaan vanhusneuvoston tärkein tehtävä?

7. EETU ry

- millaisena näet EETU ry:n osana eläkeläisjärjestöjä?
- miten EETU toimii? millaista yhteistyötä neuvottelukunnalla/yhdistyksillä on sen kanssa?
- mikä on EETU ry:n tärkein tehtävä
- onko tietoa EETU ry:n perustamiseen johtaneista syistä, VENKistä irtautuminen ym.
- (lisäksi Jyväskylän Ruskilta kysymys, näkeekö ongelmia siinä, että Ruskat eivät ole EETU ry:n jäsen. Miten näkee VENKin toiminnan.)